

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KONSTITUCINĖS TEISĖS KATEDRA**

AUDRUTĖ DUNČIENĖ

Magistrantūros neakivaizdinių teisės ir policijos veiklos programos
studijų 2-o kurso 2 grupės studentė

UŽSIENIEČIŲ TEISINĖS PADĖTIES YPATUMAI LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Magistro baigiamasis darbas

vadovas: doc. dr. E. Vaitiekienė

katedros vedėjas: prof. dr. E. Jarašiūnas

Vilnius, 2006

TURINYS

Įvadas	2
I. Teisės aktai, reglamentuojantys užsieniečių teisinę padėtį.....	6
1.1. Tarptautinės sutartys, reglamentuojančios užsieniečių teises ir laisves.....	6
1.2. Europos Sąjungos teisės aktai.....	8
1.3. Nacionaliniai teisės aktai, įtvirtinantys užsieniečių teisinę padėtį	11
II. Užsieniečių atvykimas, buvimas ir gyvenimas Lietuvos Respublikoje.....	15
2.1. Užsieniečių teisės atvykti įgyvendinimas.....	15
2.2. Užsieniečių laikinas apsigyvenimas šalyje.....	20
2.3. Užsieniečių teisė nuolat gyventi.....	27
2.4. Europos Sąjungos valstybių narių piliečių teisė apsigyventi.....	32
III. Užsieniečių teisės Lietuvos Respublikoje.....	43
3.1. Užsieniečių teisė į prieglobstį.....	44
3.2. Užsieniečių teisė į darbą.....	46
3.3. Užsieniečių teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę	48
3.4. Užsieniečių politinės teisės.....	49
3.5. Kitos užsieniečių teisės.....	51
IV. Užsieniečių teisinė atsakomybė.....	53
4.1. Įpareigojimas išvykti iš Lietuvos Respublikos.....	56
4.2. Išsiuntimas iš šalies.....	57
Išvados.....	61
Summary.....	65
Literatūros sąrašas.....	67
Priedai.....	78

Įvadas

Žlugus sovietų imperijai, visoje Europoje vėl ėmė sukintis istorijos ratas. Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir tapus nepriklausoma Respublika, kurią pripažino pasaulio valstybės, iškiilo būtinumas reguliuoti ne tik santykius, susijusius su Lietuvos pilietybe, bet ir nustatyti užsieniečių, esančių Lietuvos teritorijoje, teisinį statusą bei teisiškai sureguliuoti užsieniečių atvykimo, buvimo, vykimo per ją, gyvenimo joje ir darbo klausimus. Penkiasdešimties metų Sovietų Sąjungos okupacija Lietuvai davė neigiamų padarinių, nes šalis buvo izoliuota nuo užsienio valstybių, ko pasekoje nutrūko ekonominiai ryšiai su pasauliu, migraciniai srautai sumažėjo iki minimumo. Dėl Lietuvos izoliacijos, aktyvios migracinių procesų kontrolės, planinės ekonomikos ir kt. sovietmečiui būdingų padarinių beveik nevyko ir darbo jėgos judėjimas.

2004 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikoje gyveno 3445700 žmonių, iš kurių – apie 32 tūkstančius užsieniečių (gyvenančių nuolat ar laikinai atvykusių). Pastaraisiais metais daugėja užsieniečių, ketinančių įsikurti šalyje. Atlikti įvairūs tyrimai Lietuvoje parodė, kad daugiausia atvyksta Rusijos Federacijos piliečių (apie 13000 asmenų), Baltarusijos, Ukrainos bei asmenų be pilietybės.

Šiuo metu užsieniečių teisinę padėtį reglamentuoja 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, kurio 2 straipsnio 32 punkte įtvirtinta, kad užsienietis yra asmuo, kuris nėra Lietuvos Respublikos pilietis, neatsižvelgiant į tai, ar jis turi kurios nors užsienio valstybės pilietybę, ar neturi jokios. Tokia užsieniečio sąvoka iš esmės atitinka tarptautinius standartus. Pagal 1985 m. gruodžio 13 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos „Asmenų, nesančių piliečiais šalies, kurioje jie gyvena, teisių deklaracijos“ 1 straipsnį užsieniečiu laikomas bet koks asmuo, kuris nėra pilietis valstybės, kurioje jis ar ji yra.

Pažymėtina, kad užsieniečių teisinę padėtį reglamentuojantis įstatymas buvo derinamas su Europos Sąjungos teisės visuma, didžiulį dėmesį atkreipiant į vizų politiką, išskirtinai pabrėžiant Rusijos Federacijos Kaliningrado srities tranzitui būdingus aspektus.

Šiuo metu Lietuva žengianti Šengeno sutarties link siekia daugelio sričių pažangos, toliau plėtojant politinę ir ekonominę sąjungą, formuojant bendrą imigracijos, prieglobsčio bei užsienio ir saugumo politiką.

Darbo paskirtis - apibrėžti pagrindinius tyrimo „Užsieniečių teisinės padėties ypatumai Lietuvos Respublikoje“ konceptualiuosius, metodinius ir procedūrinius principus. Didelis dėmesys skiriamas užsieniečių teisinės padėties reguliavimo klausimams, teisinės padėties ypatumų analizei bei problemoms, pasiūlant jų sprendimo būdus. Atlikus išsamią analizę, atkreiptinas dėmesys į tai,

kaip Lietuvos Respublikos teisinė bazė užsieniečių klausimais suderinta su Lietuvos priimtais tarptautiniais įsipareigojimais, ar ji pakankamai užtikrina žmogaus teisių apsaugą.

Temos ištyrimo lygis

Iš Lietuvoje galiojusių ir dabar galiojančių teisės aktų, reglamentuojančių užsieniečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje klausimus, žinome, kad jų sprendimas reikalauja daug teisinių, istorinių ir kitokių žinių. Atskirais istoriniais vystymosi etapais išryškėdavo vis nauji užsieniečių atvykimo, buvimo ir gyvenimo joje bei prieglobsčio suteikimo ypatumai. Atlikdama tyrimą, stengsiusi atskleisti kaip kito šių klausimų sprendimas iki Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą ir jai įstojus į ES valstybių bendriją, išryškinant Europos Bendrijos valstybių piliečių ir trečiųjų šalių piliečių atvykimo, buvimo ir gyvenimo Lietuvoje skiriamuosius bruožus.

Darbo problema

Kaip kito užsieniečių teisinės padėties reglamentavimas ir ar tai pateisina užsieniečių lūkesčius, poreikius, siekiant išvengti biurokratizmo, dubliavimosi, vilkinimo, sprendžiant jų dokumentavimo klausimus. Norint gauti atsakymą į iškeltą probleminį klausimą, bus atliekamas tyrimas, kuris yra aktualus teisėtvarkos institucijų darbuotojams ir patiems užsieniečiams, kurie dar net neatvykę į šalį, susiduria su įvairiais jų padėtį reglamentuojančiais klausimais. Tyrimu sieksiu išryškinti ir apibūdinti pagrindinius užsieniečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje bruožus, atskleisti Europos Bendrijos valstybių piliečių ir trečiųjų šalių piliečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje ypatumus, išsiaiškinti, ar šiuo metu galiojantys teisės aktai pakankamai efektyviai juos reglamentuoja ir ar pakanka šių žinių teisės institucijų darbuotojams, siekiant deramai įgyvendinti jiems keliamus uždavinius, kuo efektyviau organizuojant veiklą, plėtojant konstruktyvesnius santykius.

Darbo objektas - užsieniečių teisinės padėties reglamentavimo procesų kaita.

Darbo tikslas - įvertinti užsieniečių teisinės padėties reglamentavimo kaitą įvairiais istoriniais etapais, atskleisti įsisteigimo laisvės teisinį turinį bei nustatyti šios laisvės tinkamo įgyvendinimo Lietuvoje pagrindinius aspektus, atlikti lyginamąją analizę, išryškinti ypatumus.

Darbo uždaviniai :

1. Išanalizuoti Lietuvos teisės aktus, reglamentuojančius užsieniečių teisinę padėtį, išryškinant ypatumus,
2. Išanalizuoti Europos Sąjungos teisės aktų nuostatas, atskleidžiant įsisteigimo laisvės įgyvendinimo Lietuvoje pagrindinius aspektus,
3. Atlikti migracijos procesų analizę ir surinkti empirinius duomenis,
4. Surinktus duomenis statistiškai apdoroti ir parengti hipotetines išvadas,

5. Parengti magistro baigiamąjį darbą, jame atskleidžiant tyrimo koncepciją, eigą, gautus rezultatus bei apibrėžiant užsieniečių teisinei padėčiai reikšmingas rekomendacijas.

Darbo metodai

Kadangi tyrimui skirta tik 560 val., turiu apsiriboti tokiais teoriniais metodais kaip *dokumentinės, lyginamosios ir vertinamosios, istorinės analizės ir statistinių lentelių sudarymo bei jų analizės* ir tokiais empiriniais metodais kaip *dokumentų analizės* bei *statistinių duomenų analizės (SPSS)*. Darbe siekiama atsakyti į daugelį teorinių bei praktinių klausimų, susijusių su užsieniečių teisine padėtimi Lietuvoje. Siekiant tyrimo tikslo, buvo tiriamos ir vertinamos skirtingos užsieniečių laisvių koncepcijos, Europos Teisingumo Teismo bylos, susijusios su užsieniečių apsigyvenimo, įsikūrimo laisve, teisininkų nuomonės bei išvados dėl LR įstatymų teisinio turinio, taip pat buvo nagrinėjamos Lietuvos teisės nuostatos, oficialioji Lietuvos derybinė pozicija, skirta Europos Komisijos įvertinimui, darbe pateikiami pasiūlymai taisyti ar pildyti teisės normas. Rašant darbą buvo naudotasi žymiausių Europos Sąjungos ir tarptautinės teisės specialistų darbais laisvo asmenų judėjimo srityje (pavyzdžiui, Albert Bleckmann, Ulrich Everling ir kt.). Tyrimui aktualūs klausimai buvo sprendžiami studijuojant teisės aktus: įstatymus, poįstatyminius aktus internete, laikraščiuose ar žurnaluose esančius disputus, per televizijos ar radijo laidas išgirstus pasisakymus. Tyrimas yra ne tiek teorinis, kiek empirinis, nes tik jis leidžia tiesiogiai gilintis į praktiką.

Siekiant išsiaiškinti, ar probleminis klausimas yra naujas išstudijuotos mokslinės literatūros aspektu, atliktos mokslinės literatūros studijos, t.y. naudotasi *mokslinės literatūros analizės* metodu. Siekiant surasti problemos naujumo įrodymus, studijuotos monografijos, straipsniai mokslo darbų žurnaluose, disertacijos, magistro baigiamieji darbai, tyrimų ataskaitos. Jas radau bibliotekose, Vidaus reikalų ministerijoje, Migracijos departamente. Pirmiausia studijuoti su tyrimo tema tiesiogiai susiję darbai, vėliau ir kiti, kurie su tyrimo tema turi netiesioginius ryšius. Tyrimo eigoje buvo konspektuojamos kiekvieno atskiro kūrinio autoriaus mintys, užfiksuojant atsakymus, pvz., į kokį probleminį klausimą kokį atsakymą duoda autorius, kokiomis tyrimo racionaliosiomis, epistemologinėmis ir metodologinėmis gairėmis (teorijomis, idėjomis ir faktais) autorius vadovavosi, kokius taikė duomenų rinkimo ir apdorojimo metodus ir kt. Vadovaujantis šiais empiriniais ir teoriniais metodais tyrimo metu bandyta išanalizuoti užsieniečių teisinės padėties ypatumus, atlikti tyrimą ir visa tai atskleisti darbe.

Palankios tyrimo sąlygos: bibliotekose gausu mokslinės literatūros šaltinių, institucijos, kuriose atliktas tyrimas, buvo nusiteikusios bendradarbiauti, tyrimui nebuvo būtina jokia speciali įranga.

Prie tyrimo sunkumų galima priskirti tai, jog tyrimo tema yra gana plati ir jos išplėtojimui buvo per mažai laiko.

Numatomo atlikti tyrimo pravedimo vieta, tiriamųjų skaičius

Tyrimas buvo atliekamas Migracijos departamente prie LR VRM ir Klaipėdos apskrities migracijos tarnybose, M. Romerio, Klaipėdos universiteto ir kt. bibliotekose. Atliekant dokumentų studijas buvo sutelktas dėmesys į Lietuvos Respublikos „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ įstatymą (Žin., 2004, Nr.73-2539) ir poįstatyminius aktus, priimtus iki Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą ir jai įstojus į ES valstybių bendriją.

Darbą sudaro: įvadas, keturios dalys ir išvados. Pirmajame skyriuje yra apibrėžiama *užsieniečio* sąvoka, atskleidžiamas jos teisinis turinys bei užsieniečių teisinės padėties reglamentavimo pagrindiniai aspektai nacionaliniuose teisės aktuose bei tarptautinės teisės požiūriu. Antrajame skyriuje analizuojami užsieniečių teisinės padėties ypatumai Lietuvos Respublikoje Šis darbo skyrius susideda iš keturių dalių. Pirmojoje dalyje analizuojami užsieniečių atvykimo į šalį klausimai ir neįleidimo į valstybę priežastys. Antrojoje dalyje tiriami ne Europos Sąjungos valstybių narių piliečių laikino apsigyvenimo teisiniai aspektai taip pat jų dokumentavimo klausimai, siekiant atsakyti, ar pakankamai yra įgyvendinamos jų teisės ir patenkinami teisėti lūkesčiai. Trečiojoje dalyje nagrinėjami nuolatinio gyvenimo klausimai. Ketvirtojoje dalyje siekiama atsakyti į klausimą kiek Lietuvos teisės aktai atitinka Europos Sąjungos teisės nuostatas dėl ES valstybės narės piliečių atvykimo, buvimo, gyvenimo ir įsisteigimo laisvės teisinio turinio. Tiriamas klausimų dėl apsigyvenimo tikslo ir trukmės neleistinumas, o taip pat dėl reikalavimo pakankamų pragyvenimo lėšų. Šioje dalyje taip pat nagrinėjama pasilikimo teisė, pasibaigus tam tikrai profesinei veiklai, šeimos narių apsigyvenimo teisė. Ieškoma atsakymo į klausimus, kaip apibrėžti sutuoktinio sąvoką, ar turi teisę savarankiškai dirbantieji kartu vežtis giminaičius, apsigyvenimo teisės materialinės prielaidos, savarankiška šeimos narių apsigyvenimo teisė. Daugiausia šiame skyriuje dėmesio skiriama Europos Teisingumo Teismo praktikai, nes Teismo sprendimų byloje analizė yra labai reikšminga, leidžianti suvokti įsisteigimo laisvės turinio aiškinimo įvairovę. Tiriama, ar nacionalinių įstatymų nuostatos neprieštarauja EB sutarties 43 (buv. 52) straipsnio reikalavimams, ar nepažeidžia Europos Bendrijų teisės nuostatų. Trečiajame skyriuje skiriamas dėmesys užsieniečių teisėms: teisė į prieglobstį, į darbą, politinės ir kitos teisės. Ketvirtajame skyriuje analizuojamas užsieniečių buvimo šalyje kontrolės mechanizmas, nagrinėjant įpareigojimo išvykti, sulaikymo ar išsiuntimo iš valstybės teisinius aspektus.

Raktiniai žodžiai: užsieniečiai, teisinė padėtis, teisės.

I. Teisės aktai, reglamentuojantys užsieniečių teisinę padėtį

1.1. Tarptautinės sutartys, reglamentuojančios užsieniečių teises ir laisves

Susikūrus pirmosioms valstybėms, atsirado būtinybė reglamentuoti užsieniečių statusą. Pirmasis svarbus tarptautinis dokumentas - 1789 metais priimta Žmogaus ir piliečio teisių deklaracija, kurią priėmus daugelio pasaulio valstybių konstitucijose atsirado normų, taikomų užsieniečiams.

Svarbiausias 1950 metų laimėjimas buvo lapkričio 4 dieną pasirašyta Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – Konvencija). Konvencijos 4-ojo protokolo 2 straipsnis akcentuoja kilnojimosi laisvę bei teisę laisvai pasirinkti gyvenamąją vietą (Freedom of movement); 3 straipsnyje pažymimas piliečių išsiuntimo iš savo šalies draudimas bei teisė sugrįžti į savo šalį (Prohibition of expulsion of nationals); 4 straipsnyje – kolektyvinio užsieniečių išsiuntimo iš šalies draudimas (Prohibition of collective expulsion of aliens). Europos žmogaus teisių konvencijoje numatytas teises prof. V. Vadapalas skirsto į septynias grupes¹ : *-elementarios žmogaus teisės* (pvz., teisė į gyvybę), - *teisė į laisvę*, - *teisminės garantijos* (tiek baudžiamosiose, tiek civilinėse bylose), - *privatus ir šeimos gyvenimas*, - *pagrindinės laisvės* (pvz., sąžinės, minties), - *teisė į nuosavybę*, - *kilnojimosi laisvė ir garantijos prieš savavališką išsiuntimą iš šalies* (teisė laisvai kilnotis ir pasirinkti vietą Lietuvoje, laisvai išvykti iš šalies įtvirtinta Konstitucijos 32 straipsnyje). Pagal Konvenciją žmogui garantuojamas privatus gyvenimo neliečiamumas, telefoninių pokalbių, asmens susirašinėjimo ir kitokio susirašinėjimo neliečiamumas, užsieniečio teisės jo išsiuntimo iš šalies atveju, tikėjimo ir įsitikinimų laisvė². Konvencija akcentuoja galimybę į nuostolių atlyginimą, jei asmuo yra sulaukymo ar suėmimo auka, numato draudžiamumą išsiųsti arba gražinti užsienietį į valstybę, kurioje jo gyvybei ar laisvei gresia pavojus arba jis gali būti persekiojamas dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar dėl politinių įsitikinimų, arba į valstybę, iš kurios jis gali būti vėliau nusiųstas į tokią valstybę. Taip pat užsienietis negali būti išsiunčiamas iš šalies arba negražinamas į valstybę, jeigu yra rimtas pagrindas manyti, kad joje užsienietis bus kankinamas, su juo bus žiauriai, nežmoniškai elgiamasi arba žeminamas jo orumas ar jis bus tokiu būdu baudžiamas.

Tarptautinėse sutartyse sprendžiami įvairūs klausimai, susiję su užsieniečių teisine padėtimi – nusikaltimą padariusių užsieniečių išdavimas kitai valstybei (ekstradicija), vizų režimo panaikinimas kitų valstybių piliečiams, neteisėtai atvykusių užsieniečių išsiuntimas į valstybę, iš

¹ Vadapalas v. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 1998. P. 253.

² Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr.40. I skyrius.

kurios yra atvykę (readmisijos sutartys) ir kt. Paminėtinos daugiašalės tarptautinės sutartys, tokios kaip 1951 m. liepos 28 d. Jungtinių Tautų Organizacijos konvencija dėl pabėgėlių statuso, 1954 m. Konvencija dėl asmenų be pilietybės statuso bei 1957 m. gruodžio 13 d. Europos konvencija dėl ekstradicijos. Dvišalės tarptautinės sutartys numato vizų režimo panaikinimą, piliečių kelionės klausimus ir pan.

1966 metais valstybės, pasirašiusios pilietinių ir politinių teisių paktą ir vėliau jį ratifikavusios, įsipareigojo garantuoti, kad užsieniečiai nebus neteisėtai ir nepagrįstai išsiųsti iš šalies.

Pradėjus sparčiai vystyti ekonominiams santykiams tarp valstybių, prasidėjo naujas etapas užsieniečių statuso reglamentavime, kurį vainikavo Jungtinių Tautų Organizacijos įstatai. Jie numato organizacijos tikslą bendradarbiauti *vystant ir skatinant žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių visiems, nepaisant skirtingos rasės, lyties, kalbos bei religijos gerbimą*³. Nors tai tebuvo moralinis valstybių įsipareigojimas, tačiau davė impulsą atsirasti tarptautiniams teisiniams šalių įsipareigojimams.

1985 m. gruodžio 13 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos “Asmenų, nesančių piliečiais šalies, kurioje jie gyvena, teisių deklaracija“ apibrėžė *užsieniečio* sąvoką, įtvirtino užsieniečių teisinio statuso apimtį, kurio viena iš svarbiausių dalių - ekonominės ir socialinės užsieniečių teisės: teisė į sveikatos apsaugą, medicininį aptarnavimą, teisė į saugias ir sveikas darbo sąlygas, teisė stoti į profsąjungą savo interesams ginti ir t.t.

Nepriklausomybės metais pasirašyta nemažai tarptautinių sutarčių, pvz. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys dėl vizų režimo panaikinimo (galioja su 39 valstybėmis: Airija, Argentina, Austrija, Belgija, Bulgarija, Čekija, Čile, Danija, Estija, Graikija, Honkongu, Islandija, Ispanija, Italija, Izraeliu, Japonija, Kipru, Korėjos Respublika, Kroatija, Latvija, Lenkija, Lichtenšteinu, Liuksemburgu, Makao, Malta, Nyderlandais, Norvegija, Panama, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Slovakija, Slovėnija, Suomija, Švedija, Šveicarija, Urugvajumi, Vengrija, Vokietija), dėl abiejų valstybių piliečių kelionių (galioja su 4 valstybėmis: Baltarusija, Moldova, Rusija, Ukraina), dėl asmenų grąžinimo (readmisijos) (galioja su 24 valstybėmis: Armėnija, Austrija, Belgija, Estija, Graikija, Islandija, Ispanija, Italija, Kroatija, Latvija, Lenkija, Liuksemburgu, Moldova, Nyderlandais, Portugalija, Prancūzija, Rumunija, Rusija, Slovėnija, Suomija, Šveicarija, Švedija, Ukraina, Vokietija). 1991-2005 m. laikotarpiu Lietuva sudarė 11 dvišalių sutarčių (susitarimų) socialinės apsaugos srityje (su Ukraina, Baltarusija, Lenkija, Latvija,

³ Suvienyųjų Nacijų Organizacijos įstatai, 1981, P. 9.

Estija, Suomija, Čekija, Jungtinėmis Amerikos Valstijomis (toliau – JAV), Nyderlandų Karalyste, Rusija, Kanada).

Galima teigti, kad Lietuvoje, praėjus 10 metų po Konvencijos ratifikavimo, pasiekta žymi pažanga žmogaus teisių, ypač teisės į laisvę, apsaugos srityje. Suteikta teisė tik teismui (teisėjui) sankcionuoti asmens sulaikymą ar suėmimą bei suėmimo pratęsimą, panaikintas prevencinis sulaikymas, suteikta teisė suimtajam kreiptis į teismą dėl sulaikymo teisėtumo patikrinimo – visa tai pozityviai vertinama Konvencijos 5 straipsnio požiūriu.

Remiantis tarptautiniais teisės aktais, užsieniečiai Lietuvos Respublikoje yra lygūs pagal įstatymus, neatsižvelgiant į jų lytį, rasę, tautybę, kalbą, kilmę, socialinę padėtį, tikėjimą, įsitikinimus ar pažiūras, jie gali naudotis tarptautine teise įtvirtintomis teisėmis ir laisvėmis.

Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalį Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys yra sudedamoji Lietuvos teisinės sistemos dalis, o jos nuostatos dėl nacionalinės teisės subjektų teisių ir pareigų turi būti tiesiogiai taikomos nacionalinėje teisėje⁴. Be to, šiuo požiūriu labai svarbi 1999 m. birželio 22 d. Tarptautinių sutarčių įstatymo 11 straipsnio 2 dalies nuostata: *jeigu įsigaliojusi ratifikuota Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis nustato kitokias normas negu Lietuvos Respublikos įstatymai, įsigalioję sutarties sudarymo metu ar po jos įsigaliojimo, taikomos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties nuostatos*. Todėl Lietuvos nacionalinių įstatymų ir kitų teisės aktų nuostatomis prieštaraujant Europos sutarčiai, viršenybę turi sutarties nuostatos.

1.2. Europos Sąjungos teisės aktai

Sunku rasti nors vieną valstybę, kurios teisės tradicija būtų „gryna“ ir vienalytė, besivystanti „iš vidaus“ tik savo pačios rėmuose. Teisės tradicijų integravimasis ypač paspartėjo pastaraisiais dešimtmečiais. Tam įtakos turėjo ir tarptautinių organizacijų, bendrijų veikla, kuriant fenomenalias jų teisės normas (Jungtinių Tautų, Europos Tarybos, Europos Sąjungos). Natūralu, kad jos akumuliuo skirtingų teisės tradicijų bruožus ir tiesiogiai veikė nacionalinės teisės plėtotę. Akivaizdus ir kitas procesas: valstybės, ketinančios tapti tarptautinių organizacijų narėmis, iš anksto stengėsi savo teisės sistemą, taigi ir teisę, derinti su tarptautinės bendrijos – tiek univarsalios, tiek regioninių – teisės nuostatomis⁵. Ne išimtis yra Lietuvos teisė, kuriai taip pat darė įtaką Europos

⁴ Vadapalas V. Lietuvos Konstitucija ir stojimas į Europos Sąjungą//“Integracijos žinios”, 1999, Nr. 8; Lietuvos Respublikos Konstitucija ir stojimas į Europos Sąjungą//Stojimas į Europos Sąjungą ir Konstitucija. Seminaro medžiaga, Vilnius: Eugrimas, 2000, P. 15-16.

⁵ Kūris P. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos įtaka Lietuvos Respublikos įstatymams. Lietuvos teisės tradicijos. Vilnius: Justitia, 1997.

Tarybos rėmuose priimtos normos, o ypač Konvencijos nuostatos. Lietuvos Respublika, ruošdamasi tapti Europos Tarybos nare, o paskui ir Europos žmogaus teisių konvencijos dalyve, keitė savo teisės sistemą, derindama ją prie šios regioninės organizacijos standartų. Šis procesas prasidėjo 1991 metų vasarą Europos Bendrijai pripažinus Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą.

Šiuo metu mūsų šalyje gyvena 98 pasaulio valstybių piliečiai. Nors jų ir nėra daug, palyginti su bendru valstybės gyventojų skaičiumi, tačiau galima drąsiai teigti, kad Lietuvoje po truputį formuojasi daugiakultūrė visuomenė. Bandant reguliuoti migracinius procesus, ypač svarbu buvo derinti veiksmus su kitomis valstybėmis. Mūsų šalis, antrus metus būdama bendros Europos Sąjungos valstybių narių migracijos procesų valdymo sistemos dalyvė, vykdo Lietuvos Respublikos teisės aktų derinimo su Europos Sąjungos *acquis* vizų, prieglobsčio ir migracijos srityse darbus.

Migracijos departamentas, kaip centrinė migracijos procesų administravimo institucija Lietuvos Respublikoje, aktyviai dalyvauja pertvarkant valstybės migracijos procesų valdymo ir atitinkamas informacines sistemas, pritaikant jas efektyviai veikti tiek dabar, Lietuvos narystės Europos Sąjungoje sąlygomis, tiek ateityje, prisijungus prie Šengeno sutarties.

Didžiulę įtaką nacionaliniams teisės aktams turi pirminė ir antrinė Europos Sąjungos (toliau- ES) teisė - 1992 m. Maastrichto Europos sutartis, Nicos bei Amsterdamo sutartys, Europos Bendrijos steigimo, pagrindinės Europos Tarybos sutartys (2000m.) ir Europos Sąjungos sutartys (1999m.).

1995 m. birželio 12 d. buvo pasirašyta Europos sutartis tarp Europos Bendrijų, iš vienos pusės ir Lietuvos Respublikos, iš kitos pusės (Seimas ratifikavo sutartį 1996 m. birželio 20 d.) ir įsigaliojo 1998 m. vasario 1 d. Europos sutarties su Lietuva IV skyriaus II skirsnis yra skirtas apsigyvenimo, steigimosi klausimams: 44 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas Lietuvos įsipareigojimas nuo Europos Sutarties įsigaliojimo momento palengvinti Bendrijos bendrovėms ir piliečiams sąlygas steigti veiklą savo teritorijoje. Be to, Europos sutarties 69 straipsnyje (įstatymų suderinimas) nustatyta, kad svarbus yra dabartinių ir busimų Lietuvos įstatymų suderinimas su Bendrijos teisės aktais.

Tarybos direktyvos 90/364/EEB nuostatos numato apsigyvenimo teisę. Tarybos direktyva 64/221/EEB skirta užsienio piliečių judėjimo ir įsikūrimo specialiųjų priemonių, pagrįstų valstybine politika, valstybės saugumu ar visuomenės sveikata, derinimui. Jos nuostatuose numatyta, kad valstybė gali imtis priemonių ir neleisti asmens į ES valstybę tik dėl priežasčių, susijusių su grėsme viešajai tvarkai, visuomenės saugumui ir sveikatai.

Tarybos direktyva 73/148/EEB bei 68/360/EEB numato ES valstybių piliečių ir jų šeimos narių atvykimo ir apsigyvenimo apribojimų panaikinimą Europos Bendrijų teritorijoje įsisteigimo ir paslaugų teikimo laisvės srityje, leidimo nuolat gyventi išdavimo klausimus. Tarybos reglamente

1612/68/EEB numatyta, jog kartu su dirbančiuoju ar pas jį gali vykti bei apsigyventi ne tik jo sutuoktinis, bet ir jo palikuonys iki 21 metų. Pagal Europos teisę nesusituokusių gyvenimo draugų apsigyvenimo teisė priklauso pagal Tarybos reglamento 1612/68/EEB 7 straipsnio 2 dalies nuostatas, tolimosios eilės giminaičiams privilegiją atvykti numato Tarybos direktyvos 73/148/EEB nuostatos.

Tarybos reglamente 1612/68/EEB skiriamas dėmesys darbuotojų laisvam kilnojimuisi Europos Bendrijoje, Tarybos direktyva 75/34/EEB ir Komisijos reglamentas 1251/70/EEB numato ES valstybės piliečių teisę pasilikti kitos valstybės teritorijoje, pasibaigus savarankiškos veiklos vykdymui valstybėje, teisę gauti pensiją iš ES valstybės draudimo organizacijos.

Nemaža dalis ES teisės aktų skirta išsilavinimo įgijimo klausimams spręsti - Tarybos rezoliucija 74/520(01) akcentuoja abipusio diplomų, sertifikatų ir kitų kvalifikacijos pažymėjimų tarp Europos Bendrijų ES valstybių pripažinimą, o Tarybos sprendimas 85/368 numato abipusio tam tikrų profesinės kvalifikacijos pažymėjimų tarp Europos Bendrijų ES valstybių pripažinimą. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 99/42/EB sprendžia profesinio mokymo ir lavinimo pripažinimo klausimus.

Europos Parlamento ir Tarybos 1995 m. spalio 24 d. direktyva Nr. 95/46/EC įpareigoja valstybėms narėms rūpintis, kad asmens duomenys būtų teisingai ir įstatymiškai apdoroti bei surinkti apibrėžtiems, įstatyme numatytiems tikslams ir toliau neapdorojami šių tikslų neatitinkančiais būdais.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/98/EB dėl viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo numato teisę gauti informaciją iš valstybės įstaigų.

Formą blanko, į kurią klijuojama viza, nustato 1995 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentas EB 1683/95 ir 2002 m. vasario 18 d. Tarybos reglamentas EB 333/2002 dėl vienodo pavyzdžio vizų įklijų, valstybių narių išduodamų asmenims, turintiems kelionės dokumentus, kurių nepripažįsta tas įklijas rengianti valstybė narė.

EB sutarties 44 straipsnio nuostatos numato leidimui laikinai gyventi gauti apribojimų panaikinimą tokiu atveju, kai pagrindinės bendrovės, esančios užsienio valstybėje, personalas dalyvauja valdant ir prižiūrint atstovybes, filialus ir dukterines įmones einant tam tikras pareigas (igalioti atstovai). Taip užtikrinamos bendrovių filialų, atstovybių įsikūrimo teisės, nes pastarųjų veikimas neįmanomas, jei nedalyvauja pagrindinės bendrovės personalas, kurio nariai gali būti ir Europos Bendrijų užsieniečiai⁶. Europos Bendrijos teisės nuostatos tokiu būdu garantuoja

⁶ Davin, Commentary Art. 54//Smit H., Herzog P., The Law of the European Economic Community. A Commentary on the EEC Treaty, Volume II, New York, 1984.

bendrovių įsisteigimo Lietuvos Respublikoje kaip ir bet kurioje kitoje Europos Sąjungos valstybėje laisvės efektyvų įgyvendinimą, t.y. teisę pagrindinės bendrovės personalo nariams netrukdomai dalyvauti valdant ir prižiūrint atstovybes, filialus ir dukterines įmones.

Europos Tarybos reglamentas 1408/71/EEB skirtas spręsti socialinės apsaugos klausimus.

Tarybos direktyvos 64/221/EEB 7 straipsnio nuostatos akcentuoja laiką, per kurį įpareigotas išvykti iš šalies asmuo, išskyrus skubius atvejus, turi palikti šalį (jis turi būti ne trumpesnis kaip penkiolika dienų).

Organizuojant ir (ar) vykdant išsiunčiamo ar gražinamo užsieniečio palydą į kilmės valstybę ar užsienio valstybę, į kurią užsienietis turi teisę vykti arba kuri sutinka jį priimti, atsižvelgiama į 2003 m. lapkričio 25 d. Tarybos direktyvą 2003/110/EB „Dėl pagalbos tranzito, susijusio su išsiuntimu oro transportu, atvejais“ bei į 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos sprendimą 2004/573/EB „Dėl jungtinių skrydžių organizavimo, iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos išsiunčiant trečiųjų šalių piliečius, kurių atžvilgiu priimti atskiri įsakymai dėl išsiuntimo“.

Pažymėtina, kad į Lietuvos teisės nežymius neatitikimus su Europos Bendrijų teise būtų galima atsižvelgti ateity, nes Europos sutarties 56 straipsnis numato, kad siekiant šios sutarties darbo jėgos judėjimo, steigimo, paslaugų teikimo skyriaus tikslų *jokia iš šioje Sutartyje išdėstytų nuostatų negali trukdyti Šalims taikyti savo įstatymus ir taisykles*, reglamentuojančias fizinių asmenų įvažiavimą, buvimą, darbą, darbo sąlygas ar įsisteigimą ir paslaugų teikimą, su sąlyga, kad, *ju laikydamosi, Šalys netaiko jų taip, kad jų galiojimas anuliuoja arba sumažina privalumus, kuriuos bet kuri iš Šalių turi pagal konkrečias šios Sutarties nuostatas*. Todėl remiantis šiuo abipusiškumo principu, galima būtų nesiekti tiksliai suderinti nacionalinės teisės nuostatų su atitinkamomis EB teisės nuostatomis.

1.3. Nacionaliniai teisės aktai, įtvirtinantys užsieniečių teisinę padėtį

Pagrindinis Lietuvos Respublikos teisės aktas – tai Lietuvos Respublikos Konstitucija, garantuojanti asmenų teises ir laisves.

Kol Lietuvos Respublika nebuvo atgavusi nepriklausomybės, užsieniečių teisinė padėtis šalyje nebuvo reglamentuota. Ją atgavus ir tapus nepriklausoma Respublika, kurią pripažino pasaulio valstybės, iškilo būtinumas nustatyti užsieniečių, esančių Lietuvos teritorijoje, teisinį statusą. Pirmosios užsieniečių teisinį statusą reguliuojančios nuostatos Lietuvos Respublikoje buvo įtvirtintos Laikinajame Pagrindiniame įstatyme, kuris nubrėžė gaires tolesniam užsieniečių teisinės padėties reguliavimui Lietuvoje, tačiau jis nepateikė *užsieniečio* sąvokos.

Detaliau ir išsamiau užsieniečių teises, laisves ir pareigas, atvykimo į Lietuvą ir išvykimo iš jos sąlygas ir tvarką reglamentavo 1991m. rugsėjo 4 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje“. Tai buvo pirmas Lietuvos istorijoje tokio pobūdžio įstatymas, reguliavęs užsieniečių teisinės padėties klausimus ir aktualus intensyvėjant migraciniams srautams. Šio įstatymo 17 straipsnis skelbė: „Užsienio piliečiams ir asmenims be pilietybės Lietuvos Respublikoje garantuojamos įstatymo numatytos teisės ir laisvės, tarp jų teisė kreiptis į teismą ir kitus valstybinius organus ginti jiems priklausančias asmenines, turtines, šeimynines ir kitas teises“. Remiantis pirmuoju įstatymo straipsniu, užsieniečiai Lietuvos Respublikoje buvo pripažįstami asmenys, kurie turėjo bet kurios užsienio valstybės pilietybę ir asmenys be pilietybės⁷. Pažymėtina, kad paskesni užsieniečių teisinės padėties klausimai buvo reglamentuojami atskirais įstatymais: imigracijos (kasmet Vyriausybė numatydavo imigracijos kvotą) ir pabėgėlių klausimus numatė skirtingi institutai.

1995 metais Lietuvos Respublikai pasirašius Europos Asociacijos sutartį, vienas iš pagrindinių uždavinių buvo pritaikyti nacionalinius įstatymus prie Europos Sąjungos teisės aktams keliamų reikalavimų, todėl 1998 m. gruodžio 17 d. buvo priimtas naujas įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, turėjęs užtikrinti vientisą užsieniečių teisinės padėties reglamentavimą pagal visuotinai pripažintas normas žmogaus teisių srityje bei tarptautines konvencijas, prie kurių prisijungė ir Lietuvos Respublika⁸. Šio įstatymo 3 straipsnis skelbė, kad „užsieniečiai Lietuvos Respublikoje turi tas teises ir laisves, kurias numato Lietuvos Respublikos Konstitucija, šis ir kiti Lietuvos Respublikos įstatymai bei tarptautinės sutartys“⁹.

Šiuo metu užsieniečių teisinę padėtį reglamentuoja 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“¹⁰, į kurį įtrauktos nuostatos tiek dėl užsieniečių teisinės padėties, tiek dėl prieglobsčio procedūros reglamentavimo. Šis įstatymas yra suderintas su Lietuvos Respublikos tarptautiniais įsipareigojimais žmogaus teisių apsaugos srityje bei su Europos Sąjungos *acquis* vizų, migracijos ir prieglobsčio klausimais. Pagrindinis įstatymo uždavinys – pritaikyti jį prie Europos Sąjungos įstatymų keliamų reikalavimų, užtikrinant nediskriminacijos principo įgyvendinimą ir žmogaus teisių laikymąsi visose srityse. Tuo tikslu 2005 metų kovo 25 dieną Vidaus reikalų ministro įsakymu buvo sudaryta tarpžinybinė darbo grupė Europos Sąjungos teisės aktų nuostatomis perkelti į Lietuvos Respublikos įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“. Įstatymas numato užsieniečių atvykimo ir išvykimo, buvimo ir gyvenimo, prieglobsčio suteikimo, integracijos ir natūralizacijos,

⁷ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje // Valstybės žinios.1991, Nr. 27-729.

⁸ Birmontienė T. ir kt. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: LTU, 2002. P.389.

⁹ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties // Valstybės žinios. 1998, Nr. 115-3236. 3 str. 1d.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539.

sprendimų dėl užsieniečių teisinės padėties apskundimo tvarką bei reglamentuoja kitus užsieniečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje klausimus. Jame taip pat įtvirtintos specialios, paprastesnės sąlygos atvykti, apsigyventi bei dirbti ES valstybių piliečiams ir jų šeimos nariams, kaip to reikalaujama daugelyje Europos Sąjungos direktyvų, susijusių su įsisteigimo laisve – įstatyme šiems klausimams skirtas V skyrius „Europos Sąjungos valstybių narių piliečių teisinė padėtis Lietuvos Respublikoje“.

Įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 1 straipsnio 3 dalis reglamentuoja, kad šis įstatymas nėra taikomas užsieniečiams, kurie naudojami privilegijomis ir imunitetais pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir kitus teisės aktus.

Pagal įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 2 straipsnio 32 punktą *užsienietis* yra asmuo, kuris nėra Lietuvos Respublikos pilietis, neatsižvelgiant į tai, ar jis turi kurios nors užsienio valstybės pilietybę, ar neturi jokios. Tokia užsieniečio sąvoka iš esmės atitinka tarptautinius standartus. Vienas iš pagrindinių tarptautinės teisės aktų, pateikiančių užsieniečio apibrėžimą bei reglamentuojančių jų teisinį statusą, yra 1985 m. gruodžio 13 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos „Asmenų, nesančių piliečiais šalies, kurioje jie gyvena, teisių deklaracija“. Remiantis deklaracijos 1-uoju straipsniu, užsieniečiu laikomas „bet koks asmuo, kuris nėra pilietis valstybės, kurioje jis ar ji yra“. Akivaizdu, kad tarptautinėje teisėje „užsieniečio“ sąvoka apima asmenis, turinčius kitos valstybės pilietybę bei asmenis, neturinčius nei vienos valstybės pilietybės. Asmenų, turinčių užsienio valstybės pilietybę ir asmenų be pilietybės teisinis statusas skiriasi – asmenų be pilietybės teisinis statusas yra siauresnis, nes valstybės nevykdo tokių asmenų diplomatinės gynybos (pvz., kai kitoje valstybėje nusavinamas asmens turtas)¹¹.

Viena iš svarbiausių užsieniečių teisinę padėtį Lietuvoje reglamentuojančių nuostatų ir tikslų – garantuoti asmens duomenų apsaugą. 1996 m. birželio 11 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės padėties įstatymas¹², kuriame numatyti pagrindiniai asmens duomenų apsaugos principai. Šio įstatymo nuostatos buvo derinamos su Europos Parlamento ir Tarybos 1995 m. spalio 24 d. direktyva Nr. 95/46/EC dėl individų apsaugos apdorojant jų asmeninius duomenis ir laisvo tokių duomenų judėjimo. Šios direktyvos 6 straipsnyje numatyta pareiga valstybėms narėms rūpintis, kad asmens duomenys būtų teisingai ir įstatymiškai apdoroti bei surinkti apibrėžtiems, įstatyme numatytiems tikslams ir toliau neapdorojami šių tikslų neatitinkančiais būdais. Asmens duomenų teisinės padėties įstatymu nevaržomas ir nedraudžiamas laisvas asmens duomenų judėjimas vykdant Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje įsipareigojimus. Asmuo,

¹¹ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 1998. P.287-288.

¹² Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 63-1479; 2004, Nr. 60-2120.

patyręs žalą dėl neteisėto asmens duomenų tvarkymo arba kitų duomenų valdytojo ar duomenų tvarkytojo, taip pat kitų asmenų veiksmų ar neveikimo, pažeidžiančių minėto įstatymo nuostatas, turi teisę reikalauti atlyginti jam padarytą turtinę ir neturtinę žalą, kurios dydį nustato teismas¹³.

Lietuvos Respublikos Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymas¹⁴ užtikrina asmenims teisę gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, nustato šios teisės įgyvendinimo tvarką ir reguliuoja valstybės bei savivaldybių institucijų ir įstaigų veiksmus teikiant informaciją asmenims. Pareiškėjas turi teisę gauti privačią informaciją apie save, išskyrus Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytus atvejus, kai tokia informacija yra neteikiama. Privati informacija apie save pareiškėjui pateikiama šio įstatymo nustatyta tvarka pateikus prašymą ir įstatymais nustatyta tvarka patvirtinus asmens tapatybę. Pažymėtina, kad Konvencijos 10 straipsnis neįpareigoja valstybės teikti asmenims kitą informaciją, išskyrus informaciją apie patį jos prašantį asmenį¹⁵.

Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymu buvo įgyvendinamas Europos Sąjungos teisės aktas, 2003 m. lapkričio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/98/EB dėl viešojo sektoriaus informacijos pakartotinio naudojimo.

Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymas numato, kad užsieniečiai, nuolat gyvenantys Lietuvoje, įstatymo nustatyta tvarka turi teisę steigti profesines sąjungas ar stoti į jas savo interesams ginti¹⁶. Tokia pat teisė yra garantuojama ir Konvencijos 11 straipsnio nuostatomis.

1995 m. vasario 2 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos visuomeninių organizacijų įstatymas, įtvirtinantis nuolat gyvenančių užsieniečių teisę jungtis į savanoriškus susivienijimus.

2003 metų sausio 1 dieną įsigaliojus Lietuvos Respublikos Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymui¹⁷ ir Lietuvos Respublikos Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo įgyvendinimo įstatymui¹⁸, užsienio valstybių piliečiai ir asmenys be pilietybės, turintys leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje, privalo deklaruoti atvykimą, gyvenamosios vietos pasikeitimą bei išvykimą iš šalies ilgesniam kaip šešių mėnesių laikotarpiui.

¹³ Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 63-1479; 2004, Nr. 60-2120. 34 str.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 10-236; 2005, Nr. 139-5008.

¹⁵ Jočienė D. 1999.09.16 Europos teisės departamento išvada Nr. 9-49 Lietuvos Respublikos Seimui dėl pateikto Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pakeitimo įstatymo projekto.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Profesinių sąjungų įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 34-934. 1 str.

¹⁷ Lietuvos Respublikos Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1910; 2004, Nr. 171-6306.

¹⁸ Lietuvos Respublikos Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr.27-717; 2002, Nr.123-5556.

II. Užsieniečių atvykimas, buvimas ir gyvenimas Lietuvos Respublikoje

2.1. Užsieniečių teisės atvykti įgyvendinimas

Užsieniečių atvykimo teisėtumo sąlygas nustato kiekvienos valstybės vidaus teisė. Pirminis teisės aktas, reglamentuojantis užsieniečių teisėto atvykimo į Lietuvos Respubliką klausimus, buvo priimtas 1990 metais¹⁹. Jame buvo numatyta leisti užsieniečiams lankytis visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, laikantis nustatytos registracijos VRM tarnybose tvarkos. Detaliau ir išsamiau užsieniečių atvykimo į Lietuvą sąlygas ir tvarką reglamentavo 1991m. rugsėjo 4 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties Lietuvos Respublikoje“. Nors šiuo įstatymu buvo pradėti reguliuoti užsieniečių teisinės padėties klausimai, tačiau nebuvo nubrėžtos ribos, kuo skiriasi užsienietis, turintis leidimą nuolat gyventi nuo užsieniečio, atvykstančio laikinam apsigyvenimui.

Šiuo metu užsieniečių atvykimo į Lietuvos Respubliką tvarką nustato įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“²⁰, kuris numato, kad užsienietis gali atvykti į Lietuvos Respublikos teritoriją ir išvykti iš jos tik per veikiančius pasienio kontrolės punktus. Užsieniečių buvimas Lietuvos Respublikos tarptautinių oro uostų tranzito zonose nelaikomas atvykimu į Lietuvos Respublikos teritoriją. Įstatyme nustatyta, kad pasienio kontrolės punkte užsienietis privalo pateikti galiojantį kelionės dokumentą - užsienio valstybės piliečio pasą ar jį atitinkantį kelionės dokumentą, skirtą vykti į užsienio valstybę ir pripažintą Lietuvos Respublikoje. Kelionės dokumentų pripažinimo tinkamais vykti tvarką nustato Vidaus reikalų ministerija kartu su Užsienio reikalų ministerija. Pagal šių ministerijų pateiktus reikalavimus²¹ kelionės dokumentas (išskyrus asmens grįžimo pažymėjimą) turi galioti ne trumpiau kaip 3 mėnesius nuo išduodamos vizos galiojimo laiko pabaigos, be to, jis turi būti tvarkingas (turi būti visi lapai, jame neturi būti taisyčių, klastojimo arba padirbimo požymių). Kelionės dokumente turi būti bent vienas nepanaudotas vizoms skirtas lapas. Jei pateiktas kelionės dokumentas neatitinka minėtų taisyklių arba kyla pagrįstų abejonių dėl jo ar jame pateiktos informacijos tikrumo, atsisakoma išduoti vizą ir įleisti į šalį.

Kai užsienietis pasienio kontrolės punkte ar vizų tarnybai pateikia kelionės dokumentą, nepripažįstamą Europos Sąjungos valstybėse narėse, viza klijuojama į tam skirtą blanką, kurio formą nustato 2002 m. vasario 18 d. Tarybos reglamentas EB 333/2002 dėl vienodo pavyzdžio vizų

¹⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1990 m. balandžio 14 d. nutarimas Nr. 94 „Dėl užsieniečių lankymosi Lietuvos Respublikoje“ // Valstybės žinios. 1990, Nr. 13-384.

²⁰ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539.

²¹ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. gegužės 31 d. įsakymas Nr. V-63/IV-174 „Dėl Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. sausio 19 d. įsakymo Nr. 9/IV-16 „Dėl kelionės dokumentų tinkamų vykti į Lietuvą Respubliką, pripažinimo tvarkos ir sąrašo“ patvirtinimo“ pakeitimo // Valstybės žinios. 2005, Nr. 71-2562.

įklijų, valstybių narių išduodamų asmenims, turintiems kelionės dokumentus, kurių nepripažįsta tas įklijas rengianti valstybė narė.

Lietuvos Respublikai labai aktualus Rusijos Federacijos piliečių, Kaliningrado srities gyventojų, atvykimo į šalį ar vykstančių tranzitu per Lietuvos valstybę klausimas, siekiant ekonominio, kultūrinio ir socialinio bendradarbiavimo su Kaliningradu. Todėl, atsižvelgiant į šią aktualiją ir siekiant įgyvendinti 2002 m. lapkričio 11 d. Europos Sąjungos ir Rusijos Federacijos bendrojo pareiškimo dėl tranzito tarp Kaliningrado regiono ir likusios Rusijos Federacijos dalies nuostatas ir vadovaudamasi Specialiosios Kaliningrado tranzito 2003–2004 metų (iki narystės Europos Sąjungoje) programa²², Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė nuo 2003 m. liepos 1 d. įvesti Rusijos Federacijos piliečiams, vykstantiems iš Rusijos Federacijos teritorijos į Rusijos Federacijos Kaliningrado sritį ir atgal tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją, supaprastinto tranzito dokumentą (toliau-STD) ir supaprastinto tranzito geležinkeliu dokumentą (toliau-STGD). Šie minėti dokumentai prilyginami Lietuvos Respublikos tranzitinei vizai²³ ir yra išduodami tik Lietuvos diplomatinėje atstovybėje ir konsulinėje įstaigoje (pasienio kontrolės punktuose neišduodami). Pareiškėjas, pageidaujantis vykti supaprastintu tranzitu, asmens duomenų lapą gali užpildyti traukinyje arba iki traukinio atvykimo į šalies teritoriją. Be savo anketinių asmens duomenų pareiškėjai papildomai privalo nurodyti svarbias kelionės priežastis. Dokumentas gali būti neišduotas prašančiajam, jeigu pateikiamas Lietuvoje negaliojantis kelionės dokumentas, asmuo įrašytas į užsieniečių, kuriems draudžiama atvykti, sąrašą, atvykdamas į Lietuvą, sukeltų grėsmę valstybės saugumui, viešajai tvarkai, gyventojų sveikatai. Atsisakius išduoti šiuos dokumentus, atsisakymo priežastys pareiškėjui neaiškinamos. STD galioja ne ilgiau kaip 3 metus. Tranzitas per Lietuvos teritoriją su šiuo dokumentu neturi viršyti 24 valandų. STGD galioja ne ilgiau kaip 3 mėnesius, tuo tarpu tranzitas neturi viršyti 6 valandų.

Minėti dokumentai leidžia Kaliningradui pasinaudoti regioninės integracijos teikiama nauda. Jų išdavimas per 2003-2005 laikotarpį atsispindi 1 lentelėje.

Užsienietis, atvykstantis į Lietuvos Respubliką ne ilgesniam kaip 3 mėnesių per pusę metų laikotarpiui, privalo galiojančiame kelionės dokumente turėti Lietuvos Respublikos vizą, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, Europos Sąjungos teisės aktai ar Lietuvos Vyriausybė nenustato kitaip. Vizą atvykimui į šalį išduoda diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos užsienyje. 2005 metų duomenimis išduota daugiau nei 374 tūkstančiai vizų užsieniečių atvykimui į

²² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 532 // Valstybės žinios. 2003, Nr. 40-1851.

²³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 23 d. nutarimas Nr.796 „Dėl supaprastinto tranzito dokumento ir supaprastinto tranzito geležinkeliu dokumento įvedimo ir išdavimo tvarkos patvirtinimo // Valstybės žinios. 2003, Nr. 60-2728.

šali (žr. 2 lentelę). Viza užsieniečiui išduodama, kai: 1) jis turi galiojantį kelionės dokumentą, 2) turi dokumentus, kuriuose nurodyta atvykimo į šalį ar buvimo joje tikslas ir sąlygos, turimos pragyvenimo lėšos buvimo Lietuvos Respublikoje metu ar jų gavimo šaltinis, turimos lėšos grįžti į savo kilmės valstybę ar vykti tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją į kitą valstybę, 3) nėra įtrauktas į užsieniečių, kuriems draudžiama atvykti į Lietuvos Respubliką, sąrašą, 4) jo buvimas Lietuvos Respublikoje nekelia grėsmės valstybės saugumui, viešajai tvarkai ar žmonių sveikatai, 5) turi galiojantį sveikatos draudimą patvirtinantį dokumentą ir 6) turi teisę sugrįžti į valstybę, iš kurios atvyko, arba valstybę, kurios pilietis ar nuolatinis gyventojas yra, arba turi teisę vykti į kitą valstybę²⁴.

Sprendžiant vizos išdavimo klausimą, valstybės tarnautojas gali organizuoti pokalbį su užsieniečiu, kurio tikslas yra įsitikinti užsieniečio sąžiningumu ir jo nurodomo vykimo į Lietuvą tikslo pagrįstumu ir teisėtumu. Per pokalbį siekiama išsiaiškinti, koks užsieniečio teisinis statusas valstybėje, kurioje prašo išduoti vizą, ar jis turi nuolatinį darbą ir pan. Be to, pokalbio metu stengiamasi nustatyti, ar užsienietis nurodo tikrąjį apsilankymo tikslą, ar neketina atvykęs užsiimti neteisėta veikla ir t.t.

Atvykstančiam į Lietuvą užsieniečiui, kurio atvykimui būtina viza, gali būti išduodamos oro uosto tranzitinė (A), tranzitinė (B), trumpalaikė (C) ar ilgalaikė (D) viza. Vizos gali būti vienkartinės, dvikartinės ir daugkartinės. Užsieniečių grupei gali būti išduota grupinė viza²⁵.

Oro uosto tranzitinė viza (A) išduodama pagal nustatytą sąrašą valstybių, kurių piliečiams taikomas oro uosto tranzitinės vizos režimas. Vienkartinėi tranzitinei vizai (B) gauti užsienietis turi pateikti dokumentus, patvirtinančius jo teisę vykti į tą valstybę. Daugkartinė tokio tipo viza išduodama tik išimtiniais atvejais, gavus raštišką Konsulinio departamento leidimą. Vienkartinėi trumpalaikėi (C) tipo vizai gauti pateikiamas piliečio kvietimas, išskyrus atvejus, kai pagal tarptautines sutartis, šio kvietimo nereikalaujama (žr. 3 lentelę). Trumpalaikės vizos suteikia teisę atvykti į šalį ir būti joje iki 3 mėnesių per pusę metų, skaičiuojant nuo pirmosios atvykimo dienos. Ji gali būti vienkartinė ir daugkartinė. Vienkartinė išduodama atvykti į šalį vieną kartą vizos galiojimo laikotarpiu, daugkartinė - kai užsieniečio atvykimo tikslas yra turizmas, giminaičių ar kitų asmenų lankymas, profesiniai interesai ar kt.

²⁴ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539. 17 str. 1 d.

²⁴ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ir užsienio reikalų ministrų 2004 m. rugsėjo 2 d. įsakymas Nr. 1V-280/V-109

²⁵ „Dėl dokumentų vizai gauti pateikimo, vizos išdavimo, taip pat ir vizos išdavimo pasienio kontrolės punktuose, buvimo Lietuvos Respublikoje turint vizą laiko pratęsimo, vizos panaikinimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 136-4961.

Daugkartinė trumpalaikė viza ne ilgesniam nei vienerių metų laikotarpiui, išduodama užsieniečiams, turintiems pilietybės išsaugojimo pažymėjimą (ir jų šeimos nariams). Išimtiniais atvejais, gali būti išduota ilgesniam laikui, bet ne ilgiau kaip 5 metus.

Vienkartinė ilgalaikė D viza išduodama užsieniečiui, kuriam leista laikinai ar nuolat gyventi Lietuvoje (pateikus pranešimą apie priimtą sprendimą). Daugkartinė tokio tipo viza išduodama periodiškai atvykstančiam į šalį asmeniui verstis profesine, ūkine-komercine veikla ir kt. įstatymo nustatytais atvejais bei trečiųjų valstybių šeimos nariams ES piliečio, ieškančio darbo Lietuvoje. Užsienio valstybių diplomatinių atstovybių darbuotojams ir visuomenės informavimo priemonių atstovams ilgalaikė viza išduodama visam jų akreditavimo ar darbo laikotarpiui.

Užsieniečių grupei nuo 5 iki 50 asmenų gali būti išduota oro uosto tranzitinė 30 dienų galiojanti viza, jeigu grupė suformuota atvykstant į Lietuvą, ją sieja bendras vykimo tikslas ir yra paskirtas grupės vadovas. Grupėms daugkartinės vizos neišduodamos. Viza įklijuojama į grupę skirtą lapą (žr. 4 lentelę).

Valstybės, kurioje nėra Lietuvos Respublikos vizų tarnybos, piliečiui arba nuolatiniam gyventojui vizą išduoda visos Lietuvos Respublikos vizų tarnybos užsienyje. Jei užsienietis vizai gauti pateikia dokumentus ne toje valstybėje, kurios pilietis arba nuolatinis gyventojas jis yra, turi pateikti jo teisinę padėtį toje valstybėje įrodančius dokumentus. Neteisėtai esančiam asmeniui, viza neišduodama²⁶. Išduota viza nesuteikia teisės užsieniečiui mokytis ar užsiimti veikla, už kurią gaunamos pajamos. Atsižvelgiant į Nacionalinio Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų plano, kuriam pritarė Lietuvos Vyriausybė 2002 metais²⁷, 20.1 punktą, į 1995 m. gegužės 29 d. Tarybos reglamentą EB 1683/95 bei į 2002 m. vasario 18 d. Tarybos reglamentą EB 334/2002, nustatančius vienodą vizų formą, Lietuva taip pat ją patvirtino²⁸ (įsigaliojo nuo įstojimo į ES dienos).

Trečiųjų šalių piliečiams, kurie yra tarptautinio krovinių vežimo transporto priemonių vairuotojai, atvykstantys dirbti į Lietuvos įmonę, vykdančią tarptautinius krovinių vežimus, išduodama daugkartinė ilgalaikė D tipo viza, galiojanti iki 1 metų. Atsižvelgiant į tai, kad vairuotojai Lietuvoje praleidžia ne daugiau kaip 3 mėnesius per metus, turėti leidimą laikinai gyventi šalyje iš jų nėra reikalaujama.

²⁶ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ir užsienio reikalų ministrų 2004 m. rugsėjo 2 d. įsakymas Nr. 1V-280/V-109 „Dėl dokumentų vizai gauti pateikimo, vizos išdavimo, taip pat ir vizos išdavimo pasienio kontrolės punktuose, buvimo Lietuvos respublikoje turint vizą laiko pratęsimo, vizos panaikinimo taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 136-4961.

²⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimas Nr. 1194 „Dėl Nacionalinio Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų planas“// Valstybės žinios. 2002, Nr. 74-3192.

²⁸ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. sausio 19 d. įsakymas Nr. 9/1V-16 „Dėl Europos Sąjungos nustatytos bendros vizos formos“ patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 26-830.

Pagal Lietuvos teisės aktus užsieniečiui viza gali būti išduodama ir pasienio kontrolės punktuose. Juose išduodamos vienkartinės trumpalaikės vizos, galiojančios iki 15 dienų, ir vienkartinės tranzitinės vizos, galiojančios iki 5 dienų²⁹. Jūreivių grupėms nuo 5 iki 50 asmenų gali būti išduota vienkartinė grupinė tranzitinė viza. Viza pasienio kontrolės punktuose išduodama, jeigu užsienietis dėl objektyvių priežasčių negalėjo iš anksto kreiptis dėl vizos išdavimo į vizų tarnybą užsienyje, jei pateikia dokumentus, patvirtinančius nenumatytas ir būtinas priežastis atvykti į šalį ir turi galiojantį kelionės dokumentą. Jūreiviams vizos pasienio kontrolės punktuose išduodamos vadovaujantis 2003 m. vasario 27 d. Tarybos reglamento EB 415/2003 dėl vizų išdavimo pasienyje, įskaitant tokių vizų išdavimą tranzitu vykstantiems jūrininkams 2 straipsniu. Palyginus išduotų vizų skaičių 2001 ir 2005 metais, matome nagrinėjamo reiškinio mastus. Daugiausia išduodama trumpalaikių C tipo vizų, skirtų atvykti į Lietuvą, būnant joje iki 90 dienų (žr. 5 lentelę).

Lietuvos Vyriausybė 2005 metų rugsėjo mėnesį priėmė nutarimą dėl vizų režimo kruizinių laivų keleiviams supaprastinimo³⁰. Jame nustatyta, kad kruizinių laivų keleiviai užsieniečiai, kuriems taikomas vizų režimas ir kurie turi valstybės, prisijungusios prie 1990 m. birželio 19 d. Šengeno Konvencijos dėl 1985 m. birželio 14 d. Šengeno susitarimo tarp Beneliukso ekonominės sąjungos valstybių, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Prancūzijos Respublikos Vyriausybių laipsniško bendrų sienų kontrolės panaikinimo įgyvendinimo galiojančią vizą arba leidimą gyventi Šengeno valstybėje, turi teisę atvykti į Lietuvą ir būti joje iki 72 valandų nuo atvykimo į Klaipėdos valstybinį jūrų uostą. Kruizinio laivo savininkas ne vėliau kaip prieš 12 valandų iki laivui įplaukiant į Klaipėdos valstybinį jūrų uostą apie atvykimą turi pranešti Valstybės sienos apsaugos tarnybos Pakrančių apsaugos rinktinei.

Jei tarptautine sutartimi nustatytas bevizis režimas, tai tų šalių piliečiams viza atvykti į Lietuvą nereikalinga, pvz., Europos Sąjungos valstybės narės piliečiai naudojami laisvo asmenų judėjimo teise (žr. 6 lentelę ir 7 Lentelę). Užsienietis, kuris laikinai ar nuolat gyvena Lietuvoje, sugrįždamas privalo turėti galiojantį leidimą laikinai ar nuolat gyventi.

Dėl tam tikrų priežasčių užsienietis gali būti neįleidžiamas į šalį: neturi galiojančio kelionės dokumento ir vizos, kai būtina ją turėti, paaiškėja, kad pasienio kontrolės punkte jis pateikė tikrovės neatitinkančius duomenis, yra pagrindas manyti, kad užsienietis Lietuvoje gali užsiimti neteisėta veikla, už kurią numatyta atsakomybė pagal Lietuvos įstatymus, atvykdamas pateikia kito asmens ar

²⁹ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ir užsienio reikalų ministrų 2004 m. rugsėjo 2 d. įsakymas Nr. 1V-280/V-109 „Dėl dokumentų vizai gauti pateikimo, vizos išdavimo, taip pat ir vizos išdavimo pasienio kontrolės punktuose, buvimo Lietuvos respublikoje turint vizą laiko pratęsimo, vizos panaikinimo taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 136-4961.

³⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 22 d. nutarimas Nr.1037 „Dėl vizų režimo kruizinių laivų keleiviams supaprastinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr.114-4163.

suklastotą kelionės dokumentą, yra rimtas pagrindas manyti, kad yra padaręs nusikaltimą žmogiškumui ar karo nusikaltimą, vykdė genocidą, yra įtrauktas į užsieniečių, kuriems draudžiama atvykti į Lietuvos Respubliką, sąrašą. Sprendimą neįleisti priima Valstybės sienos apsaugos tarnyba. Užsieniečių, kuriems neleista įvažiuoti į Lietuvą, skaičius pagal pilietybę ir užsieniečių, kuriems neleista įvažiuoti skaičius pagal neįleidimo pagrindus pateikiamas 8 lentelėje ir 9 lentelėje. Atlikus analizę, matyti, kad dauguma užsieniečių, kuriems nebuvo leista įvažiuoti į šalį, buvo Rusijos Federacijos, Baltarusijos ir Ukrainos piliečiai, neturėję vizos ar galiojančio kelionės dokumento.

Jeigu užsienietis pateikia prašymą suteikti prieglobstį, sprendimą dėl įleidimo į šalies teritoriją priima Migracijos departamentas. Užsieniečių vykimą per valstybės sieną kontroliuoja Valstybės sienos apsaugos tarnyba teisės aktų nustatyta tvarka.

Pažymėtina tai, kad iki įsigaliojant šiuo metu galiojančiam užsieniečių teisinę padėtį reglamentuojančiam įstatymui, užsieniečių atvykimo, vykimo per ją tranzitu ir išvykimo tvarką nustatė atskiras vyriausybės nutarimas „Užsieniečių atvykimo į Lietuvos Respubliką, gyvenimo joje, vykimo per ją tranzitu ir išvykimo iš Lietuvos Respublikos tvarka“.

2.2. Užsieniečių laikinas apsigyvenimas šalyje

Užsieniečio buvimas valstybėje nėra laikomas gyvenimu joje. Įstatymas buvimą šalyje traktuoja kaip paprastą buvimą, t.y. laikiną atvykimą vizos galiojimo laikotarpiu ar 90-čiai dienų, kai netaikomas vizinis režimas.

Užsieniečiui, laikinai atvykusiam į šalį, jei buvimo metu baigiasi išduotos vizos galiojimas, užsieniečių teisinės padėties įstatymas numato šio laiko pratęsimo galimybę. Viza gali būti pratęsta dėl vienos iš šių priežasčių, atsiradusių po jos išdavimo: ligos, kitokio ūmaus sveikatos sutrikimo ar organizmo būklės, dėl kurios užsienietis negali išvykti iš Lietuvos Respublikos, profesinės veiklos, asmeninės priežasties, kurios užsienietis negalėjo numatyti ir buvimo Lietuvoje turint vizą metu negalėjo išvengti jos atsiradimo bei *force majeure*. Iki įsigaliojant naujam užsieniečių teisinės padėties įstatymui, viza užsieniečiui, atvykusiam į šalį, buvo tęsiama, pateikus dokumentus, įrodančius vizos pratęsimo reikalingumą. Nebuvo akcentuojamos priežastys³¹. Tačiau vykdant kai kurių valstybių piliečių (Turkijos, Irano, Irako, Libano, Sirijos, Afganistano, Armėnijos, Azerbaidžano ir Gruzijos) atvykimo ir buvimo Lietuvoje kontrolę, vizą buvo galima pratęsti tik migracijos tarnyboms tai suderinus su Migracijos departamentu³².

³¹ 1997-09-26 LR VRM ir URM įsakymas Nr. 472/61, 5 D. 46.3 P.

³² 1999-03-04 LR VRM nurodymas Nr. 2

Prašymą pratęsti buvimo šalyje laiką užsienietis gali pateikti Migracijos departamentui, Vilniaus, Kauno arba Klaipėdos Migracijos tarnyboms (žr. 10 lentelę). Palyginus sprendimų skaičių dėl buvimo laiko pratęsimo su 2001 metais, matome ženklų jų sumažėjimą (žr. 11 lentelę).

Pagal užsieniečių buvimo Lietuvoje trukmę, jie skirstomi į laikinai esančius (išduodamas leidimas laikinai gyventi) ir nuolat gyvenančius (išduodamas leidimas nuolat gyventi). Laikinai esančiais Lietuvoje laikomi tie užsieniečiai, kuriems nustatyta tvarka suteikta teisė laikinai apsigyventi Lietuvoje įstatymo nustatyta laiką. Nuolat gyvenančiais laikomi tie užsieniečiai, kurie turi įstatymo nustatyta tvarka išduotą leidimą, suteikiantį užsieniečiui teisę gyventi Lietuvoje neterminuotai. Norint užsieniečiui gyventi šalyje ilgesnį nei 90 dienų laikotarpį, išduodamas leidimas gyventi Lietuvoje, kuris suteikia teisę užsieniečiui gyventi, pasirenkant gyvenamąją vietą, išvykti iš Lietuvos ir grįžti į ją leidimo galiojimo laikotarpiu. Pirmą kartą išduodant užsieniečiui leidimą gyventi, paprastai išduodamas leidimas laikinai gyventi, išskyrus atvejį, kai į Lietuvą sugrįžta Lietuvos Respublikos pilietis kartu su šeima.

Leidimas gyventi užsieniečiui išduodamas, jei jis turi galiojantį sveikatos draudimą patvirtinantį dokumentą, turi pakankamai lėšų pragyventi Lietuvoje ir jeigu šalyje turi gyvenamąją patalpą nuosavybės teise ar naudojasi gyvenamąją patalpą nuomos ar panaudos pagrindais. Pragyvenimo Lietuvoje lėšų dydį, kuris gali būti laikomas pakankamu pragyventi užsieniečiui, prašančiam išduoti leidimą gyventi, nustato socialinės apsaugos ir darbo ministras³³.

Užsienietis, kuris pirmą kartą kreipiasi dėl leidimo gyventi išdavimo, prašymą išduoti leidimą turi pateikti Lietuvos Respublikos diplomatinei atstovybei arba konsulinei įstaigai užsienyje, išskyrus atvejus, kuriuos numato įstatymas, t.y. užsieniečiai, būdami Lietuvoje teisėtai, gali dokumentus leidimui gauti pateikti migracijos tarnybai arba Migracijos departamentui, jeigu: jiems taikoma bevizio vykimo tvarka, dėl sunkios sveikatos būklės negali išvykti iš valstybės, yra nepilnamečiai vaikai, kurių vienas iš tėvų gyvena Lietuvoje, yra išsaugoję teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę pagal Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 17 straipsnio 1 dalį³⁴, yra lietuvių kilmės, nustatyta globa (rūpyba) ar kurie yra paskirti globėjais (rūpintojais), negali būti išsiųsti iš šalies arba kurių išsiuntimas atidėtas įstatymo nustatyta tvarka. 1998 m. gruodžio 17 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ numatė, kad pirmam leidimui gauti dokumentus užsieniečiai pateikia migracijos tarnybai, kurios teritorijoje ketina apsigyventi. Tai buvo patogiau, paprasčiau užsieniečiui, nes prašymas išduoti leidimą laikinai gyventi išnagrinėjamas ir sprendimas

³³ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. rugpjūčio 25 d. įsakymas Nr. A1-203 „Dėl pragyvenimo Lietuvos Respublikoje lėšų dydžio, kuris gali būti laikomas pakankamu pragyventi Lietuvos Respublikoje, užsieniečiui, prašančiam išduoti leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje, nustatymo“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 133-4817.

³⁴ Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 95-4087.

dėl jo priimamas per 6 mėnesius (ankstesnis įstatymas numatė 3 mėnesių terminą). Tai sudaro keblumą užsieniečiui, sudariusiam santuoką su Lietuvos Respublikos piliečiu ar nuolatinio gyventoju, nes ilgas sprendimo priėmimo terminas apriboja galimybę šeimos nariams būti kartu. Atsakymo apie priimtą sprendimą tenka laukti savo valstybėje, nes Lietuvoje maksimalus buvimo laikas – 90 dienų per pusę metų.

Leidimas laikinai gyventi išduodamas užsieniečiui, jeigu: 1) jis išsaugojo teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę Pilietybės įstatymo nustatyta tvarka, 2) yra lietuvių kilmės asmuo, 3) yra šeimos susijungimo atvejis, 4) ketina dirbti Lietuvoje, 5) ketina užsiimti teisėta veikla, 6) ketina įgyti išsilavinimą, mokytis švietimo įstaigoje, stažuoti, kelti kvalifikaciją, dalyvauti profesiniuose mokymuose, 6) jam yra nustatyta globa (rūpyba) arba jis yra paskirtas globėju (rūpintoju), 7) įstatymo nustatyta tvarka suteikta laikinoji ar papildoma apsauga.

Šeimos nariams, atvykstantiems gyventi į Lietuvą kartu su užsieniečiu, gavusiu leidimą laikinai gyventi, leidimas gyventi išduodamas tokiam pat laikotarpiui kaip ir šiam užsieniečiui. Šeimos nariais laikomi sutuoktinis arba asmuo, sudaręs partnerystės sutartį, jei šeima jau egzistavo kilmės valstybėje, vaikai (įvaikiai) iki 18 metų, įskaitant sutuoktinio arba asmens, sudariusio partnerystės sutartį, vaikus (įvaikius) iki 18 metų, jeigu jie nesudarę santuokos ir yra priklausomi nuo tėvų, taip pat pirmos eilės giminaičiai pagal tiesiąją aukštutinę liniją, kurie išlaikomi ne mažiau kaip vienerius metus bei negalintys pasinaudoti kitų šeimos narių, gyvenančių užsienio valstybėje, parama. Pagal leidimų gyventi Lietuvoje užsieniečiams išdavimo, keitimo bei panaikinimo tvarkos 17 punkto nuostatas šeimos nariai turi pateikti šeiminius ryšius su atvykstančiu užsieniečiu patvirtinančius dokumentus³⁵. Lietuvos Respublika gali atmesti prašymą šeimos nariams atvykti ir gyventi dėl valstybės saugumo, viešosios tvarkos ar žmonių sveikatos interesų.

Turintis leidimą gyventi užsienietis, kurio gyvenimo Lietuvoje laikotarpiu gimė vaikas, per 3 mėnesius nuo vaiko gimimo dienos turi kreiptis į vidaus reikalų ministro įgaliotą instituciją dėl leidimo gyventi vaikui išdavimo. Vaikui išduodamas tokios pat rūšies kaip abiejų tėvų arba vieno iš jų turimas leidimas gyventi ir šis leidimas galioja tiek, kiek galioja vieno iš vaiko tėvų leidimas gyventi.

Užsieniečiui, išsaugojusiam teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę, išduodamas leidimas laikinai gyventi, jeigu jis pateikia teisės į Lietuvos Respublikos pilietybę išsaugojimą patvirtinančius dokumentus. Tokiam užsieniečiui leidimas laikinai gyventi išduodamas 5 metams.

³⁵ Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. 1V-329 „Dėl leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo bei fiktyvios santuokos sudarymo įvertinimo taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr.126-4509.

Panašus teisinis statusas ir lietuvių kilmės užsieniečių, kuriems leidimas laikinai gyventi išduodamas taip pat 5 metams, pateikus lietuvių kilmę patvirtinantį dokumentą.

Užsieniečiui šeimos susijungimo atveju leidimas laikinai gyventi išduodamas vieneriems metams. Šiuo pagrindu naujas leidimas kiekvienais metais išduodamas užsieniečiui, jeigu santuoka nėra nutraukta arba jei nėra nustatyta, kad sudaryta fiktyviai tikslu gauti leidimą gyventi Lietuvoje. Teisės į šeimos susijungimą neturi užsieniečiai, pateikę prašymus suteikti prieglobstį Lietuvoje, kol dėl prieglobsčio suteikimo nepriimtas galutinis sprendimas.

Leidimas laikinai gyventi išduodamas užsieniečiui šeimos susijungimo atveju, jeigu:

1) Lietuvoje gyvena užsieniečio tėvai (įtėviai) arba vienas iš jų, kurie yra Lietuvos Respublikos piliečiai, 2) Lietuvoje gyvena užsieniečio vaikas (įvaikis), kuris yra Lietuvos Respublikos pilietis, 3) Lietuvoje gyvena užsieniečio sutuoktinis, kuris yra Lietuvos Respublikos pilietis arba užsienietis, kuris turi leidimą nuolat gyventi, 4) Lietuvos Respublikoje gyvena užsieniečio tėvai (įtėviai), kurie yra nedarbingi dėl senatvės pensijos amžiaus arba invalidumo ir turi leidimą nuolat gyventi (1998 m. įstatyme ši nuostata nebuvo numatyta).

Šeimos susijungimo atveju leidimas laikinai gyventi neišduodamas šeimos nariams užsieniečių, kurie Lietuvoje ketina įgyti išsilavinimą, mokytis švietimo įstaigoje, stažuoti, kelti kvalifikaciją, dalyvauti profesiniuose mokymuose.

Jeigu leidimas laikinai gyventi užsieniečiui išduodamas, kai Lietuvoje gyvena jo sutuoktinis, tai vidaus reikalų ministro nustatyta tvarka nustatoma, ar sudaryta santuoka nėra fiktyvi. Tuo tikslu, vertinamos santuokos, sudarytos per 5 metų laikotarpį ir keliančios pagrįstų įtarimų³⁶. Migracijos tarnybos valstybės tarnautojas, įtaręs, kad sudaryta santuoka gali būti fiktyvi arba gautos informacijos pagrindu atlieka patikrinimą dėl santuokos fiktyvumo nustatymo. Patikrinimas atliekamas apklausiant abu sutuoktinius, kai jie yra Lietuvoje. Tačiau, kai užsienietis yra užsienyje, jo apklausą atlieka konsulinės įstaigos pareigūnas. Sutuoktiniai apklausiami raštu, abiemis pateikiami tie patys klausimai, pvz., kur, kada, kokiomis aplinkybėmis susipažino. Taip pat gali būti apklausti ir vieno iš sutuoktinių, gyvenančio Lietuvoje, kaimynai. Tuo atveju, jei sutuoktiniai atsisako būti apklausiami, yra rimtas pagrindas manyti, kad sudaryta santuoka yra fiktyvi. Tokiu būdu, užsieniečiui atsisakoma išduoti ar pakeisti leidimą laikinai gyventi arba turimas leidimas laikinai gyventi panaikinamas.

³⁶ Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. 1V-329 „Dėl leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo bei fiktyvios santuokos sudarymo įvertinimo taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr.126-4509.

Užsieniečiui, kuris ketina dirbti Lietuvos Respublikoje, taikoma speciali įsidarbinimo tvarka, t.y. jis privalo įsigyti leidimą dirbti (ES valstybės narės piliečiai yra atleisti nuo pareigos įsigyti leidimą dirbti), jei įstatyme nenumatyta kitaip (plačiau–tolesniame skyriuje).

Užsieniečiams, kurie ketina užsiimti teisėta veikla šalyje, leidimas laikinai gyventi išduodamas, kai jis: 1) įregistruoja įmonę, įstaigą ar organizaciją Lietuvoje kaip savininkas arba bendraturtis, kuriam priklauso ne mažiau kaip 10 procentų įmonės įstatinio kapitalo ar balsavimo teisių dalis, ir jo buvimas yra būtinas siekiant įmonės, įstaigos, organizacijos tikslų bei vykdant veiklą, 2) yra įmonės, įstaigos ar organizacijos, įregistruotos Lietuvoje, vadovas ar įgaliotas atstovas, jeigu pagrindinis jo atvykimo tikslas yra darbas įmonėje, 3) ketina užsiimti teisėta veikla, kuriai nereikia gauti leidimo dirbti ar leidimo vykdyti tam tikrą veiklą. Užsieniečiui, kuris ketina užsiimti teisėta veikla, leidimas laikinai gyventi išduodamas vieneriems metams. Tam tikrais atvejais trečiųjų valstybių piliečių, siekiančių apsigyventi tikslu užsiimti teisėta veikla, teises gina ir Europos Bendrijos teisė, neatsižvelgiant į jų pilietybę. EB sutarties 44 straipsnio 2 dalies f punktas (buv. 54 straipsnio 3 dalies f punktas) numato leidimui laikinai gyventi gauti apribojimų panaikinimą tokiu atveju, kai pagrindinės bendrovės, esančios užsienio valstybėje, personalas dalyvauja valdant ir prižiūrint atstovybes, filialus ir dukterines įmones einant tam tikras pareigas (įgalioti atstovai). Taip užtikrinamos bendrovių filialų, atstovybių įsikūrimo teisės, nes pastarųjų veikimas neįmanomas, jei nedalyvauja pagrindinės bendrovės personalas, kurio nariai gali būti ir Europos Bendrijų užsieniečiai³⁷. Europos Bendrijos teisės nuostatos tokiu būdu garantuoja bendrovių įsisteigimo Lietuvoje kaip ir bet kurioje kitoje ES valstybėje laisvės efektyvų įgyvendinimą, t.y. teisę pagrindinės bendrovės personalo nariams netrukdomai dalyvauti valdant ir prižiūrint atstovybes, filialus ir dukterines įmones.

Leidimas laikinai gyventi išduodamas ir užsieniečiui, kuris ketina įgyti išsilavinimą, mokytis švietimo įstaigoje, stažuoti, kelti kvalifikaciją arba dalyvauti profesiniuose mokymuose, jeigu yra priimtas mokytis į švietimo įstaigą, pakviestas stažuoti, pakviestas kelti kvalifikaciją, įtrauktas į profesinių mokymų dalyvių sąrašą ar baigęs aukštojo mokslo kursą, ketina užsiimti akademinė veikla pagal tolesnių studijų ar kvalifikacijos kėlimo programą, kai gauti lėšų pragyventi valstybėje nėra jo pagrindinis tikslas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 metų vasario 28 dienos nutarimas³⁸ nustatė užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės studijų Lietuvos aukštosiose mokyklose reikalavimus, pagal kuriuos užsienyje įgytas ir Lietuvoje pripažintas išsilavinimas

³⁷ Davin, Commentary Art. 54//Smit H., Herzog P., The Law of the European Economic Community. A Commentary on the EEC Treaty, Volume II, New York, 1984.

³⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 28 d. nutarimas Nr. 235 „Dėl užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės studijų Lietuvos aukštosiose mokyklose reikalavimų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 20-658; 2004, Nr. 69-2395.

asmeniui nesuteikia teisių daugiau, negu jis turėjo valstybėje, kurioje įgijo išsilavinimą, taip pat negu Lietuvoje įgytas atitinkamas išsilavinimas.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 metų gegužės 9 dienos įsakymu³⁹ buvo nustatytos užsieniečių priėmimo į valstybines aukštąsias mokyklas taisyklės. Užsieniečiui, priimtam mokytis į švietimo įstaigą, leidimas laikinai gyventi išduodamas mokymosi laikui, bet ne ilgiau kaip vieneriems mokslo metams. Leidimui gauti užsienietis turi pateikti dokumentus, patvirtinančius, kad yra priimtas mokytis į švietimo įstaigą. Jeigu užsienietis yra pakviestas stažuotis, turi pateikti tarptautinę stažuotųjų mainų programą, pagal kurią atvyksta, o jeigu jį siunčia įmonė, įstaiga ar organizacija – siunčiančios įmonės, įstaigos ar organizacijos raštą, patvirtinantį jo stažuotę Lietuvoje. Užsienietis, kuris yra pakviestas kelti kvalifikaciją ar baigęs aukštojo mokslo kursą, ketina užsiimti akademinė veikla, privalo pateikti tai patvirtinančius dokumentus. Išduotas leidimas laikinai gyventi keičiamas tik tuo atveju, jeigu užsienietis nėra išbrauktas iš moksleivių, stažuotojų, kvalifikacijos kėlimo, profesinių mokymų dalyvių ar studentų sąrašų. Kai pasibaigia mokymosi laikotarpis arba užsienietis nutraukia mokymąsi, jis privalo išvykti iš šalies. Akcentuotina tai, kad mokslo laikotarpiu užsienietis neturi teisės dirbti (leidimas spausdinamas, pažymint *be teisės dirbti*) ir neįgyja teisės gauti leidimą nuolat gyventi⁴⁰.

Jeigu užsienietis paskirtas asmens, kuris yra Lietuvos Respublikos pilietis, globėju (rūpintoju) ar jo globėju (rūpintoju) yra paskirtas Lietuvos Respublikos pilietis, leidimas laikinai gyventi išduodamas vieneriems metams. Tokiu atveju užsienietis globos paskyrimą patvirtinančius dokumentus.

Jeigu užsieniečiui įstatymo nustatyta tvarka suteikta laikinoji apsauga šalyje, leidimas laikinai gyventi išduodamas Vyriausybės nustatytam laikinosios apsaugos suteikimo laikotarpiui. Užsieniečiui, kuriam, pateikus prašymą suteikti prieglobstį, suteikta papildoma apsauga Lietuvoje, leidimas laikinai gyventi išduodamas vieneriems metams.

Užsieniečio prašymas dėl leidimo gyventi pakeitimo yra išnagrinėjamas ne vėliau kaip per 2 mėnesius. Sprendimas išduoti ar pakeisti leidimą laikinai gyventi galioja 3 mėnesius nuo jo priėmimo. Sprendimo galiojimo laikotarpiu užsienietis gali kreiptis dėl leidimo gyventi įforminimo. Tačiau, nespėjus laiku įforminti leidimo gyventi, pvz, ligos atveju ar esant kitų svarbių nuo užsieniečio nepriklausančių priežasčių, sprendimo galiojimas gali būti pratęstas dar 3 mėnesiams. Leidimas įforminamas užsieniečiui pateikus galiojantį kelionės dokumentą, kurio galiojimas 3

³⁹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gegužės 9 d. įsakymas Nr. ISAK-801 „Dėl užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės priėmimo į Lietuvos valstybines aukštąsias mokyklas taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 61-2171.

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539. 46 str.

mėnesiais turi viršyti prašomo išduoti leidimo gyventi galiojimo laiką. Užsienietis, jau įforminęs ir turintis leidimą laikinai gyventi, pasikeitus aplinkybėms, lemiančioms šio leidimo išdavimo pagrindą, privalo gauti naują leidimą laikinai gyventi⁴¹. Daugiausia prašymų išduoti leidimą laikinai gyventi Lietuvoje pateikė Rusijos, Baltarusijos, Ukrainos ir JAV piliečiai (žr. 12 lentelę), todėl per 2005 metų laikotarpį dauguma leidimų laikinai gyventi išduoti šių šalių piliečiams (žr. 13 lentelę). Dažniausiai nurodomas atvykimo pagrindas į šalį – santuoka, darbas, siekimas įgyti išsilavinimą (žr. 14 lentelę).

Užsienietis, turintis leidimą gyventi, ne vėliau kaip per 7 dienas privalo pranešti Migracijos tarnybai, jei pakeičia asmens tapatybę ar pilietybę patvirtinančius dokumentus, šeiminę padėtį ar gyvenamąją vietą.

Valstybės institucija, įstaiga arba darbdavys teikia informaciją vidaus reikalų ministro įgaliotai institucijai apie užsienietį: 1) darbdavys – apie darbo sutarties su užsieniečiu, turinčiu leidimą laikinai gyventi, nutraukimą, 2) Valstybinė mokesčių inspekcija – apie užsienietį, turintį leidimą laikinai gyventi, kuris nutraukė ūkinę komercinę ar kitą deklaruotą veiklą Lietuvoje, 3) švietimo įstaiga – apie užsieniečio, turinčio leidimą laikinai gyventi, pašalinimą arba pasitraukimą iš švietimo įstaigos, 4) policija ar kita teisėsaugos institucija – apie užsienietį, kuris yra sulaikytas iki 48 valandų arba nubaustas už administracinę teisės pažeidimą, 5) teismas – apie užsienietį, kuris yra sulaikytas arba nuteistas už padarytą nusikalstamą veiklą ar nubaustas už administracinę teisės pažeidimą, 6) Kalėjimų departamentas – apie užsienietį, kuris yra sulaikytas ikiteisminio tyrimo laikotarpiui arba atlieka teismo paskirtą bausmę.

Užsieniečių teisinę padėtį reglamentuojantis įstatymas numato leidimo laikinai gyventi panaikinimo sąlygas: -jeigu yra gautas apgaulės būdu, -jei yra rimtas pagrindas manyti, kad sudaryta fiktyvi santuoka ar santuoka nutraukiama, -panaikinus leidimą dirbti Lietuvoje, -nutraukus darbo sutartį su užsieniečiu ar nustatius, kad įmonė nevykdo deklaruotos veiklos ir užsieniečio buvimas nėra būtinas siekiant įmonės tikslų bei vykdant veiklą, -užsieniečiui nutraukus mokymąsi, stažuotę, kvalifikacijos kėlimą ar dalyvavimą profesiniuose mokymuose, -užsienietį įstatymų nustatyta tvarka atleidus nuo globėjo (rūpintojo) pareigų arba pasibaigus globai (rūpybai), -užsieniečiui išvykus gyventi arba gyvenant užsienio valstybėje ilgiau negu 6 mėnesius ir jei jo gyvenimas šalyje kelia grėsmę valstybės saugumui, viešajai tvarkai ar žmonių sveikatai.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539. 40 str.

2.3. Užsieniečių teisė nuolat gyventi

Kaip jau buvo minėta, be leidimo laikinai gyventi išduodamas leidimas nuolat gyventi, suteikiantis teisę užsieniečiui gyventi neterminuotai. Pastarųjų teisinis statusas palankesnis: peticijų teisė, nereikalinga įsigyti leidimą dirbti, o pragyvenus dešimt metų šalyje, suteikiama galimybė Lietuvos pilietybės įgijimui. Įstatymas numato sąlygas, kada gali būti išduodamas leidimas nuolat gyventi užsieniečiui: 1) išsaugota teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę Pilietybės įstatymo nustatyta tvarka⁴², 2) yra lietuvių kilmės asmuo, 3) atvyko gyventi kartu su Lietuvos Respublikos piliečiu kaip jo šeimos narys, 4) neteko Lietuvos pilietybės, tačiau gyvena šalyje, 5) yra vaikas iki 18 metų, gimęs Lietuvoje ir jo tėvai ar vienas iš jų turi leidimą nuolat gyventi, 6) yra vaikas iki 18 metų, gyvenantis Lietuvoje ir jo tėvai arba vienas iš jų turi leidimą nuolat gyventi, 7) gavo pabėgėlio statusą Lietuvoje, 8) pragyveno šalyje be pertraukos pastaruosius 5 metus ir turėjo leidimą laikinai gyventi. Palyginus šiuo metu galiojančio ir ankstesniojo įstatymo nuostatas, galima pastebėti, kad leidimo nuolat gyventi išdavimo sąlygos yra gana praplėstos, nes 1998 metų įstatymas⁴³ numatė tik tris sąlygas: leidimas nuolat gyventi buvo išduodamas, jei užsienietis turėjo leidimą laikinai apsigyventi pastaruosius 5 metus, turėjo gyvenamąją vietą Lietuvoje ir teisėtą pragyvenimo šaltinį.

Pirmą kartą prašymą išduoti leidimą nuolat gyventi, būdamas teisėtai šalyje, užsienietis gali pateikti Migracijos departamentui per migracijos tarnybą, kurios aptarnaujamoje teritorijoje yra deklaravęs ar ketina deklaruoti gyvenamąją vietą arba yra įtrauktas į gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitą. Prašyme išduoti leidimą nuolat gyventi užsienietis turi nurodyti, ar neserga ligomis, keliančiomis grėsmę žmonių sveikatai, ir ar sutinka, kad jo asmens duomenys, vadovaujantis Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymu⁴⁴, būtų tvarkomi sprendžiant leidimo išdavimo klausimus. Užsienio valstybių išduoti dokumentai turi būti legalizuoti Konsulinio dokumentų legalizavimo instrukcijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 1997 m. liepos 21 d. įsakymu Nr. 39⁴⁵, nustatyta tvarka arba patvirtinti pažyma *Apostille*, jeigu tarptautinės sutartys ir susitarimai nenumato kitaip. Esant rimtam pagrindui manyti, kad sudaryta santuoka yra fiktyvi, jeigu prašymas išduoti leidimą nuolat gyventi pateiktas šeimos susijungimo pagrindu, įstatymas numato fiktyvios santuokos įvertinimo būtinumą⁴⁶.

⁴² Valstybės žinios. 2002, Nr. 95-4087. 17 straipsnis 1 dalis.

⁴³ Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties // Valstybės žinios. 1998, Nr. 115-3236. 22str.

⁴⁴ Valstybės žinios. 1996, Nr. 63-1479; 2003, Nr. 15-597.

⁴⁵ Valstybės žinios. 1997, Nr. 78-2001.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2005 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. 1V-445 „Dėl leidimų nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo bei fiktyvios santuokos sudarymo įvertinimo taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr.5-157. IV sk., 27 str.

Užsieniečio prašymas išduoti leidimą nuolat gyventi išnagrinėjamas ir sprendimas dėl jo priimamas per 6 mėnesius. Priėmus sprendimą, užsieniečiui apie tai siunčiamas pranešimas. Jeigu prašymas išduoti leidimą nuolat gyventi buvo pateiktas konsulinei įstaigai, pranešimas siunčiamas šiai įstaigai, o ši informuoja užsieniečių. Užsienietis, kuriam atsisakyta išduoti leidimą nuolat gyventi, gali pateikti pakartotinį prašymą praėjus ne mažiau kaip 1 metams ir išnykus priežastims, dėl kurių buvo atsisakyta jį išduoti. Sprendimas išduoti ar pakeisti užsieniečiui leidimą galioja 6 mėnesius. Jei užsienietis per šį laikotarpį nesikreipė dėl leidimo įforminimo, minėtas sprendimas laikomas netekusiu galios. Prateštas gali būti tomis pačiomis sąlygomis kaip ir laikino leidimo atveju.

Leidimas nuolat gyventi užsieniečiui įforminamas 5 metams⁴⁷, o praėjus šiam terminui – keičiamas. Sprendimą pakeisti leidimą nuolat gyventi, jeigu jis negalioja šešis ir daugiau mėnesių, priima Migracijos departamentas.

Įstatyme nustatytas teisėto gyvenimo Lietuvoje be pertraukos penkerių metų laikotarpis gali būti sumažintas vieneriais metais, jeigu užsienietis moka valstybinę kalbą ir išlaikė valstybinės kalbos egzaminą⁴⁸ teisės aktų nustatyta tvarka (ir pateikia tai patvirtinantį dokumentą).

2004 metų balandžio 29 dienos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ įgyvendinimo įstatymas numato teisę gauti leidimą nuolat gyventi Lietuvoje užsieniečiams, apsigyvenusiems iki 1993 m. liepos 1 d. ir šiuo metu faktiškai joje gyvenantiems⁴⁹. Jame numatyta, kad užsieniečiams, kurie gyveno šalyje iki 1993 metų liepos 1 d. ir šiuo metu gyvena, tačiau neturi leidimo nuolat gyventi, išsaugoma teisė jį įgyti iki 2004 metų gruodžio 31 d., jeigu duomenys apie jų gyvenamąją vietą Lietuvoje įrašyti gyvenamosios vietos apskaitos dokumentuose. Todėl iki minėtos datos užsieniečiai turėjo galimybę pasinaudoti šia teise. Tame pačiame įstatyme numatyta, kad užsieniečiai, kurie gyveno Lietuvoje iki 1993 m. liepos 1 d. ir šiuo metu gyvena, tačiau duomenys apie jų gyvenamąją vietą Lietuvoje nėra įrašyti gyvenamosios vietos apskaitos dokumentuose, privalo teismo tvarka nustatyti juridinį faktą apie gyvenimą šalyje iki nurodyto laikotarpio ir kad šiuo metu gyvena jos teritorijoje. Teisme užsienietis privalo įrodyti, kad jis turi teisėtą pragyvenimo šaltinį ir gyvenamąją patalpą Lietuvoje, moka pajamų ir kitus įstatymų ar teisės aktų nustatytus mokesčius ar įmokas. Jeigu šio įstatymo įsigaliojimo dieną užsienietis buvo Lietuvos teritorijoje neteisėtai, jis privalėjo asmeniškai ne vėliau kaip per 7 dienas nuo įstatymo įsigaliojimo dienos užsiregistruoti ir pateikti būtinus dokumentus jo teisinei padėčiai Lietuvoje nustatyti.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2005 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. 1V-445 „Dėl leidimų nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo bei fiktyvios santuokos sudarymo įvertinimo taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr.5-157.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas 2004 m. lapkričio 15 d. Nr. 1448 “Valstybinės kalbos ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminų ir pažymėjimų išdavimo taisyklės”.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos įstatymo Dėl užsieniečių teisinės padėties įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2540.

Užsiregistravusiems užsieniečiams atsakomybė už neteisėtą atvykimą, buvimą ar gyvenimą Lietuvos Respublikos teritorijoje nebuvo taikoma.

Išduotų leidimų nuolat gyventi analizė leidžia teigti, kad didžioji dauguma užsieniečių, kurie kreipėsi dėl leidimo nuolat gyventi išdavimo buvo Rusijos Federacijos, Baltarusijos piliečiai ir asmenys be pilietybės (žr. 15 lentelę). Analizuojant išduotų leidimų skaičių per pastaruosius metus, matome, kad dauguma užsieniečių, gavusių leidimą nuolat gyventi, tai vaikai iki 18 metų, gimę Lietuvoje, kurių tėvai ar vienas iš jų turi leidimą nuolat gyventi, vaikai iki 18 metų, gyvenantys Lietuvoje, kurių tėvai arba vienas iš jų turi leidimą nuolat gyventi bei užsieniečiai, pragyvenę šalyje be pertraukos pastaruosius 5 metus ir turėję leidimą laikinai gyventi (žr. 16 lentelę). Šiuo metu užsieniečių, turinčių galiojančius leidimus gyventi, skaičius matomas 17 lentelėje. Užsieniečių, gyvenančių šalyje skaičius pagal pilietybę 2006 metų pradžioje pateikiamas 18 lentelėje.

Įstatymas numato ir leidimo nuolat gyventi Lietuvoje panaikinimo pagrindus: 1) jei leidimas gautas apgaulės būdu, 2) yra rimtas pagrindas manyti, kad sudaryta fiktyvi santuoka, 3) užsieniečio gyvenimas Lietuvoje gali grėsti valstybės saugumui, viešajai tvarkai ar žmonių sveikatai, 4) išvykstama gyventi arba gyvenama užsienio valstybėje ilgiau negu 6 mėnesius. Jeigu užsieniečio leidimas nuolat gyventi panaikinamas, jo šeimos narių, gyvenančių kartu su juo, taip pat panaikinamas, išskyrus atvejus, kai jie turi teisę gyventi šalyje kitu įstatymo nustatytu pagrindu. Užsieniečiui panaikinus leidimą gyventi ar atsisakius jį išduoti, Lietuvos teisės aktuose yra numatyta pareiga oficialiai informuoti asmenį apie panaikinimo ar atsisakymo išduoti leidimą gyventi priežastis, kas atitinka Europos Bendrijų teisės reikalavimus.

2003 metų sausio 1 dieną įsigaliojus Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymui⁵⁰ ir Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo įgyvendinimo įstatymui⁵¹, asmenys, keičiantys gyvenamąją vietą Lietuvoje, privalo deklaruoti atvykimą į naują gyvenamąją vietą. Išvykimą iš gyvenamosios vietos turi deklaruoti tik asmenys, išvykstantys iš Lietuvos. Užsienio valstybių piliečiai ir asmenys be pilietybės, turintys leidimą gyventi, gyvenamąją vietą deklaruoja: 1) atvykę gyventi, 2) keičiantys gyvenamąją vietą šalyje, 3) išvykstantys iš Lietuvos ilgesniam kaip šešių mėnesių laikotarpiui. Asmenys, atvykę į Lietuvą ar pakeitę gyvenamąją vietą šalyje, turi per 7 darbo dienas deklaruoti gyvenamąją vietą. Išvykstant iš valstybės ilgesniam nei šešių mėnesių laikotarpiui, užsienietis per 7 darbo dienas iki išvykimo turi deklaruoti gyvenamosios vietos pakeitimą. Gyvenamoji vieta deklaruojama migracijos tarnybose. Vienu metu asmuo gali deklaruoti

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr.66-1910; 2004, Nr. 171-6306.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr.27-717; 2002, Nr.123-5556.

tik vieną gyvenamąją vietą, net jei gyvena keliose. Valstybės rinkliava už gyvenamosios vietos deklaravimą nenumatyta.

Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas numato galimybę ir teisę gyvenamosios patalpos savininkui (bendraturčiui) ar jo įgaliotam asmeniui iš migracijos tarnybos gauti informaciją apie jam priklausančioje gyvenamojoje patalpoje savo gyvenamąją vietą deklaravusius asmenis.

Administracinių teisės pažeidimų kodekso įstatymo 201⁽²⁾ straipsnyje⁵² numatyta, kad gyvenamosios vietos deklaravimo duomenų nepateikimas, taip pat melagingų duomenų pateikimas užtraukia įspėjimą arba baudą nuo dvidešimties iki penkiasdešimties litų. Tokie pat veiksmai, padaryti asmens, bausto administracine nuobauda už tokius pat pažeidimus, užtraukia baudą nuo penkiasdešimties iki vieno šimto litų.

2004 m. gegužės 14 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo 3, 4, ir 11 straipsnių papildymo įstatymas⁵³, kuriuo nustatyta, kad asmenys, neturintys gyvenamosios vietos ir dėl objektyvių priežasčių negalintys jos deklaruoti, nustatyta tvarka įtraukiami į apskaitą savivaldybės, kurios teritorijoje jie gyvena. Šio įstatymo nuostatos pradėtos įgyvendinti nuo 2004 m. spalio 1 dienos. Gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitos tvarka reglamentuota vidaus reikalų ministro 2004 m. rugpjūčio 31 d. įsakymu Nr. 1V-275 „Dėl gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitos taisyklių patvirtinimo“ patvirtintomis Gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitos taisyklėmis⁵⁴.

Įstatymas numato kategorijas užsieniečių, kurie gyvenamosios vietos nedeklaruoja. Tai užsieniečiai, kurie yra užsienio valstybių diplomatinių ir prekybos atstovybių, konsulinių įstaigų bei tarptautinių organizacijų atstovybių, akredituotų Lietuvoje, darbuotojai bei jų šeimos nariai, užsieniečiai, kurie yra užsienio valstybių visuomenės informavimo priemonių, akredituotų Lietuvoje, atstovai bei jų šeimos nariai. Tarptautinių sutarčių ir Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytais atvejais nuo gyvenamosios vietos deklaravimo gali būti atleidžiami ir kiti asmenys.

Užsienio valstybės pilietybės neturinčiam asmeniui, kuris turi teisę laikinai ar nuolat gyventi Lietuvoje, tačiau neturi užsienio valstybėje galiojančio kelionės dokumento išduodamas 1954 m. Konvencijoje dėl asmenų be pilietybės statuso numatytas *asmens be pilietybės kelionės dokumentas*, suteikiantis teisę išvykti iš Lietuvos Respublikos ir grįžti į ją dokumento galiojimo laikotarpiu⁵⁵.

⁵² Valstybės žinios, 2002, Nr. 124-5623.

⁵³ Valstybės žinios. 2004, Nr. 80-2834.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. rugpjūčio 31 d. įsakymas Nr. 1V-275 „Dėl gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitos taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 135-4914.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539. 38 str.; Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. lapkričio 24 d. įsakymas Nr. 1V-393 „Dėl asmens be pilietybės kelionės dokumento išdavimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 142-5139.

Per pastaruosius metus Lietuvoje išduota ar pakeista virš 600 kelionės dokumentų (žr. 19 lentelę).

Užsienio valstybės piliečiui, kuris turi teisę laikinai ar nuolat gyventi Lietuvoje, tačiau neturi galiojančio užsienio valstybės piliečio paso ar jį atitinkančio kelionės dokumento ir dėl objektyvių priežasčių negali jo gauti iš savo kilmės valstybės išduodamas *užsieniečio pasas*⁵⁶, suteikiantis teisę jam išvykti iš Lietuvos ir grįžti dokumento galiojimo laikotarpiu. Užsieniečiams išduotų užsieniečio pasų skaičius atsispindi 20 lentelėje. Išduotų dokumentų analizė pagal pilietybę leidžia teigti, kad daugiausia jų buvo išduota Afganistano ir Rusijos Federacijos piliečiams, dažniausiai atvykusiems iš Čėčėnijos (žr. 21 lentelę).

Užsieniečiams, gyvenantiems Lietuvoje su leidimu gyventi ir sulaukusiems pensijinio amžiaus, iškilo būtinybė spręsti pensijos gavėjo (toliau - pensininko) pažymėjimo išdavimo klausimą. Todėl 2006 metų balandžio mėnesį Migracijos departamentas kreipėsi į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją dėl užsieniečių pensininkų draudimo sveikatos draudimu⁵⁷, kuri informavo, kokiais atvejais užsienio valstybių pensijų gavėjams, gyvenantiems Lietuvoje, kompetentingos įstaigos išduoda pensininko pažymėjimus. Gautame atsakyme pažymima, kad Lietuvos Respublika 1991-2005 m. laikotarpiu sudarė 11 dvišalių sutarčių (susitarimų) socialinės apsaugos srityje (su Ukraina, Baltarusija, Lenkija, Latvija, Estija, Suomija, Čekija, Jungtinėmis Amerikos Valstijomis (toliau – JAV), Nyderlandų Karalyste, Rusija, Kanada).

Didžioji dauguma Lietuvos Respublikos sudarytų tarptautinių sutarčių (su Ukraina, Baltarusija, artimiausiu laiku įsigaliosianti sutartis su Kanada bei iki įstojimo į ES dienos taikytos sutartys su Čekija, Estija, Latvija, Suomija) ir Europos Tarybos reglamentas 1408/71/EEB dėl socialinės apsaugos, kuris pradėtas Lietuvoje taikyti Lietuvai tapus ES nare, grindžiami tarptautinėje teisėje ir praktikoje naudojamu *pro rata* (proporciniu) principu. Tai reiškia, kad kiekviena valstybė, kurioje asmuo dirbo, remdamasi savo nacionaliniais teisės aktais, atskirai apskaičiuoja pensijos dalį, proporcingą jos teritorijoje įgytam valstybinio socialinio draudimo stažui, ir siunčia ją į tą valstybę, kurioje pensininkas gyvena. Jeigu asmuo yra įgijęs nors dalį valstybinio socialinio pensijų draudimo stažo dirbant Lietuvoje ir jam už šį stažą paskirta pensija pagal Lietuvos Respublikos pensijų teisės aktus, šiam asmeniui išduodamas pensininko pažymėjimas, nepaisant to, kur jos gavėjas gyvena – Lietuvoje ar už jos ribų. Kaip jau buvo minėta, šis asmuo taip pat gali gauti ir kitos valstybės pensiją, jeigu yra įgijęs stažą tos valstybės teritorijoje.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. rugsėjo 12 d. įsakymas Nr. 1V-330 „Dėl užsieniečio paso formos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 89-4050; Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. lapkričio 10 d. įsakymas Nr. 1V-357 „Dėl užsieniečio paso išdavimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 168-6195.

⁵⁷ <http://www.migracija.lt> ; prisijungimo laikas: 2006-08-15.

Tais atvejais, kai užsienio valstybės pensijos gavėjas atvyko gyventi į Lietuvą, tame tarpe ir iš ES ar kitų valstybių, su kuriomis yra sudarytos sutartys dėl socialinės apsaugos, bet neturi teisės gauti pensijos pagal Lietuvos pensijų teisės aktus, jam pensininko pažymėjimas neišduodamas. Tai netaikoma tik iš Baltarusijos atvykusiems gyventi asmenims, kuriems pagal Baltarusijos teisės aktus paskirtų pensijų mokėjimas tęsiamas, vadovaujantis Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartimi dėl socialinės apsaugos.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sudarytas tarpvalstybinis susitarimas dėl pensinio aprūpinimo grindžiamas ne aukščiau paminėtu *pro rata* principu, bet teritoriniu principu, kurio esmė – valstybinės socialinio draudimo pensijas pagal savo nacionalinius teisės aktus skiria ir moka ta valstybė, kurios teritorijoje asmuo gyvena. Taigi Rusijos Federacijos piliečiams, gyvenusiems ir dirbusiems Rusijos Federacijoje ir atvykusiems gyventi į Lietuvą vadovaujantis minėto tarpvalstybinio susitarimo nuostatomis, skiriamos valstybinės socialinio draudimo pensijos bei išduodami pensininko pažymėjimai pagal Lietuvos teisės aktus.

Tuo tarpu Lietuvos sudarytoje sutartyje su JAV bei iki įstojimo į ES dienos taikytose sutartyse su Nyderlandų Karalyste ir Lenkija numatytas tik įgytų teisių išsaugojimas, išmokant į užsienį jau paskirtas išmokas. Taikant šių sutarčių nuostatas, asmenims, kuriems pensijos paskirtos vadovaujantis minėtų valstybių teisės aktais ir atvykusiems gyventi į Lietuvą, pensininkų pažymėjimai Lietuvoje neišduodami.

2.4. Europos Sąjungos valstybių narių piliečių teisė apsigyventi

Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties nuostatos, įtvirtinančios ES valstybių piliečių teisinį statusą Lietuvoje, yra labai pažangus ir būtinas žingsnis Europos Bendrijų teisės požiūriu, nes palankesnis ES valstybių piliečių statusas Lietuvoje praktiškai nebuvo įtvirtintas nei vienu teisės aktu, išskyrus 1998 m. įstatymo IX⁽¹⁾ skyrių⁵⁸. Taip pat, jeigu pažvelgtume į ES valstybių teisinę praktiką šioje srityje, tai nesunkiai galime pastebėti, kad vienose valstybėse buvo priimti netgi specialūs įstatymai, reguliuojantys ES valstybių piliečių teisinį statusą priimančioje valstybėje, kitur buvo daromi galiojančių įstatymų dėl užsieniečių teisinės padėties pakeitimai (taip pat, kaip ir Lietuvoje).

Užsienietis, kuris yra vienos iš ES valstybės narės pilietis, gali atvykti į Lietuvą ir būti joje iki 3 mėnesių per pusę kalendorinių metų (tas pat taikoma ir šeimos nariams), o toks užsienietis, kuris ieško darbo arba ketina užsiimti teisėta veikla šalyje, gali būti dar 3 mėnesius. Lietuvai įstojus

⁵⁸ Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties // Valstybės žinios. 1998, Nr. 115.

į Sąjungą, dalis mūsų šalies sienos tapo Sąjungos išorinės sienos dalimi, todėl atvykstančių į šalį ES piliečių kelionės dokumentuose žyma apie sienos kirtimą nededama.

ES valstybės narės pilietis neleidžiamas į šalį, jeigu neturi galiojančio kelionės dokumento (jei nenustatyta kitaip) ar jo buvimas Lietuvoje keltų grėsmę valstybės saugumui, viešajai tvarkai arba žmonių sveikatai. Neleidimo priežastis - neturėjimas galiojančio kelionės dokumento, neprieštarauja Tarybos direktyvos 73/148/EEB dėl ES valstybių piliečių gyvenamosios vietos ir jos keitimo Bendrijoje apribojimų, susijusių su įsikūrimu ir paslaugų teikimu, panaikinimo⁵⁹ 3 straipsnio nuostatomis, pagal kurias vienintelis formalus reikalavimas atvykstant į kitą ES valstybę Europos Sąjungos piliečiams – tai galiojančio asmens pažymėjimo ar paso pateikimas. ES valstybės paprastai išduoda pasus, kurie galioja visose ES valstybėse ir tose valstybėse, kurias asmuo turi pervaziuoti, norėdamas patekti į atitinkamą ES valstybę⁶⁰. Minėtuose ES piliečių dokumentuose nededamas joks atvykimo ar išvykimo antspaudas⁶¹ (skirtingai nei trečiųjų valstybių piliečių dokumentuose). Lietuvos Respublika, kaip ir jokia ES valstybė negali reikalauti vizų ar kitų lygiaverčių dokumentų, išskyrus atvykstančiojo trumpam ar savarankiškai dirbančiojo šeimos narius, turinčius trečiosios valstybės pilietybę (galimybę reikalauti vizų iš šeimos narių, trečiųjų valstybių piliečių numato ir ES teisės nuostatos). Europos Teisingumo Teismo (toliau-ETT) sprendime Komisija/Nyderlandai⁶² byloje buvo neigiamai atsakyta į klausimą, ar ES valstybės piliečiai, prieš jiems suteikiant teisę atvykti į ES valstybę, gali būti įpareigojami atsakyti į sienos apsaugos tarnautojų užduodamus klausimus dėl jų kelionės tikslo ir trukmės. Teismas padarė išvadą, kad ES valstybių piliečiai turi teisę atvykti į kitą ES valstybę, besinaudodami įvairiomis laisvėmis pagal EB sutarties nuostatas ir jų atvykimo ir išvykimo teisės yra užtikrinamos, nepriklausomai nuo kelionės tikslo, todėl specialaus įrodymo, kad asmuo naudojasi įsisteigimo teise, nereikia ir klausimai dėl šalyje apsigyvenimo tikslo bei trukmės, taip pat apie pakankamas lėšas pragyventi yra neleistini. Iš pareiškėjo gali būti pareikalauta tik įrodyti, kad jis tenkina sąlygas, būtinas teisės gyventi teisei, t.y. Migracijos tarnyba, suteikdama teisę apsigyventi ir išduodama leidimą gyventi šalyje, gali reikalauti pagrindo, įrodančio asmens apsigyvenimo teisę. Kita numatyta priežastis, dėl kurios užsienietis neleidžiamas į Lietuvą – kai jo buvimas šalyje keltų grėsmę valstybės saugumui,

⁵⁹ Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1973 L 172.

⁶⁰ Tarybos direktyvos 73/148/EEB dėl valstybių narių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo apribojimų panaikinimo EB teritorijoje įsisteigimo ir paslaugų teikimo laisvės srityje 2 straipsnio 3 dalis//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1973 L 172.

⁶¹ Komisijos atsakymas į raštišką užklausimą Abg. Rogalla // Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1985 C 255/29, patvirtinta Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1989 C 255/29 ir kt.; Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. balandžio 28 d. įsakymas Nr.1V-144 „Dėl kelionės dokumentų žymėjimo taisyklių“ patvirtinimo // Valstybės. žinios. 2004, Nr. 69-2436.

⁶² ETT sprendime Komisija/Nyderlandai byloje Nr. C-68/89, Sammlung der Rechtsprechung des Gerichtshofs der Europäischen Gemeinschaften, 1991, P. I-2637.

viešajai tvarkai, gyventojų sveikatai – taip pat neprieštarauja pagal apimtį ES teisės nuostatom⁶³. Tarybos direktyvos 64/221/EEB dėl užsienio piliečių judėjimo ir įsisteigimo specialiujų priemonių, pagrįstų viešąja tvarka, visuomenės saugumu ar sveikata, derinimo⁶⁴ 2 straipsnio nuostatose numatyta, kad valstybė gali imtis priemonių ir neleisti asmens į ES valstybę tik dėl prižasčių, susijusių su grėsme viešajai tvarkai, visuomenės saugumui ir sveikatai (tai yra vienintelė išlyga atvykstančiam laikinai ar laisvam savarankiškai dirbančiųjų judėjimui). Šiais pagrindais apribojamas ne tik užsieniečių judėjimas, bet ir fizinių asmenų bei bendrovių įsisteigimo teisė, nes minėtieji apribojimai įtvirtinti ir EB sutarties 46 (buv. 56) straipsnyje. Kadangi sąvokos *viešoji tvarka, visuomenės saugumas ir sveikata* nėra apibrėžtos ES sutartyje, tai Lietuva, kaip ir kitos ES valstybės, pačios sprendžia, ar yra grėsmė jos nacionaliniam interesui ir kaip reikėtų į ją reaguoti⁶⁵. ETT jurisprudencijos analizė leidžia teigti, kad aukščiau minėtos sąvokos siejamos su grėsme valstybės ir jos institucijų egzistavimui bei grėsme kiekvieno asmens teisinėms gėrybėms (gyvybei, laisvei, turtui)⁶⁶. Taip pat reikia pažymėti, kad bet koku atveju turi būti reali grėsmė viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui. Sąvoką *visuomenės sveikata* – skirtingai nuo kitų išimčių – apibrėžia Tarybos direktyvos 64/221/EEB nuostatos. Direktyvos priede yra išdėstytas privalomojo pobūdžio sąrašas, kuriame nurodomos ligos, suteikiančios ES valstybei pagrindą išsiųsti asmenį. Pagal minėtos direktyvos 4 straipsnio nuostatas tik tokios ligos ar trūkumai gali pateisinti ES valstybės kompetetingų institucijų neleidimą asmeniui atvykti į ES valstybę arba nesuteikimą leidimo apsigyventi, kurie yra išvardyti šios direktyvos priede. Lietuvos valstybė savo ruožtu turi teisę suformuluoti, kas yra svarbu jos visuomenės sveikatai. 1998 metų užsieniečių teisinės padėties įstatyme⁶⁷ buvo numatyta ir grėsmės dorovei priežastis, dėl kurios užsienietis galėjo būti neįleistas į Lietuvą, tačiau ši nuostata neatitiko minėtos direktyvos nuostatų, todėl naujajame įstatyme, reglamentuojančiame užsieniečių teisinę padėtį, jos nebeliko.

ES valstybės narės pilietis, ketinantis įsikurti, gyventi ilgesniam laikotarpiui, privalo gauti Europos Bendrijų valstybės narės piliečio leidimą gyventi (toliau – EB leidimas gyventi), kuris patvirtina tiesiogiai iš Sutarties išplaukiančią laisvo judėjimo teisę. Be to, jis suteikia galimybę turėti tikslių žinių apie gyventojų judėjimą valstybės teritorijoje. Prašymą leidimui gyventi gauti, būnant Lietuvoje teisėtai, užsienietis pateikia migracijos tarnybai, kurios teritorijoje ketina apsigyventi. Jis

⁶³ Lietuvos Respublikos derybinės pozicijos derybose dėl narystės Europos Sąjungoje aiškinamasis raštas „Laisvas asmenų judėjimas“, P. 12.

⁶⁴ Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1964 Nr. 56/850.

⁶⁵ ETT sprendimas van Duyn byloje Nr. 41/74, Sammlung der Rechtsprechung des Gerichtshofs der Europäischen Gemeinschaften, 1974, P. 1337.

⁶⁶ Guild E., A. Guide to the Right of Establishment under the Europe Agreements, London, Baileys Shaw & Gillett, 1996, P. 2.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties // Valstybės žinios. 1998, Nr. 115.

išnagrinėjamas 1 mėnesio laikotarpyje. ES valstybių piliečiams leidimas gyventi išduodamas penkeriems metams, kurį jie gali pratęsti, jei pareiškia tokį norą.

Paanalizavus Migracijos procesų metraštį, pastebime, kad daugiausia atvyko gyventi į Lietuvą ES piliečių iš Latvijos, Lenkijos bei Vokietijos (žr. 22 lentelę).

Asmuo, dirbantis pagal darbo sutartį arba ketinantis užsiimti teisėta veikla, teikti paslaugas arba gauti paslaugų Lietuvoje, atleidžiamas nuo pareigos turėti EB leidimą gyventi, jeigu jis ketina būti iki 3 mėnesių per pusę kalendorinių metų.

ES valstybės narės pilietis turi teisę gauti EB leidimą gyventi, jeigu ketina: 1) dirbti Lietuvoje, 2) užsiimti teisėta veikla, 3) teikti paslaugas, 4) gauti paslaugų, 5) gyventi turėdamas teisėtą pragyvenimo šaltinį, 6) įgyti išsilavinimą, mokytis švietimo įstaigoje, stažuoti, kelti kvalifikaciją, dalyvauti profesiniuose mokymuose, 7) gyventi su šeima.

ES valstybių narių piliečių prašymų išduoti (pratęsti) leidimą gyventi skaičius per 2005 metų laikotarpį pagal pilietybę pateikiamas 23 lentelėje; išduotų leidimų analizė pateikiama 24 lentelėje. Didžioji dauguma ES piliečių atvyko į Lietuvą dirbti, užsiimti teisėta veikla ar įgyti išsilavinimą (žr. 25 lentelę). ES valstybės narės piliečio šeimos narių, kurie yra trečiųjų valstybių piliečiai, leidimų gyventi skaičius pagal pilietybę atspindi 26 lentelėje. Šeimos narių pilietybė neturi reikšmės, nes ir trečiųjų šalių piliečiai yra įtraukiami į privilegijuotų šeimų ratą. Šeimos nariui, kuris nėra ES valstybės pilietis, išduodamas leidimas gyventi, liudijantis teisę apsigyventi ir turintis tokį patį galiojimą, kaip ir piliečio, nuo kurio priklauso šeimos nario teisės⁶⁸. Pagal ES teisę šeimos nariais laikomi sutuoktiniai ir artimosios bei tolimosios eilės giminaičiai, kuriems iš dalies garantuojamas išlaikymas. Nesusituokę gyvenimo draugai neprilyginami sutuoktiniams. Iš šeimos nario, norinčio gauti leidimą gyventi, reikalaujami giminystės ryšį patvirtinantys dokumentai ir dokumentai, patvirtinantys, kad savarankiškai dirbantysis šį asmenį materialiai išlaiko. Pažymėtina tai, kad šeimos nario leidimo gyventi terminas neturėtų būti siejamas su savarankiškai dirbančiojo analogiško leidimo gyventi terminu⁶⁹. Todėl Lietuvos teisės aktais turėtų būti aiškiai numatytos sąlygos ir aplinkybės, kai šeimos nario leidimo gyventi terminas nepriklausytų nuo savarankiškai dirbančiojo asmens leidimo gyventi termino. Pagal Europos teisę ypač svarbi sąlyga ES piliečių laisvam judėjimui yra šeimos narių apsigyvenimo teisė, kurią jie turi tiesiogiai išplaukiančią iš EB sutarties. Ši teisė taip pat išplaukia ir iš Europos Bendrijos santuokos bei šeimos apsaugos pagrindinio principo.

⁶⁸ Tarybos direktyvos 73/148/EEB dėl valstybių-narių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo apribojimų panaikinimo 4 straipsnio 3 dalis; Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539. 102 str. 2 d.

⁶⁹ Žaltauskaitė-Žalimienė S. Laisvas asmenų judėjimas pagal Europos Bendrijos teisę: įsisteigimo teisė. Vilnius: Rosma, 2002, P. 276.

1998 m. užsieniečių teisinės padėties įstatyme naudojama *vaiko* sąvoka neatitiko ES narės piliečio šeimos narių sampratos su Europos Bendrijų teise. ES narės piliečio šeimos nariais buvo laikomi vaikai (įvaikiai) iki 18 metų amžiaus (ši nuostata išliko nepakitusi ne ES valstybių piliečių šeimos narių atžvilgiu), jeigu jie nėra susituokę ir yra finansiškai nuo jo priklausomi asmenys. Minėta sąvoka buvo kritikuotina, kadangi neatitiko EB teisės aktais įtvirtintos *vaiko* sąvokos ir buvo žymiai siauresnė. Šiuo metu galiojančio įstatymo 2 straipsnio nuostatose pateikiamas naujas ES valstybių piliečių šeimos narių apibrėžimas. Jame matome, kad *vaiko* samprata buvo akivaizdžiai praplėsta, nes ji jau apima ir sutuoktinį arba asmenį, sudariusį partnerystės sutartį, vaikus (įvaikius) iki 21 metų, įskaitant sutuoktinio arba asmens, sudariusio partnerystės sutartį, vaikus (įvaikius) iki 21 metų (nebendri sutuoktinių palikuonys laikomi artimosios eilės giminačiais), ES valstybės narės piliečio, sutuoktinio ar asmens, sudariusio partnerystės sutartį, išlaikomus giminaičius pagal tiesiąją aukštutinę liniją (tai materialiai priklausomi asmenys, kartu gyvenantys kilmės valstybėje). Tokiu būdu Lietuvos Respublikos teisės aktas suderintas su Europos teise ir atitinka Tarybos reglamentą 1612/68/EEB⁷⁰, kurio 10 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog kartu su dirbančiuoju ar pas jį gali vykti bei apsigyventi ne tik jo „sutuoktinis, bet ir jo palikuonys iki 21 metų ar nuo jo finansiškai priklausomi asmenys“.

Pagal Europos teisę nesusituokusių gyvenimo draugų apsigyvenimo teisė priklauso pagal Tarybos reglamento 1612/68/EEB 7 straipsnio 2 dalies ir EB sutarties 12 (buv. 6) straipsnio nuostatas. Pagal galiojančius Lietuvos teisės aktus gyvenimo draugo statusą galima būtų įrodyti sudarius partnerystės sutartį. Tolimosios eilės giminaičiams, priklausomiems nuo dirbančiojo ar jo sutuoktinio, Tarybos direktyvos 73/148/EEB nuostatos numato jų privilegiją atvykti ir įpareigoja nacionalines tarnybas „elgtis geranoriškai, priimant sprendimą dėl leidimo jiems apsigyventi“.

Pagal šiuo metu galiojančius teisės aktus nėra pakankamai aišku, ar nuostata apie partnerystės sutartį sudariusius asmenis apima ir užsieniečio vadinamuosius gyvenimo draugus. Teismas, remdamasis diskriminacijos draudimo principu pagal EB sutarties 14 (buv. 7a) ir 39 (buv. 48) straipsnius yra pagrindęs gyvenimo draugo teisę apsigyventi kartu. Jei pagal Lietuvos teisės aktus užsieniečio gyvenimo draugas būtų laikomas šeimos nariu (tiesiogiai iš teisės aktų tai nėra aišku), tai tai tektų įrodyti, pvz., kad pastaruosius vienerius metus gyvena kartu nesudarius santuokos. Analogiška problema susijusi ir su visiškai išlaikomiems giminaičiams tenkančia įrodymo našta, kad jie yra atitinkamo užsieniečio visiškai išlaikomi.

⁷⁰ Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1968, L 257, P. 2.

Kartu atvykęs šeimos narys turi teisę visoje valstybės teritorijoje užsiimti kokia nors darbine veikla, už kurią gautų atlyginimą. Santuokiniai ryšiai laikomi nutrūkusiais tik tuomet, kai apie tai pareiškia kompetetinga tarnyba (Lietuvoje- Metrikacijos įstaiga).

Kalbant apie formuluotę - užsiimti teisėta veikla – labai svarbu, kad praktikoje ji apimtų visas įsisteigimo formas (t.y. pirminį ir antrinį įsisteigimą⁷¹)⁷². Pagal Europos sutarties 69 straipsnį Lietuva numatė palaipsnių nacionalinės teisės suderinimą su Bendrijos teisės aktais. 70 straipsnyje tarp išvardytų sričių, kurių įstatymai turi būti suderinti, buvo paminėta ir įmonių teisė. Jau 1997 metais Komisija pabrėžė, kad Lietuva yra padariusi didelę pažangą, derindama savo teisės aktus su ES teisės aktais⁷³, leidžiant užsienio įmonėms steigti filialus Lietuvoje. Pirmasis žingsnis, sudarant galimybę užsienio įmonėms atidaryti filialus, dukterines įmones ar atstovybes, buvo 1999 m. gruodžio 7 d. Seimo priimtas Įmonių įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. VIII-1465⁷⁴. Kalbant apie bendrovių (sąvoka *bendrovė* ir pagal nacionalinę teisę, ir pagal EB teisę apima visus asmenų susivienijimus, siekiančius ekonominių tikslų⁷⁵) įsisteigimo laisvę, reikia pažymėti, kad pagal EB teisę Lietuva, kaip ir visos ES valstybės, yra įpareigota leisti perkelti valdymo institucijų buveinę ir išlaikyti bendrovės identitetą. Tačiau kartu reikalaujama, kad užsienio bendrovės laikytųsi tam tikrų privalomų teisės nuostatų (pavyzdžiui, susijusių su darbuotojų teise dalyvauti tvarkant bendrovės reikalus). Kalbant apie dukterines įmones, tenka pažymėti, kad jos kuriamos įsteigiant naują arba perkant kitą bendrovę Lietuvoje. Šioms bendrovėms būdinga tai, kad jos laikosi tos valstybės teisės nuostatų, kurioje yra įsisteigusios. Tuo tarpu, filialai ir atstovybės laikosi valstybės, kurioje yra pagrindinė bendrovė, teisės nuostatų ir išreiškia teisinę vienybę su ja.

Pagal 1990 m. galiojusio Akcinių bendrovių įstatymo⁷⁶ 3 straipsnio 3 dalį, steigiant įmonę, buvo įtvirtintas apribojimas – reikalaujamas minimalus akcinės bendrovės steigėjų skaičius – 5 ir uždarnosios akcinės bendrovės – 2 asmenys. Tai buvo didelis nepatogumas užsieniečiams, kai vienas asmuo negalėdavo steigti bendrovės, juolab, kad toks reikalavimas pažeidė EB sutarties 43 straipsnio nuostatas, pagal kurias ES valstybės nacionaliniai subjektai turi teisę steigti kitos ES valstybės teritorijoje be apribojimų. Tačiau vėliau šis pažeidimas buvo panaikintas: pagal 1994 m. Akcinių bendrovių įstatymo 3 straipsnio 2 dalį bendrovę buvo galima steigti ir vienam asmeniui.

⁷¹ Pirminis įsisteigimas tiesiogiai siejasi su pagrindine profesine veikla. Antrinis įsisteigimas yra visada priklausomas nuo pirminio organizacinio ar ekonominio požiūriu.

⁷² Žaltauskaitė-Žalimienė S. Laisvas asmenų judėjimas pagal Europos Bendrijos teisę: įsisteigimo teisė. Vilnius: Rosma, 2002, P. 272.

⁷³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos derybinių pozicijų derybose dėl narystės Europos Sąjungoje patvirtinimo” Nr. 649 (Lietuvos Respublikos Derybinė pozicija dėl narystės Europos Sąjungoje “Įmonių teisė”) // Valstybės žinios. 2000, Nr. 47-1362.

⁷⁴ Bivainis J., Rakauskienė O.G. Lietuvos ūkio vidutinės trukmės strategijos gairės. Vilnius: Pinigų studijos, 2000.

⁷⁵ Everling U., Das Niederlassungsrecht im Gemeinsamen Markt, Berlin, 1963, P. 2.

⁷⁶ Valstybės žinios. 1994, Nr. 55-1046.

Įmonės rūšis neturi būti svetima nacionalinei teisės santvarkai, taip pat būtina bendrovės registracija, įstatuose numatant jos būstinę. Kiekviena nauja bendrovė sukuria darbo vietas, moka valstybei mokesčius ir kt., todėl, steigiant įmones ir bendroves, gana svarbūs užsieniečių įsikūrimo socialiniai aspektai, nes ši jų teisė siejama su gyvenimo lygio pakilimu ir bedarbystės mažinimu⁷⁷. Kaip pavyzdį galima pateikti Klaipėdoje įsteigtą UAB „Philip Morris Lietuva“, kur buvo sukurta daug naujų darbo vietų, įrodant, kad bendrovių steigimas valstybei yra naudingas.

Asmenų, kurie nedalyvauja darbinėje veikloje, tačiau pareiškia norą apsigyventi valstybėje, teisinį reguliavimą apima užsieniečių teisinės padėties įstatymas ir Tarybos direktyvos 90/365/EEB nuostatos, pagal kurias apsigyvenimo teisė gali būti suteikta asmenims, turintiems teisėtą pragyvenimo šaltinį ir turintiems pakankamai pragyvenimo lėšų.

ES valstybės narės piliečiams ir jų šeimos nariams, kurie ketina dirbti Lietuvoje, nereikia įsigyti leidimo dirbti⁷⁸, pakanka tiesiogiai kreiptis į darbdavį ir pasirašyti darbo sutartį su juo (tas pat taikoma ir šeimos nariams), jeigu profesija nėra reglamentuojama Lietuvoje. Jeigu profesija reglamentuojama, reikia gauti profesinių kvalifikacijų pripažinimą ir tik tada kreiptis į darbdavį. Informacija apie šalyje reglamentuojamas profesijas teikiama Studijų kokybės vertinimo centre⁷⁹, o apie įsidarbinimo galimybes ir laisvas darbo vietas - Europos užimtumo tarnybų (EURES) tinkle savo šalyje ir Lietuvoje. Įsidarbinimo procedūra yra gana supaprastinta palyginus ją su ne ES piliečių įsidarbinimu, nes derybinėje pozicijoje dėl narystės ES Lietuva pažymėjo, kad nuo narystės momento bus pasirengusi taikyti abipusį kvalifikacijų pripažinimą, kiek tai susiję su įsisteigimo laisve, ES *acquis communautaire*. Galutinis teisės suderinimo terminas buvo numatytas – 2000 metai, todėl jau 2000 metų birželio mėnesio 1 dieną buvo priimtas Vyriausybės nutarimas „Dėl profesinės kvalifikacijos vertinimo ir pripažinimo nuostatų ir profesinės kvalifikacijos vertinimą ir pripažinimą vykdančių institucijų ir reglamentuojamų profesijų sąrašo patvirtinimo“. Vadovaujantis *lygiaverčio elgesio koncepcija*, valstybė negali vienareikšmiškai numatyti, kad jos reikalavimus pradėti darbinę veiklą gali atitikti tik nacionaliniai diplomai, kvalifikacinių reikalavimų tenkinimą turėtų įrodyti ir kitoje valstybėje įgyti diplomai. Juolab, kad ETT yra konstatavusi pareigą pripažinti lygiaverčiais užsienio diplomus nepriklausomai nuo valstybės vidaus teisinių-administracinių

⁷⁷ Sudberg – Weitman, *Discrimination*, P. 182.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539. 103 str.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir Darbo ministro įsakymas „Dėl Socialinės apsaugos ir Darbo ministro 2000 m. birželio 1 d. įsakymo Nr. 62 „Dėl užsieniečių įsidarbinimo Lietuvoje pagal darbo sutartį tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 46-1542.

infrastruktūrų buvimo⁸⁰. Todėl Lietuvoje yra tikrinama tik tai, ar užsienyje įgytas diplomatas patvirtina tokias pat lygiavertes žinias, kaip ir valstybės viduje įgyti diplomai.

Paslaugų teikimo sąvoka EB sutarties 50 (buv. 60) straipsnio 1 dalyje apibrėžiama kaip „bet kokia atlikta paslauga, už kurią yra atlyginama“. Paslaugų teikimo laisvei būdingas požymis – ji teikiama per valstybės sieną⁸¹. Būdingiausias paslaugų teikimo variantas – kai paslaugų vartotojas ir paslaugų teikėjas yra nuolat apsistoję skirtingose valstybėse. Pagal Tarybos direktyvos 73/148/EEB dėl ES valstybių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo apribojimų panaikinimo Europos Bendrijų teritorijoje įsikūrimo ir paslaugų teikimo laisvės srityje⁸² nuostatas, veiklos tęsimasis apie tris mėnesius siejamas su paslaugų teikimo laisve. Atlikus išduotų leidimų per 2005 metus analizę, matome, kad teikti paslaugas išduota 85, o gauti paslaugų, turint teisėtą pragyvenimo šaltinį – tik 2 leidimai gyventi. Tai nėra daug palyginus su išduotų leidimų skaičiumi kitu pagrindu (žr. 27 lentelę).

Ankstesniojo įstatymo nuostatos numatė, kad užsieniečiui, kuris yra ES valstybės pilietis, leidimas nuolat gyventi (toliau – leidimas gyventi) išduodamas, jeigu jis teisėtai gyveno Lietuvoje pastaruosius 5 metus bei turi gyvenamąją vietą ir teisėtą pragyvenimo šaltinį. Šios nuostatos ne visiškai atitiko Tarybos direktyvos 73/148/EEB ir Tarybos direktyvos 68/360/EEB⁸³ nuostatas. EB antrinės teisės nuostatos numato labai liberalią tvarką ir paprastas sąlygas leidimui gyventi įsigyti. Pagal Tarybos direktyvos 73/148/EEB dėl ES valstybių piliečių gyvenamosios vietos ir jos keitimo Bendrijoje apribojimų, susijusių su įsisteigimu ir paslaugų tiekimu, ES valstybių piliečiams išduodamas *Europos Sąjungos valstybės piliečio leidimas apsigyventi* ir „automatiškai atnaujinamas“ šiam terminui pasibaigus. Ankstesnis įstatymas taip pat numatė reikalavimą pateikti dokumentus, įrodančius asmens gyvenamosios vietos, pajamų buvimą bei šešerių mėnesių laikotarpį, per kurį turėjo būti išnagrinėti užsieniečio prašymą dėl leidimo gyventi. Tai akivaizdžiai pažeidė minėtus EB antrinės teisės aktais įtvirtintus reikalavimus, pagal kuriuos neturėtų būti reikalaujama jokių gyvenamosios vietos, pragyvenimo šaltinio ir kt. įrodymų. Be to, užsieniečio prašymas turėtų būti išnagrinėjamas praktiškai tą pačią dieną, bet ne per šešis mėnesius.

Atsižvelgus į minėtas EB teisės nuostatas, šiuo metu galiojantis įstatymas nebenumato papildomų sąlygų ES piliečiui, ketinančiam gauti leidimą gyventi Lietuvoje⁸⁴. Lietuvos įstatymų leidėjas numatė supaprastintą leidimo gyventi išdavimo procedūrą, todėl ES valstybės narės piliečiui

⁸⁰ Stein T., Anmerkung zur Entscheidung des EuGH vom 7.5.1991 in der Rs. 340/89 – Vlassopoulou//Common Market Law Review, 1992, 625 ff.

⁸¹ Žaltauskaitė-Žalimienė S. Laisvas asmenų judėjimas pagal Europos Bendrijos teisę: įsisteigimo teisė. Vilnius: Rosma, 2002, P. 10.

⁸² Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1973, L 172.

⁸³ Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1968 L 257, P. 13-16.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539. 104 str. 1 d.

ir jo šeimos nariams leidimas išduodamas, jeigu jis teisėtai gyveno Lietuvoje pastaruosius 4 metus. Minėtas leidimas įforminamas 10 metų, o praėjus šiam terminui – pratęsiamas. Leidimo pratęsimo procedūra įstatyme nėra numatyta, todėl išlieka pakankamai neaiški sąvoka „automatiškai“ pagal EB teisės nuostatas. Svarbu ir būtina yra tai, kad užsienietis, jau iš pradžių atvykęs į Lietuvą, būtų užtikrintas tuo, kad ne vėliau kaip po keturių metų pragyvenus santuokoje su Lietuvos piliečiu ar savarankiškos veiklos vykdymo šalyje be jokių trukdymų gaus leidimą nuolat gyventi.⁸⁵ Sprendimų išduoti EB valstybės narės piliečio leidimą nuolat gyventi skaičius per 2005 metų laikotarpį pagal pilietybę pateikiamas 28 lentelėje.

Nebuvimo Lietuvoje laikotarpis, viršijantis 6 mėnesius iš eilės, gali būti pagrindas neišduoti leidimo gyventi nuolat, išskyrus atvejus, kai nebuvimas šalyje susijęs su karine ar alternatyvia tarnyba.

ES valstybės narės piliečiams, pasibaigus darbo santykiams ar kitai teisėtai veiklai šalyje, leidimas gyventi išduodamas tuo atveju, jeigu jie sulaukė senatvės pensijos amžiaus, nustatyto pagal Lietuvos įstatymus, ir jeigu pastaruosius 2 metus teisėtai gyveno šalyje bei paskutiniuosius 12 mėnesių dirbo. Jei pasibaigė darbo santykiai ar kita teisėta veikla dėl nedarbingumo, leidimas išduodamas tuo atveju, jeigu jie Lietuvoje gyvena pastaruosius 2 metus. Tačiau, jei darbo santykių nutraukimo priežastis yra nelaimingas atsitikimas darbe arba pripažinta profesinė liga, šis dokumentas išduodamas, netaikant aukščiau išvardytų sąlygų. Be to, vadovaujantis Tarybos direktyva 75/34/EEB, užsienietis turi teisę gauti pensiją iš Lietuvos draudimo organizacijos⁸⁶. Pažymėtina, kad įstatymo nuostatos neprieštarauja Tarybos direktyvos 75/34/EEB dėl ES valstybės piliečių teisės pasilikti kitos ES valstybės teritorijoje nutraukus joje savarankiškai dirbančio asmens veiklą⁸⁷ nuostatoms, pagal kurias pasilikimo teisę įgyja “buvę savarankiškai dirbantieji, kuriems (a) pagal susijusios valstybės teisės aktus yra sukakę reikalingas senatvės pensijai gauti amžius (65 metai) ar (b) jų darbinė veikla nutraukiama dėl ilgai besitęsiančio nedarbingumo arba (c) bet kuriam asmeniui, kuris po trejų metų nenutrūkstamos veiklos ir nuolatinio gyvenimo tos valstybės teritorijoje verčiasi savo veikla kitos ES valstybės teritorijoje, išlaikydamas savo gyvenamąją vietą pirmosios ES valstybės teritorijoje”. Palyginus Tarybos direktyvos 75/34/EEB (b) punkto ir Lietuvos teisės akto nuostatas, matome, kad mūsų šalies teisės akte, pasibaigus darbo santykiams ar kitai teisėtai veiklai dėl nedarbingumo, numatoma ta pati sąlyga – “gyvenimas šalyje pastaruosius 2 metus” (šiuo atveju nėra nustatyta sąlyga dėl mažiausios darbinės veiklos trukmės)⁸⁸. Įrodyti, kad asmuo tam tikrą laikotarpį užsiėmė darbine

⁸⁵ Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1975 L 014, P. 10-13.

⁸⁶ Tarybos direktyvos 75/34/EEB 2 straipsnio 1 dalies b punkto antras sakiny.

⁸⁷ Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1975 L 014, P. 10-13.

⁸⁸ Tarybos direktyvos 75/34/EEB 2 straipsnio 1 dalies b punktas.

veikla ir gyveno valstybėje, turi pats suinteresuotas asmuo, kuris naudoja įprastines įrodinėjimo priemones⁸⁹. Paanalizavus ankstesnįjį įstatymą, matome, kad pagal jo nuostatas ES valstybės piliečiams, nutraukus šalyje darbą, buvo leidžiama pasilikti gyventi tik jeigu jie sulaukė pensinio amžiaus ir įgijo teisę į pensiją mūsų šalyje. Šis vienintelis pagrindas, kuriuo remiantis užsieniečiui galėjo būti suteikta teisė pasilikti Lietuvoje, prieštaravo minėtos Tarybos direktyvos nuostatom, nes į įstatymo nuostatas nebuvo įtraukti minėtos direktyvos (b) ir (c) pagrindai. ES valstybės narės piliečiui įgijus teisę pasilikti Lietuvoje, ją įgyja ir jo šeimos nariai.

Įstatymas numato galimybę ir mirusio savarankiškai dirbusiojo užsieniečio – ES valstybės piliečio šeimos nariams pasilikti Lietuvoje, jei pareikštų tokį pageidavimą. Teisės aktas konstatuoja, kad ES valstybės narės piliečio, kuris mirė neįgijęs teisės pasilikti Lietuvoje, t.y. savo darbinės veiklos laikotarpiu, šeimos nariams leidimas išduodamas, jeigu iki mirties ES valstybės narės pilietis gyveno Lietuvoje pastaruosius 2 metus arba mirė dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar pripažintos profesinės ligos. Ši nuostata atitinka ES teisę, pagal kurią, “mirus savarankiškai dirbančiajam, šeimos nariai teisės pasilikti nepraranda”. Pasinaudoti šia teise galima per 2 metus nuo jos atsiradimo. Tokią pat nuostatą (dvejų metų laikotarpį) numato ir ES teisė⁹⁰. Užsienietis gali išvykti iš Lietuvos valstybės teritorijos, nepakenkdamas savo teisei pasilikti.

Tačiau nėra aišku, kokią teisinę padėtį įgaus išsiskykęs savarankiškai dirbančiojo asmens sutuoktinis, nes įstatymas apie tai nekalba (1998 metų įstatymas, nutraukus santuoką, numatė leidimo panaikinimą). Dabartinio įstatymo nuostatos numato tik vieną, pagrindinę sąlygą, kada ES valstybės narės piliečio šeimos nariui atsisakoma išduoti, pratęsti leidimą gyventi arba kada leidimas yra panaikinamas - jeigu buvimas Lietuvoje keltų grėsmę valstybės saugumui, viešajai tvarkai ar žmonių sveikatai (pažymėtina, kad ši sąlyga atitinka ES teisės nuostatas, nes neprieštarauja Tarybos direktyvos 64/221/EEB dėl užsienio piliečių judėjimo ir įsisteigimo specialiuųjų priemonių, pagrįstų viešąja tvarka, visuomenės saugumu ar sveikata, derinimo nuostatom). Komisija *Diatta* byloje yra pažymėjusi, kad „santuokiniai ryšiai turėtų būti svarbūs tik atvykstant į valstybę, vėliau jau dėl pasikeitusių santuokinių ryšių šeimos nariui negali būti automatiškai atimama teisė į jo teisių gynybą pagal Europos Bendrijų teisę“. Pagal EB teisės nuostatas šeimos nario, jau turinčio teisę gyventi, ir savarankiškai dirbančiojo teisių atskyrimas (teisine prasme), yra pageidautinas⁹¹.

⁸⁹ Tarybos direktyvos 75/34/EEB 4 straipsnio 1 dalis.

⁹⁰ Tarybos direktyvos 75/34/EEB 5 straipsnio 1 ir 2 dalys.

⁹¹ Komisijos žodinis pasisakymas ETT *Diatta* bylos 267/83, *Sammlung der Rechtsprechung des Gerichtshofs der Europäischen Gemeinschaften*, 1985, P. 567, svarstyme.

Užsieniečių registro įsteigimo ir nuostatų, patvirtintų Vyriausybės nutarimu Nr. 1049⁹², normos dėl užsieniečių registro įsteigimo ir tvarkymo visais atvejais turi nepažeisti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo⁹³ išdėstytų principinių nuostatų. ES teisės požiūriu, registre neturi būti tvarkomi tokie asmens duomenys, kuriuos ES valstybės pagal minėtos direktyvos 8 straipsnį apskritai turėtų uždrausti tvarkyti, t.y. asmens duomenys, kurie atskleidžia rasinę ar etninę kilmę, politines, religines ar filosofines pažiūras, priklausymą profesinėms sąjungoms, taip pat tvarkyti duomenis apie asmens sveikatą ar lytinį gyvenimą.

Kalbant apie valstybinę rinkliavą už užsieniečiams išduodamus dokumentus, pažymėtina tai, kad Valstybės rinkliavos objektų sąrašo, šios rinkliavos dydžių, mokėjimo ir gražinimo tvarkos, patvirtintos Vyriausybės nutarimu Nr. 1458⁹⁴ nuostatos, nustatančios įvairius mokesčius užsieniečiams, atitinka ES teisės nuostatas. Tarybos direktyvoje 73/148/EEB dėl ES valstybių piliečių gyvenamosios vietos ir jos keitimo Bendrijoje apribojimų įtvirtinta nuostata, kad ES valstybės piliečiams gyvenamosios vietos dokumentai išduodami arba atnaujinami be mokesčio arba imant mokesį, kuris yra ne didesnis negu mokesstis, imamas išduodant asmens pažymėjimą (pasą) piliečiams. Tarybos direktyvos 68/360/EEB dėl ES valstybių dirbančiųjų bei jų šeimų judėjimo ir gyvenamosios vietos Bendrijoje apribojimų panaikinimo 9 straipsnio 1 dalyje taip pat įtvirtinta nuostata, kad dokumentai gyventi, išduodami arba pratęsimi ES valstybės piliečiams nemokamai arba už tokį mokesį, kuris nėra didesnis nei mokesčiai už piliečio asmens pažymėjimo (paso) išdavimą. Todėl minėtos tvarkos nuostata, numatanti, kad ES valstybės piliečiui už leidimo gyventi išdavimą reikia mokėti 10 Lt. atitinka nediskriminacijos principui bei minėtoms direktyvų nuostatoms (už Lietuvos piliečio pasą imamas 60 Lt. mokesstis).

Pateikiant dokumentus įforminti leidimą gyventi Lietuvoje, nėra reikalaujama ES piliečiams ir jų šeimoms nariams pateikti sveikatos draudimą patvirtinantį dokumentą, galiojantį buvimo Lietuvoje laikotarpiu. Šiuo klausimu yra pasisakęs ir ETT, kuris nusprendė, kad ES „piliečio siejimas su socialinės apsaugos sistema, įsteigta pagal priimančios valstybės teisės nuostatas“, negali būti nustatytas „nei kaip teisės apsigyventi įgijimo sąlyga, nei kaip atitinkamo leidimo suteikimo sąlyga“.

⁹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. rugsėjo 4 d. nutarimas Nr. 1049 „Dėl užsieniečių registro įsteigimo ir nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 76-2301; 2005, Nr. 147-5353.

⁹³ Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1995 L 281, P. 31-50.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimas Nr. 1458 „Dėl valstybinės rinkliavos objektų sąrašo, šios rinkliavos dydžio ir mokėjimo ir gražinimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 108-3463; 2006, Nr. 32-1127.

III. Užsieniečių teisės Lietuvos Respublikoje

Svarbiausias 1950 metų laimėjimas buvo lapkričio 4 dieną pasirašyta Konvencija. Tai, kad Lietuva 1995 m. balandžio 27 d. ratifikavo Konvenciją⁹⁵ bei jos 4-ąjį, 7-ąjį ir 11-ąjį protokolus, buvo svarbus žingsnis stiprinant žmogaus teisių apsaugą. Lietuva įsipareigojo vykdyti tarptautinius žmogaus teisių standartus, atsiduodama tarptautinei kontrolei ir taip pakeisdama tradicinį žmogaus teisių supratimą, kad žmogaus teisės yra ne tik valstybės vidaus reikalas, bet ir tarptautinės bendrijos problema. Ratifikavusi Konvenciją, mūsų valstybė užtikrino teises ne tik savo piliečiams, bet ir užsieniečiams, asmenims be pilietybės, neveiksniems asmenims, vaikams bei kitiems teisėtai jos teritorijoje esantiems asmenims, taip pat asmenų grupėms ir net juridiniams asmenims⁹⁶. Tuo pačiu ji garantavo Konvencijoje įtvirtintas teises visiems asmenims, kurie patenka į jos realią jurisdikciją. Lietuvoje užsieniečiams taikomas nacionalinis režimas, t.y. jie turi tokias pat teises, kaip ir Lietuvos Respublikos piliečiai, jeigu ko kita nenumato Konstitucija, užsieniečių teisinę padėtį reglamentuojantys teisės aktai bei kiti įstatymai.

Asmenys dėl pažeistų teisių gynimo turi teisę kreiptis į Seimo kontrolierius, kurių teisės nagrinėjant piliečių skundus dėl valstybės ir savivaldybių pareigūnų piktnaudžiavimo nustatytos Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatyme⁹⁷. Galutine instancija institucijų grandinėje yra Lietuvos Aukščiausiasis Teismas⁹⁸.

Užsienietis apylinkės teismo sprendimą sulaikyti jį arba pratęsti sulaikymo terminą turi teisę apskusti Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui Administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka. Skundą jis gali pateikti ir per Užsieniečių registracijos centrą.

Vykstant teisminiam procesui, užsieniečio dalyvavimas teismo posėdyje yra būtinas. Jis turi teisę į Lietuvos valstybės garantuojamą teisinę pagalbą bei į galimybę nemokamai naudotis vertėjo pagalba, jeigu nesupranta ar nekalba teismo procese vartojama kalba. Ši įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties nuostata atitinka Konvencijos 5 straipsnio 2 punkto nuostatą, kuri skelbia, kad „kiekvienam suimtajam turi būti nedelsiant jam suprantama kalba pranešama dėl ko jis suimamas ir kuo kaltinamas“. Konvencijos 5 straipsnio 3 punktas garantuoja galimybę ir teisę būti paleistam iki teismo, pažymint, kad paleidimas gali būti sąlygojamas garantijų, kad asmuo atvyks į teismą. Lietuvos teisėje taip pat numatyta ši galimybė.

⁹⁵ Valstybės žinios. 1995, Nr. 37-913.

⁹⁶ Jočienė D. Europos žmogaus teisių Konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 35.

⁹⁷ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas // Valstybės žinios. 1998, Nr. 110-3024.

⁹⁸ Jočienė D. Europos žmogaus teisių Konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 212.

Kitų valstybių piliečių bei asmenų be pilietybės teisę į teisminę gynybą mūsų šalyje numato Lietuvos Respublikos teismų įstatymas⁹⁹, akcentuojantis lygias su Lietuvos piliečiais teises į teisminę gynybą, jeigu kitaip nenumato įstatymai ir tarptautinės sutartys.

Užsieniečiai, turintys Lietuvoje pripažintą ne žemesnę kaip vidurinę išsilavinimą, gali stoti į Lietuvos aukštąsias mokyklas, į valstybės finansuojamas vietas (jeigu yra piliečiai užsienio valstybės, kurioje studijuojantiems Lietuvos piliečiams nereikia mokėti už studijas arba yra užsieniečiai, turintys leidimą nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje).

Analizuojant užsieniečių teises, matome, kad jos yra tos pačios, kaip ir Lietuvos piliečių, tačiau yra tam tikrų išimčių, lyginant nuolat gyvenančių ir laikinai esančių užsieniečių teises.

3.1. Užsieniečių teisė į prieglobstį

Pabėgėliai – specifinė užsieniečių kategorija. Tai asmenys, pageidaujantys gauti teisę apsigyventi valstybėje, įgyjant ypatingą teisinį statusą - pabėgėlio statusą, kaip jis suprantamas pagal Ženevos Konvenciją. Ši asmenų grupė skiriasi nuo kitų užsieniečių tuo, kad negali sugrįžti į savo kilmės valstybę dėl pagrįstos baimės būti persekiojamam dėl rasės, religijos, tautybės ar politinių įsitikinimų. Tokie asmenys turi įrodyti, kad yra politiškai ar kitaip persekiojami, kad būtų pripažinti turinčiais teisę į prieglobstį ir galėtų pasilikti šalyje. 1951 m. liepos 28 d. Ženevos Konvenciją Lietuva ratifikavo 1997 m. sausio 21 d.¹⁰⁰.

Užsienietis turi teisę kreiptis ir gauti prieglobstį (prieglobsčio formos: pabėgėlio statusas, papildoma apsauga, laikinoji apsauga) užsieniečių teisinės padėties įstatymo nustatyta tvarka. Prašyti suteikti pabėgėlio statusą asmuo turi teisę tiek būdamas teisėtai šalyje, tiek neteisėtai. Prašymas suteikti prieglobstį gali būti pateikiamas valstybės sienos perėjimo punktuose, policijos komisariatui ar Užsieniečių registracijos centrui. Asmeniui, neteisėtai atvykusiam į šalį iš valstybės, kurioje jo gyvybei ar laisvei gresia pavojus, atsakomybė už neteisėtą atvykimą ir buvimą Lietuvoje netaikoma, jeigu jis nedelsdamas prisistato kompetentingoms institucijoms ir išsamiai paaiškina priežastis, dėl kurių neteisėtai atvyko ar gyvena šalies teritorijoje. Užsieniečiui, kuris atvyko teisėtai ir kuriam suteiktas laikinas teritorinis prieglobstis, per 48 valandas išduodamas *užsieniečio registracijos pažymėjimas* (tai dokumentas, patvirtinantis prieglobsčio prašytojo statusą kai asmens tapatybė nustatyta). Tokie asmenys apgyvendinami Užsieniečių registracijos centre, išskyrus atvejus, kai yra sulaikyti. Prieglobsčio prašytojui gali būti leista apsigyventi ir paties pasirinktoje

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851. 4 str.

¹⁰⁰ Valstybės žinios, 1997, Nr. 12-227.

gyvenamojoje vietoje, jeigu jis pats to pageidauja¹⁰¹. *Užsieniečių registracijos centras* – įstaiga, skirta laikyti įstatymo nustatytais pagrindais sulaikytus užsieniečius ir apgyvendinti prieglobsčio prašytojus, atlikti asmens tapatybės nustatymo tyrimą. Užsieniečių skaičius, kurie buvo apgyvendinti Užsieniečių registracijos centre, pateikiamas 29 lentelėje.

Prašymo nagrinėjimo metu nelydimi nepilnamečiai ir užsieniečiai, kuriems suteiktas prieglobstis yra apgyvendinami *Pabėgėlių priėmimo centre*¹⁰². Nepilnamečius į Centrą lydi institucijos, kuriai buvo pateiktas prašymas suteikti prieglobstį, valstybės tarnautojai. Teisę lydėti turi ir jo globėjas (rūpintojas) ar kitas teisėtas atstovas. Nelydimo nepilnamečio interesus atstovauja Centras, kuris sudaro sąlygas naudotis socialinio darbuotojo, o prireikus – ir psichologo paslaugomis. Tokių nepilnamečių skaičius pagal pilietybę ir lytį pateikiamas 30 lentelėje. Prašymas suteikti prieglobstį turi būti išnagrinėtas iš esmės ne vėliau kaip per 3 mėnesius (šis terminas gali būti ir pratęstas).

Jeigu užsienietis prašo išduoti leidimą gyventi, siekdamas gyventi su šeima arba gauti prieglobstį, Migracijos departamentas gali įpareigoti užsienietį ir asmenį, su kuriuo jį sieja giminystės ryšiai, atlikti DNR (dezoksiribonukleino rūgšties) testą, kad būtų patvirtintas giminystės ryšys. Atlikti šį testą yra prašoma tik tuo atveju, kai užsienietis kitaip negali įrodyti turimo giminystės ryšio¹⁰³.

Užsieniečiui, kuriam suteiktas pabėgėlio statusas, išduodamas leidimas nuolat gyventi, suteikus papildomą apsaugą - leidimas laikinai gyventi. *Pabėgėlio kelionės dokumentas*¹⁰⁴ išduodamas užsieniečiui, kuriam suteiktas pabėgėlio statusas ir kuris nuolat gyvena Lietuvos Respublikoje, kad galėtų išvykti į užsienio valstybę. Jo turėti neprivaloma, todėl yra išduodamas pabėgėlio pageidavimu ir galioja ne ilgiau, nei galioja leidimas nuolat gyventi. Lietuvos Respublikoje pabėgėlio kelionės dokumentus pradėta išduoti nuo 1998 metų spalio mėnesio. Klaipėdos mieste išduotas tik vienas toks dokumentas, Lietuvoje per 2005 metus – šeši (žr. 31 lentelę). Asmuo, kuriam suteiktas pabėgėlio statusas, naudojami visomis Lietuvos teisės aktais suteiktomis teisėmis, t.y. suteikiamas didžiausio palankumo statusas.

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539. 79 str.

¹⁰² Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. vasario 2 d. įsakymas Nr. 1V-31/A1-28 „Dėl nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo Pabėgėlių priėmimo centre taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 20-641.

¹⁰³ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539, 123 str.

¹⁰⁴ žr. ten pat, 89 str. 3 d.; Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 7 d. įsakymas Nr. 1V-408 „Dėl Pabėgėlio kelionės dokumento išdavimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 180-6659.

Užsieniečiai, gavę laikinąją apsaugą Lietuvoje, turi teisę nemokamai gyventi Vyriausybės nustatytoje vietoje, gauti visą reikiamą informaciją apie savo teisinę padėtį gimtąja arba jam suprantama kalba, dirbti, gauti piniginę pašalpą, jeigu neturi kitų pajamų, gauti būtinąją medicinos pagalbą bei socialines paslaugas ir kt. Nepilnamečiai užsieniečiai, gavę laikinąją apsaugą, turi teisę mokytis bendrojo lavinimo bei profesinėse mokyklose.

Įsami prieglobsčio teisinio reguliavimo analizė darbe nebus atliekama dėl didelės darbo apimties. Tai atskira, gan plati ir aktuali tema, skirta kategorijai labiausiai pažeidžiamų asmenų, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga.

3.2. Užsieniečių teisė į darbą

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta nuostata, kad kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atveju. Užsieniečių darbą Lietuvoje reguliuoja darbo kodeksas, įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties ir Europos Sąjungos teisės aktai. Priverčiamasis darbas mūsų šalyje yra draudžiamas. Pagrindinis šalies įstatymas taip pat numato teisę kiekvienam dirbančiam žmogui turėti poilsį ir laisvalaikį, taip pat kasmetines mokamas atostogas.

1991 m. rugsėjo 4 d. įstatyme užsieniečių darbo santykiai nebuvo reglamentuoti ir tik 1995 m. vasario 13 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 273 buvo patvirtinta Užsieniečių laikino įsidarbinimo laikinoji tvarka.

Darbo santykių reglamentavimas turi kelis aspektus: viena vertus, kiekvienai valstybei svarbu aprūpinti darbu pirmiausia savo piliečius, kad rinka būtų apsaugota nuo pigios darbo jėgos iš kitų valstybių, tačiau, kita vertus, specifinių profesijų trūkumas priverčia ieškoti darbo jėgos užsienyje (ypač tai aktualu laivų remonto darbams).

Užsieniečiui, kuris ketina dirbti Lietuvoje, taikoma speciali įsidarbinimo tvarka, t.y. jis privalo įsigyti leidimą dirbti (ES valstybės narės piliečiai yra atleisti nuo šios pareigos), jei įstatyme nenumatyta kitaip. Leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygas ir tvarką nustato socialinės apsaugos ir darbo ministras. Leidimą dirbti užsieniečiui išduoda ir panaikina Lietuvos darbo birža¹⁰⁵ (išduodamas iki 2 metų, nurodant darbą (pareigas) ir įmonę, įstaigą ar organizaciją, kurioje užsienietis dirbs). Leidimą dirbti užsienietis privalo gauti iki atvykimo į Lietuvą¹⁰⁶. Tačiau, jei užsienietis yra išsaugojęs teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę Pilietybės įstatymo nustatyta tvarka,

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539. 57 str.

¹⁰⁶ žr. ten pat, 2004, Nr.73-2539. 58 str.

ar yra lietuvių kilmės asmuo, jei atvyksta šeimos susijungimo atveju ar yra nustatyta globa (rūpyba) arba yra paskirtas globėju (rūpintoju), įstatymo nustatyta tvarka suteikta papildoma ar laikinoji apsauga šalyje, turi leidimą nuolat gyventi, tai tokiais atvejais yra atleidžiamas nuo pareigos įsigyti leidimą dirbti.

Ankstesni užsieniečių darbą reguliavę įstatymai numatė kasmetinę užsieniečių įsidarbinimo kvotą, atsižvelgiant į vidaus darbo rinkos poreikius. Šiuo metu galiojantys teisės aktai numato, kad leidimas dirbti užsieniečiui gali būti išduodamas, jeigu Lietuvoje nėra specialisto, atitinkančio darbdavio keliamus kvalifikacinius reikalavimus (kvota nebėra numatyta).

Užsieniečiui, kuris atvyksta į Lietuvą dirbti sezoninių darbų, leidimas dirbti išduodamas iki 6 mėnesių per vienerius metus, atvykstančiam dirbti kaip stažuotojas ar praktikantas, leidimas dirbti išduodamas vieneriems metams, tačiau išimtiniais atvejais, kai stažuotės ar praktikos laikotarpis yra ilgesnis negu vieneri metai ir tai būtina atitinkamos srities kvalifikacijai įgyti, jo galiojimas gali būti ir pratęstas.

Užsieniečio prašymas išduoti leidimą laikinai gyventi gali būti nagrinėjamas kartu su prašymu išduoti leidimą dirbti. Užsienietis, kurio nuolatinė darbo vieta yra užsienyje, gali būti atsiųstas laikinai dirbti į Lietuvą. Pažymėtina tai, kad darbdavys darbo sutartį gali sudaryti tik su užsieniečiu, turinčiu leidimą dirbti, išskyrus įstatyme nurodytus atvejus.

Užsieniečiui, ketinančiam dirbti, leidimas laikinai gyventi išduodamas vieneriems metams. Jei asmuo nebekeičia darbo santykių, privalo išvykti iš šalies.

Lietuvos teisė numato, kad užsieniečio darbo užmokestis negali būti mažesnis už tokį patį darbą dirbančio Lietuvos gyventojų¹⁰⁷.

Leidimas dirbti užsieniečiui gali būti panaikinamas, jeigu jį užsienietis gavo apgaulės būdu, jei darbo sutartis nutraukta ar nutrūksta darbo santykiai su užsienyje esančiu darbdaviu, kuris buvo atsiuntęs užsienietį laikinai dirbti į Lietuvą, taip pat, jeigu panaikinamas užsieniečio leidimas laikinai gyventi.

Apžvelgus šiuo metu užsieniečių darbą reglamentuojančius teisės aktus ir praktinę situaciją, matome, kad sumažėjo įdarbinimui keliamos sąlygos (kvotos, licenzijos, kurios buvo būtinos įdarbinimui). Autorės nuomone, šiuo metu galiojantys teisės aktai tinkamai reglamentuoja užsieniečių darbo santykius Lietuvoje.

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539. 62 str.

3.3. Užsieniečių teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę

1991 m. gruodžio 5 d. Pilietybės įstatymas numato Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo būdus. Pagal įstatymą, Lietuvos pilietybę užsienietis gali įgyti įgyvendinęs teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę, suteikus Lietuvos Respublikos pilietybę (natūralizacija), optavimo būdu ar kitais Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių numatytais pagrindais.

Įgyvendinti teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę gali tiek asmenys be pilietybės, tiek turintys kurios nors valstybės pilietybę. Tai: 1) asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai, vaikaičiai ir provaikaičiai (jeigu šie asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatrijavo), 2) lietuvių kilmės asmenys, jeigu jie nėra kitos valstybės piliečiai. Lietuvių kilmės asmeniu laikomas asmuo, kurio tėvai ar seneliai arba vienas iš tėvų ar senelių yra ar buvo lietuviai ir pats asmuo pripažįsta save lietuviu. Asmenys iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, turi pateikti šį faktą įrodančius dokumentus.

Lietuvos Respublikos pilietybę gali būti suteikiama asmeniui, pateikusiam prašymą, jeigu jis sutinka prisiekti Lietuvos Respublikai ir atitinka šias sąlygas: išlaikė valstybinės kalbos ir Konstitucijos egzaminus, prašymo pateikimo metu nuolat gyvena Lietuvos Respublikoje pastaruosius dešimt metų (santuokos su Lietuvos piliečiu atveju - 5 metus), turi legalų pragyvenimo šaltinį valstybėje ir yra asmuo be pilietybės arba yra pilietis tokios valstybės, pagal kurios įstatymus Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo atveju prarandama tos valstybės pilietybė ir raštu praneša apie savo sprendimą atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, kai jam bus suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė. Užsienietis laikomas nuolat gyvenančiu šalyje, jei turi įgijęs nuosavybės teisę arba išsinuomojęs gyvenamąją patalpą Lietuvoje, ne mažiau pastaruosius vienerius metus turi legalų pragyvenimo šaltinį, ne mažiau pastaruosius vienerius metus moka pajamų mokesčius ar socialinio draudimo įmokas¹⁰⁸. Kaip matome, nuolat gyvenantys asmenys, turintys leidimą nuolat gyventi pastaruosius penkis ar dešimt metų, įgyja teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę.

Optacijos būdu pilietybė suteikiama, jei asmuo to pageidavo iki 1989 m. Pilietybės įstatymo įsigaliojimo dienos, nuolat gyveno Lietuvoje ir turėjo legalų pragyvenimo šaltinį. Apsisprendimui asmenys turėjo 2 metų laikotarpį. Nepasinaudoję šia galimybe ir iki 1991 m. lapkričio 4 d. neįgiję Lietuvos pilietybės, jie tapo užsieniečiais.

Respublikos Prezidentas pilietybę išimties tvarka be jos suteikimo sąlygų gali suteikti nusipelnusiems Lietuvos Respublikai ir integravusiems į Lietuvos visuomenę užsienio valstybių

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos Dėl asmenų, laikomų nuolat gyvenančiais arba gyvenančiais Lietuvos Respublikoje įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 33-819.

piliečiams ar asmenims be pilietybės. Nuopelnais Lietuvos Respublikai laikytina užsienio valstybės piliečio ar asmens be pilietybės veikla, kuria asmuo ypač reikšmingai prisideda prie Lietuvos Respublikos valstybingumo stiprinimo, Lietuvos Respublikos galios ir jos autoriteto tarptautinėje bendruomenėje didinimo. Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka netaikant įstatyme numatytų pilietybės suteikimo sąlygų taip pat gali būti suteikta, kai tai sietina su viešuoju interesu ar Lietuvos Respublikos vardo garsinimu atstovaujant Lietuvai. Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimas išimties tvarka savaime nesukelia teisinių pasekmių pilietybę įgijusio asmens šeimos nariams. Ši nuostata netaikoma pilietybę įgijusio asmens nepilnamečiam vaikui, kuris yra asmuo be pilietybės.

Konstitucinis Teismas š. m. lapkričio 13 d. paskelbė nutarimą byloje dėl Pilietybės įstatymo ir Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo nuostatų konstitucingumo. Byloje prieštaraujančiomis Konstitucijai pripažintos dvidešimt trys įstatymų nuostatos. Pilietybės įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą Konstitucinis Teismas įvertino kaip labai prieštaringą, nenuoseklų ir painų, todėl įstatymai turėtų būti iš esmės taisytini¹⁰⁹. Nutarime ginčijamos įstatymo nuostatos, pagal kurias kiekvienas lietuvis, įgijęs kitos valstybės pilietybę, kartu gali turėti ir Lietuvos pilietybę, tačiau lenkų, rusų, žydų ir kitų tautybių Lietuvos Respublikos piliečiams galimybė turėti dvigubą pilietybę nenumatyta. O tai prieštarauja Konstitucijos 12 straipsnio 2 daliai (niekas negali būti Lietuvos ir kartu kitos valstybės piliečiu). Visi asmenys yra lygūs, todėl žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

3.4. Užsieniečių politinės teisės

Politinės teisės suteikia asmeniui galimybę dalyvauti valstybės valdyme ir spręsti svarbius visuomenei klausimus. Prie politinių teisių priskiriama rinkimų teisė, teisė balsuoti referendume, susirinkimų teisė, teisė jungtis į politines partijas, peticijų teikimo teisė ir kt.

Lietuvos Respublikos profesinių sąjungų įstatymo preambulėje numatyta, kad užsieniečiai, nuolat gyvenantys Lietuvoje, įstatymo nustatyta tvarka turi teisę steigti profesines sąjungas ar stoti į jas savo interesams ginti¹¹⁰. Tokia pat teisė yra garantuojama ir Konvencijos 11 straipsnio nuostatomis. Tačiau jungtis į politines partijas ir dalyvauti jų veikloje, turint aktyviają rinkimų teisę,

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas “Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai // Valstybės žinios. 2006, Nr. 123-4650.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Profesinių sąjungų įstatymas // Valstybės žinios. 1991, Nr. 34-934. 1 str.

gali tik Lietuvos Respublikos piliečiai¹¹¹. Net nuolat Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai tokios teisės neturi¹¹². Galimybę riboti užsieniečių politinę veiklą numato ir Konvencijos 16 straipsnis. 1991 m. priimto užsieniečių teisinės padėties įstatymo 9 straipsnyje buvo numatyta: „Užsieniečiai negali rinkti ir būti išrinkti į Lietuvos Respublikos atstovaujamuosius valstybinės valdžios ir kitus renkamuosius valstybinius organus, taip pat dalyvauti referendumuose (plebiscituose)¹¹³. 1998 m. gruodžio 17 d. priimtame įstatyme ankstesniojo įstatymo 9 straipsnio nuostata nebuvo minima, o tik įtvirtintas užsieniečių lygybės principas¹¹⁴. 2004 m. balandžio 29 d. įstatymas įtvirtino nuostatą, kad užsieniečiai Lietuvos Respublikoje yra lygūs pagal įstatymus, neatsižvelgiant į jų lytį, rasę, tautybę, kalbą, kilmę, socialinę padėtį, tikėjimą, įsitikinimus ar pažiūras. Pažymėtina tai, kad nors Konvencijos 16 straipsnis ir leidžia užsieniečių politinės veiklos ribojimą, toks ribojimas turi atitikti Europos žmogaus teisių teismo darbe naudojamus proporcingumo ir tikslingumo principus. Todėl Danutė Jočienė, atlikdama Konvencijos taikymo Lietuvos teisėje probleminių aspektų analizę, iškelia klausimą, ar nereikėtų nuolat gyvenantiems užsieniečiams suteikti teisę būti politinių partijų ir politinių organizacijų nariais¹¹⁵.

Dažnai ribojama užsieniečių rinkimų teisė, kadangi Konstitucijos 33 straipsnis numato teisę dalyvauti valstybės valdyme tik piliečiams. Tą pačią nuostatą įtvirtina ir 1992 m. liepos 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymas¹¹⁶. Užsieniečiai Lietuvoje taip pat negali rinkti ar būti išrinkti Respublikos Prezidentu¹¹⁷. Tačiau Konstitucijos 119 straipsnis numato teisę užsieniečiams, nuolatiniais gyventojams, būti išrinktais savivaldybių tarybų nariais (savivaldos teisė) pagal įstatymą ketveriems metams, remiantis visuotine, lygia ir tiesiogine rinkimų teise, slaptu balsavimu.

Įstatymų leidybos iniciatyvos teisė, teisė būti priimtam tarnybai į policijos įstaigą numatyta tik piliečiams, kaip ir teisė būti paskirtam Konstitucinio Teismo teisėju¹¹⁸, nes šios teisės susijusios su valstybės interesų įgyvendinimu.

Siekiant realizuoti Konvencijos 11 straipsnyje įtvirtintą asociacijų teisę, 1995 m. vasario 2 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos visuomeninių organizacijų įstatymas, kurio 2 straipsnyje numatyta, kad „visuomeninė organizacija – tai Lietuvos Respublikos piliečių ir užsieniečių, nuolat

¹¹¹ Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių organizacijų įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 29-692. 1 str.

¹¹² Lietuvos Respublikos Konstitucijos 35 ir 36 str.

¹¹³ Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties Lietuvoje // Valstybės žinios. 1991, Nr. 27-729.

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties // Valstybės žinios. 1998, Nr. 115-3236.

¹¹⁵ Jočienė D. Europos žmogaus teisių Konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 216.

¹¹⁶ Valstybės žinios, 1992, Nr. 22-635.

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymas // Valstybės žinios, 1992, Nr. I-28.

¹¹⁸ Valstybės žinios. 1993, Nr. 6-120; 1999, Nr. 1-5.

gyvenančių Lietuvos Respublikoje, savanoriškas susivienijimas, sudarytas bendriems narių poreikiams ir tikslams, kurie nėra priešingi Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams, tenkinti bei įgyvendinti¹¹⁹. Šiuo įstatymu buvo įtvirtinta nuolat gyvenančių užsieniečių teisė jungtis į savanoriškus susivienijimus, tačiau rinktis be ginklo į taikius susirinkimus turi teisę tik piliečiai (Konstitucijos 36 straipsnis).

Visi Lietuvos jurisdikcijoje bei teritorijoje teisėtai esantys asmenys gali pateikti peticijas, jei jų nuomone, Lietuva pažeidė Konvencijoje ginamas teises. Užsieniečiai gali kreiptis į Europos žmogaus teisių teisumą ir pasinaudoti peticijos teise prieš Lietuvą, nepaisant to, nuolat ar laikinai jie gyvena Lietuvos Respublikoje. Svarbu, kad pažeidimo momentu toks asmuo būtų laikomas realiai esantis Lietuvos Respublikos jurisdikcijoje. Piliečio buvimas savo šalyje visada yra teisėtas, o užsieniečių bei asmenų be pilietybės atvykimo ir išvykimo bei buvimo šalyje teisėtumo sąlygas nustato valstybės vidaus teisė. Peticijos teisę ir nuolat gyvenantiems užsieniečiams suteikia 1999 m. liepos 7 d. Peticijų įstatymo 2 straipsnis.

3.5. Kitos užsieniečių teisės

Be kitų teisių, paminėtina teisė laisvai judėti valstybėje. Konstitucinio Teismo nuomone, ši teisė garantuojama tik teisėtai esantiems valstybėje asmenims, kuriais gali būti tiek piliečiai, tiek užsieniečiai ar asmenys be pilietybės¹²⁰.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnis numato, kad žemę, vidaus vandenį ir miškus įsigyti nuosavybėn Lietuvos Respublikoje užsienio subjektai gali tik pagal konstitucinį įstatymą. Žemės sklypai nuosavybės teise įstatymų nustatyta tvarka ir sąlygomis gali priklausyti užsienio valstybei, tačiau tik jos diplomatinėms ir konsulinėms įstaigoms įkurti. Siekiant išsiaiškinti visuomenės nuomonę apie žemės ūkio paskirties žemės pardavimą užsieniečiams, šis klausimas Lietuvoje buvo suvokiamas labai prieštaringai. Užsienio reikalų ministerijos užsakymu 2000 metų liepos 5-9 dienomis visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimo centras „Vilmorus“ atliko reprezentatyvią gyventojų apklausą, kurios gautų duomenų analizė leidžia daryti išvadą, kad dauguma apklaustų Lietuvos gyventojų pasisakė už tai, kad žemė turi būti efektyviai išnaudojama, o galimybė žemės ūkio paskirties žemę įsigyti užsieniečiui paskatintų naujų darbo vietų kūrimą, pritrauktų investicijas bei padėtų modernizuoti žemės ūkio sektorį¹²¹. Autorės nuomone, žemės

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos Visuomeninių organizacijų įstatymas // Valstybės žinios. 1995, Nr. 18-400.

¹²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai ir sprendimai. Nr. 4. Priimti nuo 1995 m. sausio 1 d. iki 1995 m. liepos 1 d. Vilnius: Viltis, V., 1995.

¹²¹ Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą metraštis. Europos integracijos studijų centras. Vilnius: Eugrimas, 2001.

nuosavybės teisė turėtų būti išimtinė piliečių teise. Daugelyje šalių kaip ir Lietuvoje užsieniečiams nesuteikta žemės nuosavybės teisė, pabrėžiant, kad Lietuvos Respublikai išimtinė nuosavybės teise priklauso žemės gelmės, taip pat valstybinės reikšmės vidaus vandenys, miškai, parkai, keliai, istorijos, archeologijos ir kultūros objektai.

Lietuvos Respublikoje užsieniečiams suteikta teisė įsigyti nekilnojamąjį turtą, garantuojama būsto ir turto neliečiamybė. Nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginama.

Užsienietis, kaip ir Lietuvos pilietis, turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti, teisę įstatymo nustatyta tvarka gauti valstybės įstaigų turimą informaciją apie jį, minties, tikėjimo ir sąžinės laisvę. Jei asnuo mano, kad jo teisės ar laisvės yra pažeistos, jis turi teisę kreiptis į teismą. Užsieniečio teisės nėra varžomos kaip ir neteikiamos privilegijos dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Kiekvienas asmuo, esantis šalies teritorijoje, privalo laikytis joje galiojančių įstatymų. Užsieniečių teisinės padėties įstatymas skelbia, kad: „Užsieniečiai, esantys Lietuvos Respublikoje, privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų¹²². Juolab, kad galioja Konstitucijoje įtvirtintas principas, jog įstatymo nežinojimas neatleidžia nuo atsakomybės.

¹²² Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539.

IV. Užsieniečių teisinė atsakomybė

Lietuvos teisės aktų nuostatos numato užsieniečio teisinę atsakomybę. Pažeidę įstatymus užsieniečiai atsako pagal valstybėje galiojančią teisę. Tarptautinės ekstradicijos sutartys numato atvejus, kada nusikaltimą padaręs užsienietis gali būti išduotas valstybei, kurios pilietis jis yra, kad būtų teisiamas ar įvykdomas nuosprendis. Ekstradiciją mūsų šalyje reglamentuoja 1995 m. balandžio 4 d. ratifikuota 1957 m. gruodžio 13 d. Europos konvencija dėl ekstradicijos bei jos papildomi protokolai, tarptautinės sutartys dėl teisinės pagalbos bei vidaus teisės aktai. Pažymėtina, kad valstybė turi išimtinę teisę traukti baudžiamojon atsakomybėn užsieniečius ir atsisakyti juos išduoti kitoms valstybėms. Europos konvencijos dėl ekstradicijos 7 straipsnis leidžia atsisakyti išduoti asmenį, kaltinamą nusikaltimu, kuris pagal tos valstybės įstatymus visiškai ar iš dalies buvo padarytas jos teritorijoje ar vietovėje, laikomoje šalies teritorija¹²³. Tokią pat galimybę numato ir dvišalės tarptautinės sutartys dėl teisinės pagalbos tam tikrų rūšių bylose.

Užsieniečių atsakomybė numatyta ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau-ATPK) 16 straipsnyje. Pagal šio straipsnio nuostatas Lietuvoje esantys užsieniečiai, padarę administracinės teisės pažeidimą, atsako pagal šį kodeksą, jeigu ko kita nenumato kiti įstatymai ir tarptautinės sutartys¹²⁴. To paties kodekso 272 straipsnyje numatytos administracinėn atsakomybėn traukiamo asmens teisės, iš kurių minima teisė naudotis teisine advokato pagalba.

Užsieniečių teisinės padėties įstatymas numato galimybę ir pagrindus, kuriais užsienietis gali būti sulaikytas¹²⁵ : 1) kad negalėtų be leidimo atvykti į Lietuvą, 2) kai neteisėtai atvyko ar neteisėtai yra šalyje, 3) kai siekiama užsienietį, kuris neįleidžiamas į Lietuvos Respubliką, grąžinti į valstybę, iš kurios jis atvyko, 4) kai įtariama, kad užsienietis naudojasi suklastotais dokumentais, 5) kai priimamas sprendimas užsienietį išsiųsti iš šalies, 6) kai siekiama užkirsti kelią pavojingoms ar ypač pavojingoms užkrečiamosioms ligoms plisti, 7) kai jo buvimas valstybėje kelia grėsmę jos saugumui, viešajai tvarkai arba žmonių sveikatai.

Užsieniečio sulaikymo galimybę numato ir Konvencija, kurios 5 straipsnyje skelbiama: „Kiekvienas žmogus turi teisę į laisvę ir asmens neliečiamybę. Niekam negali būti atimta laisvė kitaip, kaip išvardytais atvejais ir pagal įstatymo nustatytą tvarką“. F punkte įtvirtinta galimybė

¹²³ Valstybės žinios. 1995, Nr. 34-819.

¹²⁴ Valstybės žinios. 1992, Nr. 21-610.

¹²⁵ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539, 113 str.

teisėtai sulaikyti asmenį, kad jis negalėtų be leidimo įvažiuoti į šalį, ar kai imamasi veiksmų jį deportuoti ar išduoti kitai valstybei¹²⁶.

Policijos ar kitos teisėsaugos institucijos pareigūnas gali sulaikyti užsienietį ne ilgiau kaip 48 valandoms ir per šį laiką turi būti nustatyta asmens tapatybė ar teisėto buvimo faktas. Teisėto sulaikymo galimybė taip pat numatyta ir šalies Konstitucijos 20 straipsnyje: „Niekas negali būti savavališkai sulaikytas arba laikomas suimtas. Niekam neturi būti atimta teisė kitaip, kaip tokiais pagrindais ir pagal tokias procedūras, kokias yra nustatęs įstatymas“. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad užsienietis, kuriam nesukako 18 metų, gali būti sulaikytas tik kraštutiniu atveju, atsižvelgiant į geriausius jo interesus. Sulaikius užsienietį ilgiau kaip 48 valandoms, jis teismo sprendimu patalpinamas Užsieniečių registracijos centre. Užsieniečių, kurie buvo sulaikyti ilgiau nei 48 valandoms, skaičius pagal užsieniečio kilmės valstybę ir užsieniečių, kurie buvo apgyvendinti Užsieniečių registracijos centre, skaičius pagal kilmės valstybę pateikiamas 32 lentelėje ir 33 lentelėje.

Mūsų šalies Konstitucija akcentuoja, kad „jeigu teismas nepriima nutarimo asmenį suimti, sulaikytasis tuojau paleidžiamas“ (tokia pat nuostata numatyta ir Konvencijos 5 straipsnio 4 punkte). Konvencijos 5 straipsnio 5 punktas akcentuoja galimybę į nuostolių atlyginimą, jei asmuo yra sulaikymo ar suėmimo auka, o 13 straipsnis skelbia, kad „kiekvienas, kurio teisės ir laisvės, numatytos Konvencijoje, buvo pažeistos, turi teisę pasinaudoti efektyvia teisine gynyba valstybiniuose organuose, nesvarbu, ar tai padarė oficialias pareigas einantys asmenys“. Šiame straipsnyje atsispindi valstybės įsipareigojimas suteikti individui visas efektyvias teisinės gynybos priemones.

Pažymėtina ir tai, kad ATPK 264-265 straipsniuose numatyta administracinio sulaikymo galimybė. Pagal ATPK 267 straipsnį administracinį teisės pažeidimą padariusio asmens administracinis sulaikymas gali trukti ne ilgiau kaip penkias valandas, išskyrus kitus įstatymų numatytus atvejus. Šio straipsnio 2 dalyje numatyta, kad pasienio teisinio režimo taisyklės arba pasienio kontrolės punktų veiklos taisyklės pažeidę asmenys gali būti sulaikyti iki 3 valandų protokolui surašyti, o prireikus nustatyti asmenybę ir išaiškinti teisės pažeidimo aplinkybes – iki 48 valandų. Ši nuostata yra įtvirtinta ir Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies f punkte kaip galimybė sulaikyti asmenį, kad jis negalėtų neteisėtai patekti į šalį. ATPK 271 straipsnis (2000 m. vasario 17 d. įstatymo Nr. VIII-1543 redakcija) numato galimybę administracinį sulaikymą apskųsti aukštesniajam organui (pareigūnui) arba rajono (miesto) apylinkės teismui (iki įstatymo redakcijos

¹²⁶ Frowein/Peukert. Europäische Menschenrechtskonvention. EMRK-Kommentar. 2 Auflage. N. P. Engel Verlag. Kehl, Strasbourg, Arlington, 1996. S. 117.

buvo įtvirtinta apskundimo galimybė tik aukštesniajam organui (pareigūnui) arba prokurorui¹²⁷). Suteikta teisė kreiptis į teismą atitinka Konvencijos 5 straipsnio 4 dalį, kurioje garantuojama, kad „kiekvienas, kuriam atimta laisvė dėl sulaikymo ar suėmimo, turi teisę kreiptis į teismą, skųsdamasis, kad neteisingai sulaikytas“.

Pagal padarytus LR ATPK pažeidimus didžioji dauguma užsieniečių pažeidžia atvykimo į Lietuvos Respubliką, gyvenimo joje, vykimo per ją tranzitu ir išvykimo iš jos tvarką. Užsieniečių skaičius, kuriems surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolai pagal padarytus pažeidimus pateikiamas 34 lentelėje. Užsieniečių, pažeidusių minėtas nuostatas skaičius pagal pilietybę atsispindi 35 lentelėje.

Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad užsieniečio tapatybė nustatyta ir jis nekelia grėsmės valstybės saugumui ir viešajai tvarkai, teikia pagalbą teismui nustatant jo teisinę padėtį šalyje gali priimti sprendimą nesulaikyti užsieniečio ir skirti jam alternatyvią sulaikymui priemonę¹²⁸. Alternatyvios sulaikymui priemonės yra: 1) užsienietis nustatytu laiku periodiškai turi atvykti į atitinkamą teritorinę policijos įstaigą, 2) užsienietis ryšio priemonėmis nustatytu laiku turi pranešti apie savo buvimo vietą, 3) patikėti atitinkamai socialinei įstaigai prižiūrėti nelydimą nepilnametį užsienietį, 4) patikėti prižiūrėti užsienietį Lietuvos Respublikos piliečiui arba Lietuvoje teisėtai gyvenančiam užsieniečiui, turintiems giminystės ryšių su užsieniečiu, kurio sulaikymo klausimas sprendžiamas, jei šis asmuo išsipareigojo rūpintis juo ir jį išlaikyti, 5) apgyvendinti užsienietį Užsieniečių registracijos centre netaikant judėjimo laisvės apribojimų. Priimant sprendimą skirti alternatyvią sulaikymui priemonę, yra nustatomas jos taikymo terminas.

Sulaikyto užsieniečio asmens tapatybei nustatyti policijos ar kitos teisėsaugos institucijos pareigūnas turi teisę laikinai paimti užsieniečio kelionės dokumentą, kelionės bilietus, kitus dokumentus iki bus nustatyta asmens tapatybė ir dokumentų tikrumas. Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka gali būti atlikta asmens apžiūra ir patikrinti užsieniečio daiktai. Sulaikyto užsieniečio duomenys gali būti perduodami užsienio valstybei jo asmens tapatybės nustatymo tikslu vadovaujantis valstybės įstatymais ir tarptautinės teisės aktais. Asmens tapatybei nustatyti įstatymas numato galimybę užsienietį nufotografuoti ir paimti jo pirštų atspaudus¹²⁹, kurie tvarkomi vadovaujantis Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo reikalavimais¹³⁰.

¹²⁷ Jočienė D. Administracinio sulaikymo problemos Lietuvoje. Teisės problemos. 1998, Nr. 3-4. P. 83. (Šia tema autorė darė pranešimą Suomijos Turku/Abo Žmogaus teisių instituto organizuotuose žmogaus teisių kursuose 1998 m. rugpjūčio mėn.).

¹²⁸ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539, 115 str.

¹²⁹ žr. ten pat, 2004, Nr.73-2539. 121 str.

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 63-1479; 2004, Nr. 60-2120.

Išnykus sulaikymo pagrindams ar pasibaigus sulaikymo terminui, užsienietis iš sulaikymo vietos nedelsiant paleidžiamas.

Užsieniečių, kuriems buvo paskirta alternatyvi sulaikymui priemonė, skaičius pagal kilmės valstybę pateikiamas 36 lentelėje. Pagal padarytus LR ATPK pažeidimus didžioji dauguma užsieniečių pažeidžia atvykimo, gyvenimo šalyje ar vykimo per ją tranzitu tvarką.

4.1. Įpareigojimas išvykti iš Lietuvos Respublikos

Išvykti iš Lietuvos užsienietis privalo iki vizos arba leidimo laikinai gyventi galiojimo pabaigos. Jei naudojasi bevizio vykimo teise - iki buvimo be vizos laikotarpio, nustatyto Lietuvos tarptautinėje sutartyje, ES teisės akte arba Vyriausybės, pabaigos. Neleidžiama išvykti įstatymų nustatytais atvejais. Užsieniečio išvykimas iš Lietuvos laikomas neteisėtu, jeigu jis: -išvyksta ne per pasienio kontrolės punktą, -išvykdamas pateikia kito asmens arba suklastotus dokumentus, - išvyksta, nors jam taikomi judėjimo laisvės Lietuvoje apribojimai, - bando išvykti neturėdamas galiojančio kelionės dokumento. Įstatymas numato, kad užsieniečiui, kuris bandė neteisėtai išvykti iš Lietuvos ar neteisėtai išvyko, gali būti uždrausta atvykti į šalį apibrėžtą arba neapibrėžtą laiką¹³¹.

Užsienietis, kuris yra išvykęs iš Lietuvos ilgesniam nei šešių mėnesių laikotarpiui, išvykimo deklaraciją turi pateikti Lietuvos diplomatinei atstovybei ar konsulinei įstaigai užsienio valstybėje¹³².

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenimis daugiausia iš Lietuvos deklaravo išvykimą Rusijos Federacijos, Baltarusijos Respublikos piliečiai bei asmenys be pilietybės (žr. 37 lentelę). Dauguma užsieniečių nurodė, kad išvyksta gyventi į Rusijos Federaciją, Baltarusiją, Ukrainą, Vokietijos Federacinę valstybę bei Didž. Britaniją (žr. 38 lentelę).

Apskritai įpareigojimas išvykti reiškia valstybės organų ar pareigūnų nurodymą užsienio valstybės piliečiui ar asmeniui be pilietybės palikti valstybės teritoriją per nustatytą, ir, kaip įprasta, trumpą laiko tarpą¹³³. Jei asmuo nevykdo šio nurodymo savanoriškai, jis įvykdomas priverstinai, t.y. išsiunčiant iš šalies. Įpareigojimas asmeniui išvykti reiškia draudimą pasilikti valstybėje ilgesniam nei numatyta laikotarpiui. Pažymėtina tai, kad įpareigojimas išvykti skiriasi nuo ekstradicijos, kadangi pastaroji taikoma baudžiamajam persekiojimui vykdyti bei įgyvendina teisinio

¹³¹ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539. 135 str.

¹³² Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2002 m. gruodžio 2 d. įsakymas Nr. 563 „Dėl gyvenamosios vietos deklaravimo ir deklaravimo duomenų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2002, Nr.117-5276. 13 P.

¹³³ Žmogaus teisės ir laisvės. 1995, P. 221.

bendradarbiavimo principą tarp valstybių. Be to, ekstradicija vykdoma reikalaujančios valstybės iniciatyva, o įpareigojimas išvykti – išsiunčiančios valstybės interesais.

Įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties numato atvejus, kai užsienietis gali būti įpareigotas išvykti iš šalies, t.y.: 1) jam panaikinta viza, 2) panaikintas leidimas laikinai gyventi arba leidimas nuolat gyventi, 3) gyvena Lietuvoje pasibaigus vizos ar leidimo laikinai gyventi galiojimui, 4) atvyko teisėtai, tačiau gyvena be leidimo laikinai gyventi ar leidimo nuolat gyventi, jeigu privalo jį turėti, 6) yra šalyje ilgiau negu nustatytas buvimo be vizos valstybėje laikas.

1998 metų įstatyme taip pat buvo numatyta galimybė įpareigoti užsieniečių išvykti iš šalies, jei jo viza ar leidimas gyventi buvo panaikintas arba jei jis gyveno su negaliojančia viza ar leidimu. Kaip matome, šiuo metu galiojančiame įstatyme įpareigojimo išvykti nuostatos yra praplėstos, atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisės nuostatas.

Užsienietis gali būti įpareigotas išvykti, jeigu turi galiojantį užsienio valstybės piliečio pasą ar jį atitinkantį dokumentą, skirtą vykti į užsienio valstybę bei pripažintą Lietuvos Respublikoje arba kitą dokumentą, suteikiantį teisę išvykti iš šalies per valstybės sieną. Tačiau jis negali būti įpareigotas išvykti, jeigu jam paskirta kardomoji priemonė, kuri apriboja jo teisę išvykti iš Lietuvos arba jeigu jam taikomi judėjimo laisvės Lietuvoje apribojimai.

Sprendimą dėl užsieniečio įpareigojimo išvykti iš Lietuvos pagal kompetenciją priima ir jo įvykdymą kontroliuoja policija ir Valstybės sienos apsaugos tarnyba. Jis privalo būti įvykdytas ne vėliau kaip per 15 dienų nuo sprendimo užsieniečiui įteikimo dienos. Atkreiptinas dėmesys, kad ši nuostata suderinta su ES teise ir ją atitinka, nes ir Tarybos direktyvos 64/221/EEB 7 straipsnio nuostatos akcentuoja, kad laikas, per kurį asmuo, išskyrus skubius atvejus, turi palikti šalį, turi būti ne trumpesnis kaip penkiolika dienų (tenka pažymėti, kad 1998 metų užsieniečių teisinės padėties įstatymas numatė 10 dienų, o tai, kaip matome, neatitiko ES teisės nuostatų).

Atlikus 2001-2005 metų analizę užsieniečių, kurie buvo įpareigoti išvykti iš Lietuvos Respublikos, matome, kad didžiausias tokių užsieniečių skaičius pagal pilietybę buvo Rusijos Federacijos piliečiai (žr. 39 lentelę).

4.2. Išsiuntimas iš šalies

Užsienietis gali būti išsiųstas iš šalies, jeigu: 1) per nustatytą laiką neįvykdė įpareigojimo išvykti, 2) neteisėtai atvyko ar neteisėtai yra valstybėje 3) jo buvimas Lietuvoje gresia valstybės saugumui arba viešajai tvarkai. Sprendimą dėl užsieniečio išsiuntimo 1 ir 2 punktuose nustatytais pagrindais priima Migracijos departamentas, o 3 punkte nustatytu pagrindu – Vilniaus apygardos

administracinis teismas, o juos įgyvendina Valstybės sienos apsaugos tarnyba arba policija. Sprendimas dėl užsieniečio išsiuntimo iš šalies įvykdomas nedelsiant, jeigu nėra aplinkybių, dėl kurių sprendimo vykdymas gali būti atidėtas. 1 ir 2 punktų nuostatos netaikomos prieglobsčio prašytojams. Nelydimas nepilnametis užsienietis gražinamas tik tuo atveju, jeigu užsienio valstybėje, į kurią yra gražinamas, jis bus tinkamai prižiūrimas, atsižvelgiant į jo poreikius, amžių ir savarankiškumo lygį. Tačiau, jeigu nelydimo nepilnamečio užsieniečio negalima gražinti į kilmės ar kitą valstybę, jam turi būti suteikta teisė gyventi Lietuvoje. Sprendžiant užsieniečio gražinimo klausimą, yra bendradarbiaujama su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis pagal sudarytas tarptautines sutartis.

Užsienietis išsiunčiamas į kilmės arba užsienio valstybę, į kurią jis turi teisę vykti arba kuri sutinka jį priimti¹³⁴. Siekiant nepažeisti žmogaus teisių ir humaniškumo principo, atsižvelgiama į jo teisėto buvimo šalyje laiką, šeiminius ryšius su asmenimis, gyvenančiais Lietuvoje, esamus socialinius, ekonominius ir kitus ryšius su Lietuvos Respublika bei padaryto teisės pažeidimo pavojingumo pobūdį ir mastą.

Įstatyme įtvirtinta pažangi nuostata, teigianti, kad sprendimą išsiųsti iš šalies užsienietis gali apskusti atitinkamam administraciniam teismui Administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka ir sąlygomis¹³⁵. Šią galimybę, kad užsieniečio byla būtų peržiūreta, numato ir Konvencijos 7-ojo protokolo 1 straipsnis, kuriame numatytos užsieniečio teisės jo išsiuntimo iš šalies atveju. Skundą dėl sprendimo išsiųsti užsienietis gali paduoti atitinkamam apygardos administraciniam teismui, o dėl atitinkamo apygardos administracinio teismo sprendimo – Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui (anksčiau galiojęs įstatymas to nenumatė) per 7 dienas nuo sprendimo priėmimo dienos. Teismas asmens skundą išnagrinėja ne vėliau kaip per 10 dienų nuo teismo nutarties priimti skundą nagrinėti priėmimo dienos.

Užsieniečio išsiuntimo iš šalies vykdymas gali būti sustabdomas, jeigu: 1) sprendimas dėl užsieniečio išsiuntimo apskundžiamas teismui, išskyrus atvejus, kai užsienietis turi būti išsiųstas dėl jo keliamos grėsmės valstybės saugumui ar viešajai tvarkai, 2) užsienietį atsisako priimti užsienio valstybė, į kurią jis gali būti išsiųstas, 3) reikalinga suteikti būtinąją medicinos pagalbą, 4) negalima išsiųsti dėl objektyvių aplinkybių (užsienietis neturi galiojančio kelionės dokumento, nėra galimybės gauti kelionės bilietų ir kita). Jeigu užsieniečio išsiuntimas sustabdytas ir šios aplinkybės per vienerius metus nuo sprendimo priėmimo neišnyko, jam išduodamas leidimas laikinai gyventi, o

¹³⁴ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. IV-429, „Dėl sprendimų dėl užsieniečių įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, gražinimo ir vykimo tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją priėmimo ir jų vykdymo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 4-70.

¹³⁵ tenka pažymėti, kad anksčiau galioję teisės aktai to nenumatė ir užsienietis neturėjo teisės apskusti sprendimo dėl jo išsiuntimo ir dėl išsiuntimo tikslingumo. Taip pat buvo neįmanomas asmens skundas dėl per ilgo jo išsiuntimo termino.

sprendimą dėl užsieniečio išsiuntimo persvarsto teismas (išskyrus 1-ojo punto atvejį). Išnykus minėtoms priežastims, sprendimas dėl užsieniečio išsiuntimo iš Lietuvos yra įvykdomas nedelsiant. Išsiunčiamas užsienietis savo lėšomis arba lėšomis fizinių ar juridinių asmenų, kurių jis buvo pakviestas. Jei šių lėšų nėra, užsienietis išsiunčiamas valstybės lėšomis, kurios po to išieškomos iš asmenį kvietusių fizinių ar juridinių asmenų¹³⁶.

Išsiunčiamą ar grąžinamą užsienietį policijos ar Valstybės sienos apsaugos tarnybos pareigūnai lydi iki valstybės sienos arba, jeigu būtina, į kilmės valstybę ar užsienio valstybę, į kurią užsienietis turi teisę vykti arba kuri sutinka jį priimti¹³⁷. Organizuojant ir vykdant išsiunčiamo ar grąžinamo užsieniečio palydą, atsižvelgiama į 2003 m. lapkričio 25 d. Tarybos direktyvą 2003/110/EB „Dėl pagalbos tranzito, susijusio su išsiuntimu oro transportu, atvejais“ bei į 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos sprendimą 2004/573/EB „Dėl jungtinių skrydžių organizavimo, iš dviejų ar daugiau valstybių narių teritorijos išsiunčiant trečiųjų šalių piliečius, kurių atžvilgiu priimti atskiri įsakymai dėl išsiuntimo“.

Tiek Lietuvos, tiek tarptautinės teisės nuostatos (1950 metų Konvencija) numato, kad draudžiama išsiųsti arba grąžinti užsienietį į valstybę, kurioje jo gyvybei ar laisvei gresia pavojus arba jis gali būti persekiojamas dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar dėl politinių įsitikinimų, arba į valstybę, iš kurios jis gali būti vėliau nusiųstas į tokią valstybę. Taip pat užsienietis neišsiunčiamas iš Lietuvos arba negrąžinamas į valstybę, jeigu yra rimtas pagrindas manyti, kad joje užsienietis bus kankinamas, su juo bus žiauriai, nežmoniška elgiamasi arba žeminamas jo orumas ar jis bus tokiu būdu baudžiamas. Tačiau šios nuostatos netaikomos užsieniečiui, kuris dėl svarbių priežasčių kelia pavojų Lietuvos Respublikos saugumui arba įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nuteistas už sunkų arba labai sunkų nusikaltimą ir kelia pavojų visuomenei.

Užsieniečiui, pažeidusiam teisėto buvimo nuostatas, gali būti uždrausta atvykti apibrėžtą arba neapibrėžtą laiką, išskyrus atvejus, kai asmuo savanoriškai sutiko būti grąžintas į kilmės ar užsienio valstybę.

Užsienietis pagal Lietuvos Respublikos tarptautinę sutartį ar ES teisės aktą gali būti perduotas iš vienos užsienio valstybės per Lietuvos Respublikos teritoriją tranzitu kitai užsienio valstybei, jeigu pateikiami duomenys dėl tranzito per Lietuvos teritoriją būtinumo. Tačiau

¹³⁶ Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr.73-2539. 131 str.

¹³⁷ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr.1V-300 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 24 d. įsakymo Nr.1V-429 „Dėl sprendimų dėl užsieniečio įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, grąžinimo ir vykimo tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją priėmimo ir jų vykdymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr.117-4246; 2005, Nr. 132.

perdavimas draudžiamas, jeigu valstybėje, į kurią perduodamas užsienietis, jis gali būti kankinamas, grėstų pavojus jo gyvybei. Trečiosios šalies pilietis gali būti grąžintas į paskirties valstybę per Lietuvos Respublikos ar kitos ES valstybės narės oro uosto zoną, išsiunčiant jį oro transportu, jeigu nėra galimybės pasinaudoti tiesioginiu skrydžiu į paskirties valstybę¹³⁸.

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr.1V-429, „Dėl sprendimų dėl užsieniečių įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, grąžinimo ir vykimo tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją priėmimo ir jų vykdymo taisyklių patvirtinimo“¹³⁹ nurodė detalius užsieniečių išsiuntimo iš Lietuvos pagrindus ir išsiuntimo vykdymo tvarką. Ši nauja tvarka paspartino užsieniečių išsiuntimo procesą, kuris anksčiau praktiškai nevyko ir tęsėsi labai ilgai. Asmenys, kurie turi būti priverstinai išsiųsti iš Lietuvos Respublikos ir kurie nenori išvykti savo noru ar lėšomis, apgyvendinami Užsieniečių registracijos centre. Nors Lietuvoje ir bus pateisinamas užsieniečių laisvės apribojimas išsiuntimo iš šalies pagrindu, tačiau autorės nuomone, reikia vengti per ilgo išsiuntimo termino, sykiu ir asmens teisės į laisvę neproporcingo apribojimo.

Atlikus 2001-2005 metų analizę užsieniečių, kurie buvo išsiųsti iš šalies, matome, kad didžiausias tokių užsieniečių skaičius pagal pilietybę buvo Rusijos Federacijos piliečiai (žr. 40 lentelę).

¹³⁸ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2006 m. kovo 20 d. įsakymas Nr.1V-112 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 24 d. įsakymo Nr.1V-429, „Dėl sprendimų dėl užsieniečių įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, grąžinimo ir vykimo tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją priėmimo ir jų vykdymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“// Valstybės žinios. 2006, Nr.32-1148, 93 str.

¹³⁹ Valstybės žinios. 2005, Nr.117-4246; 2005, Nr. 132.

Išvados

1. Užsieniečių teisinis statusas Lietuvoje pradėtas reglamentuoti atkūrus nepriklausomybę. 1991 m. rugsėjo 4 d. buvo priimtas pirmasis specialus įstatymas, reglamentuojantis užsieniečio teisinę padėtį. Jį pakeitė 1998 m. gruodžio 17 d. įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, kuris įsigaliojo 1999 m. liepos 1 d. Šiuo metu Lietuvoje pagrindinis įstatymas, reglamentuojantis užsieniečių teisinę padėtį - įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties. Jame numatyti užsieniečių atvykimo ir išvykimo, gyvenimo Lietuvoje, darbo ir kt. klausimai. Tai, kad šiuo metu parengtos ir greitai laiku turi įsigalioti įstatymo pataisos, rodo, kad užsieniečių statusas vis dar nėra tinkamai reglamentuotas.

2. Užsieniečių teisinį statusą reglamentuoja tiek valstybės vidaus teisės aktai – Konstitucija, įstatymai, poįstatyminiai aktai, tiek ir tarptautinės sutartys (daugiašalės, dvišalės). Lietuvos Respublikos Konstitucija, Užsieniečių teisinės padėties įstatymas ir kiti teisės aktai garantuoja užsieniečių teisių ir laisvių apsaugą, galimybę netrukdomai susisiekti su savo šalies diplomatine atstovybe. 2004 m. balanzio 29 d. įstatymo Dėl užsieniečių teisinės padėties pagrindinis uždavinys – pritaikyti jį prie Europos Sąjungos teisės keliamų reikalavimų, užtikrinant nediskriminacijos principo įgyvendinimą ir žmogaus teisių laikymąsi visose srityse. Lietuvos teisės aktų analizė leidžia teigti, kad mūsų valstybėje yra įtvirtintos nuostatos, užtikrinančios užsieniečių teises ir galimybę įsikurti valstybėje, nes ir ETT yra konstatavęs, kad „vienodas elgesys su užsieniečiais kaip su vietiniais piliečiais yra vienas iš pamatinių Europos Bendrijų principų“.

3. Nuo kiekvienos valstybės vidaus teisės priklauso, kas laikomas užsieniečiu. Šiuo metu galiojantis įstatymas Dėl užsieniečių teisinės padėties taip apibrėžia užsieniečio sąvoką: *užsienietis* yra asmuo, kuris nėra Lietuvos Respublikos pilietis, neatsižvelgiant į tai, ar jis turi kurios nors užsienio valstybės pilietybę, ar neturi jokios. Tokia užsieniečio sąvoka iš esmės atitinka tarptautinius standartus.

4. Atlikus užsieniečių teisinės padėties ypatumų analizę, galima akcentuoti, kad ypatingą teisinį statusą ir rangą mūsų šalies vidaus teisėje užima Konvencijos taikymas. Lietuvą sąlygiškai galima būtų priskirti prie valstybių, kuriose Konvencija užima tarpinę padėtį tarp Konstitucijos ir įstatymo (Konvencija yra aukštesnė už įstatymą, bet žemesnė už Konstituciją), kur Konvencijos nuostatos turi viršenybę prieš vidaus teisės aktus, išskyrus konstitucines normas. Tai patvirtina ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalis, pagal kurią Konvencija yra laikoma Lietuvos teisės sistemos sudedamąja dalimi bei 1999 m. priimto Lietuvos Respublikos Tarptautinių sutarčių įstatymo 11 straipsnio 2 dalis, kurios nuostatos suteikia Konvencijai, kaip ratifikuotai tarptautinei sutarčiai, aukštesnę galią negu Lietuvos Respublikos įstatymai. Lietuvos teisės aktų,

reglamentuojančių užsieniečių teisinę padėtį, analizė rodo, kad nuo Konvencijos ratifikavimo matyti pažanga, tobulinant ir derinant Lietuvos teisę su Konvencijos reikalavimais, jos taikymo patirtimi bei Europos Sąjungos teise.

5. Užsieniečiai į Lietuvos Respubliką atvyksta, turėdami galiojantį kelionės dokumentą ir vizą jei tarptautinės sutartys nenumato kitaip. Viza užsieniečiui išduodama, pateikus fizinio ar juridinio asmens iškvietimą ar be jo, įrodžius turimas pragyvenimo lėšas šalyje bei turint užsieniečių medicininį sveikatos draudimą buvimo Lietuvoje laikotarpiui. Atvykstančių į šalį užsieniečių pasuose (kelionės dokumentuose) dedamos sienos kirtimo žymos. Įstatyme apibrėžtos specialios, paprastesnės sąlygos atvykti, gyventi ir dirbti Europos Sąjungos valstybių piliečiams bei jų šeimos nariams, kaip to reikalauja daugelis Europos Sąjungos direktyvų, susijusių su įsisteigimo šalyje laisve. ES valstybės nariui, atvykstančiam į šalį, viza nereikalinga, kaip ir nereikalaujama sveikatos draudimo ar pragyvenimo lėšų. Skirtingai nei trečiųjų valstybių piliečiams, ES piliečių kelionės dokumentuose nededama sienos kirtimo žyma, kas dažnai apsunkina Europos Bendrijų valstybių narių piliečių teisėto buvimo kontrolę. Šią problemą būtų galima išspręsti užsieniečių atvykimą ir išvykimą atžymint kompiuterinėje duomenų bazėje.

6. Užsieniečiui, atvykusiam gyventi į Lietuvą, įstatymų nustatyta tvarka gali būti išduotas leidimas laikinai gyventi ir leidimas nuolat gyventi Lietuvoje. Dėl leidimo laikinai gyventi užsieniečiai kreipiasi ir dokumentus pateikia Lietuvos Respublikos diplomatinėms atstovybėms ar konsulinėms skyriams valstybėje, kurioje jie nuolat gyvena. Sprendimas priimamas šešių mėnesių laikotarpyje. Pabrėžtina tai, kad šešių mėnesių laikotarpis yra gana ilgas, kas sudaro sunkumų užsieniečiams, ketinantiems įsikurti šalyje įsteigus bendrovę, šeimos pagrindu ar ketinantiems studijuoti, nes būti Lietuvos teritorijoje asmuo gali tik 90 dienų pusės metų laikotarpyje. Pasibaigus šiam terminui, užsienietis privalo išvykti iš šalies ir laukti sprendimo dėl leidimo laikinai gyventi dar tris mėnesius. Asmenims, įkūrusiems bendrovę ir paskirtiems eiti direktoriaus pareigas, toks ilgas nagrinėjimo klausimas ypač keblus, nes investuotos lėšos dalinai „užšaldomos“, kadangi užsienietis, neturėdamas leidimo laikinai gyventi, negali vykdyti vadovo pareigų. Paprastai, atvykus į šalį santuokos sudarymui, konsulinėje įstaigoje išduodama viza tik 30 dienų. Sudarius santuoką, susikūrusiai šeimai tenka išsiskirti, nes dokumentai leidimui laikinai gyventi pateikiami, kaip jau buvo minėta, diplomatinei atstovybei. Studentams šis laikotarpis taip pat esti per ilgas, kadangi stojamieji egzaminai vyksta birželio-liepos mėnesiais, o studijos prasideda rugsėjo pirmąją. Atsižvelgiant į tai, manau, kad įstatymą dėl užsieniečių teisinės padėties reikėtų pakoreguoti, priimant pataisas, numatančias galimybę dokumentus laikinam leidimui gyventi pateikti tiek Lietuvos Migracijos tarnyboms, tiek konsulinėms įstaigoms užsienyje (pasirinktinai). Sprendimo

priėmimo terminą reikėtų sumažinti iki 3 mėnesių, nes tokiu būdu užsieniečiui pakaktų 90 dienų vizos buvimui šalyje. Tikslinga būtų numatyti, kad leidimo gyventi įforminimui užsienietis turi būti legaliai, t.y. su galiojančia bet kurio tipo viza, nereikalaujant išvykti tam, kad įsigyti D tipo vizą. Tai palengvintų sukūrusių šeimą bei senyvo amžiaus užsieniečių dokumentavimo klausimą.

7. Pabrėžtina tai, kad studijuojantiems Lietuvoje užsieniečiams nesuteikiama teisė dirbti (leidimas išduodamas pažymint *be teisės dirbti*) ir jie neįgyja teisės gauti leidimą nuolat gyventi ir likti šalyje, baigus studijas.

8. ES valstybių narių piliečiai dokumentus leidimui gauti gali pateikti tiek per diplomatines Lietuvos atstovybes, tiek Lietuvos Respublikoje (esant joje teisėtai). Sprendimas priimamas ganėtinai greit, t.y. vieno mėnesio laikotarpyje. Remdamiesi Europos Bendrijos sutarties 43 (buv. 52) straipsniu įsisteigimo teisę galėtume priskirti Europos Bendrijos sutartyje apibrėžtoms pagrindinėms laisvėms. Lietuvos Respublika, vadovaujantis 1995 metų Europos Sutartimi, savo teisės aktuose yra įtvirtinusi nuostatas, nustatydamas nediskriminacijos bei didžiausio palankumo statusą ES piliečiams, atvykusiems įsikurti (steigtis) šalyje, todėl ketinantiems dirbti Lietuvoje nereikia įsigyti leidimo dirbti, kas reikalaujama ne ES piliečių atžvilgiu.

Leidimas laikinai gyventi trečiųjų valstybių piliečiams ir jų šeimos nariams išduodamas vieneriems metams, ES piliečiams – penkeriems metams, leidimas nuolat gyventi trečiųjų valstybių piliečiams išduodamas penkeriems metams, o ES piliečiams – dešimčiai metų. Akcentuotina tai, kad nutrūkus darbo santykiams, nebevykdant veiklos šalyje ar išsituokus leidimas laikinai gyventi trečiųjų šalių piliečiams yra naikinamas nuo šių faktų paaiškėjimo momento, kai tuo tarpu ES valstybių narių piliečiams ir šeimos nariams išlaikoma teisė likti šalyje.

9. EB sutarties 43 straipsnis (buv. 52) apima reikalavimą vienodai elgtis su užsieniečiais, kaip ir su vietiniais piliečiais. Norisi pabrėžti, kad minėto straipsnio nuostatos, įtvirtindamos įsisteigimo laisvę (apskritai suprantamą kaip laisvę pradėti bei vykdyti savarankišką ekonominio pobūdžio veiklą), išreiškia tiek diskriminavimo draudimą, tiek apribojimų draudimą. Ji aprėpia Europos Sąjungos valstybių piliečių laisvę be apribojimų įsisteigti ir toliau vykdyti savo veiklą Europos Sąjungos valstybių teritorijoje. Lygiai tokios pačios teisės remiantis EB sutarties 48 (buv. 58) straipsniu yra laiduojamos ir bendrovėms.

10. Pagal ES sutarties 6 straipsnio 1 dalies nuostatas Lietuvos Respublika gerbia žmogaus teises ir pagrindines laisves ir užsieniečių atžvilgiu nenaudoja jokių diskriminuojamųjų priemonių, kurios suprantamos kaip prastesnio statuso užsieniečiams nei vietiniams piliečiams suteikimas. Lietuvos teisėje nediskriminavimo principas yra konstitucinio pobūdžio. Visi Lietuvoje teisėtai esantys asmenys gali pateikti peticijas ir kreiptis į Europos žmogaus teisių teismą, nepaisant to,

nuolat ar laikinai jie gyvena šalyje. Be kitų teisių, paminėtina teisė laisvai judėti valstybėje, kuri taip pat garantuojama tik teisėtai esantiems. Tačiau šalies teisės nuostatos draudžia ne visas prastesnio statuso netiesioginiu būdu suteikimo rūšis. Pavyzdžiui, teisė jungtis į politines partijas ir dalyvauti jų veikloje, pilietinės teisės (aktyvioji ar pasyvioji balsavimo teisė renkant nacionalinį parlamentą) išskirtinai suteikiamos tik vidaus piliečiams. Akcentuotinas nuolat gyvenančių teisinio statuso skirtumas nuo asmenų be pilietybės teisinio statuso: nuolat gyvenantys užsieniečiai turi teisę jungtis į savanoriškus susivienijimus, steigti profesines sąjungas ar stoti į jas savo interesams ginti. Užsienietis, kuris savo šalyje yra persekiojamas dėl politinių, religinių ar kitokių įsitikinimų, turi teisę kreiptis dėl prieglobsčio suteikimo Lietuvos Respublikoje.

11. Lietuvos nacionaliniai teisės aktai numato galimybę apriboti užsieniečių judėjimo laisvę. Ši galimybė numatyta ir Konvencijoje, kurioje taip pat minimas galimas užsieniečio sulaikymo laikotarpis, t.y. 48 valandos, pažymint teisę naudotis advokato pagalba, gauti visą reikiamą informaciją, liečiančią asmens teisinį statusą, galimybę naudotis vertėjo paslaugomis bei apskundimo aukštesniems organams teisę. Asmuo gali būti sulaikytas tik teismo sprendimu.

12. Europos sutarties 69 straipsniu (įstatymų suderinimas) nustatyta, kad svarbi Lietuvos ekonominio integravimosi į Bendriją sąlyga yra dabartinių ir būsimų Lietuvos įstatymų suderinimas su Bendrijos teisės aktais, taip pat įtvirtintas Lietuvos įsipareigojimas užtikrinti, kad jos įstatymų bazė būtų palaiapsniui suderinta su Bendrijos teisės aktais. Reikia pabrėžti, kad Lietuvos teisės aktai yra gana detalčiai suderinti su Europos Sąjungos teisės nuostatomis ir be abejonės ateity toliau bus derinami (tai įrodo neužilgo įsigaliosiančios įstatymo Dėl užsieniečių teisinės padėties pataisos).

Peculiarities of the legal status of aliens

Summary

Keywords: aliens, legal status, rights.

The regulation of the status of aliens is the matter of the internal law of the same state and of the international law as well. The first law on the legal status of aliens in Lithuania was adopted in 1991. It rules provided for aliens the same rights and freedoms as for the citizens of Lithuania with exceptions prescribed by Constitution, this and other laws and international agreements of the Republic of Lithuania, e.g. the national regime was established. This law was replaced in 1998 with the Law on the legal status of aliens that entered into force on 1 July 1999. Its provisions were coordinated with the European convention on the protection of human rights and fundamental freedoms.

Internal law of the state provides who shall be considered as an alien in this state. Over influence of international law, alien shall be not only a person under citizenship of another country, but also stateless person, e.g. alien – any person not a citizen of the state. The law on the legal status of aliens prescribes that an alien is every person who has no Lithuanian citizenship despite of possession of citizenship of another state. A person with double citizenship shall not be considered as an alien despite his foreign citizenship.

In general, the state is not bound to admit aliens to enter its territory, but nowadays there is no state that bans it. As a rule, internal law provides some conditions of legal entrance into country (travel document, visa, etc.). As it is prescribed in the international instruments and Constitutions of many countries, the right of free entrance shall be guaranteed only for citizens. The freedom to choose a residence within the territory of a state and freedom to move about within the borders of a state shall be granted to every person lawfully within the territory despite his citizenship. According to the art. 32 of the Constitution of Lithuania, these freedoms are guaranteed only for citizens. The law on the legal status of aliens prescribes that alien having a license to stay or to reside can freely choose a residence and freely move within the borders of the state. In accordance with provisions of the Law on the Status of Refugees in the Republic of Lithuania these freedoms are also restricted to the persons who are granted temporary territorial asylum, e.g. who asked for a status of refugee.

Alien who want to stay in Lithuania more than 90 days a year must have a license for a temporary stay or a license for a residence (permanent stay). The Law on the Legal Status of Aliens prescribes different conditions to obtain these licenses. An alien who has the license for a residence

last 10 years and satisfies other requirements of the Law on the Citizenship can ask for a citizenship of Lithuania.

Article 48 of the Constitution of Lithuania prescribes that “The work of aliens in Lithuania shall be regulated by law”. According to the Law of the Legal Status of Aliens, alien, who wants to work, must have a license which duration cannot be longer than 1 year with a possibility to extend, but no longer than for 2 years.

The status of aliens is different than citizens’, especially with respect of political rights, such as right to elect or be elected to the representative bodies of state power of the Republic of Lithuania, right to assembly, they may not hold any posts in state service, etc. there are some differences also between aliens, e.g. between legal status of citizens of another state and stateless persons, because legal status of citizens with foreign citizenship may be amended by international agreements of the Republic of Lithuania with foreign states, the citizens of which they are.

Literatūros sąrašas

Norminiai aktai

Europos Bendrijų pirminė teisė, tarptautinės sutartys

1. Europos Bendrijos steigimo ir Europos Sąjungos sutartys, 1999.
2. Europos sutartis, steigianti asociaciją tarp Europos Bendrijų bei jų Šalių Narių, iš vienos pusės, ir Lietuvos Respublikos, iš kitos pusės//Valstybės žinios,1998, Nr. 11-266//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1998, 1 051, P. 3-242.
3. Konvencija dėl užsieniečių dalyvavimo vietos bendruomenės visuomeniniame gyvenime. Strasbūras, 1992.02.05 Europos sutarčių serija / 144.
4. Konvencija dėl pabėgėlių statuso 1951.07.28.
5. Pagrindinės Europos Tarybos sutartys. Europos taryba, 2000.
6. 1997 metų Europos Konvencija.
7. 1992 m. Maastrichto Europos sutartis.
8. Nicos sutartis// <http://ue.int/cig/nice/nicede.asp?lang=de>.
9. Amsterdamo sutartis// http://europa.eu.int/en/agenda/igc-home/intro/home_de.htm.
10. 1953 metų Europos Konvencija dėl vidurinių bendrojo lavinimo mokyklų diplomų lygiavertiškumo stojant į Europos regiono valstybių universitetus// <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=33684&Condition2=http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=33684&Condition2=>.
11. 1955 metų Europos įsisteigimo konvencija//<http://conventions.coe.int>
12. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7)//Valstybės žinios, 2000, Nr. 96-3016.
13. Asmenų, nesančių piliečiais šalies, kurioje jie gyvena, teisių deklaracija. Žmogaus teisės: Mažumų teisės. Tarptautinių dokumentų rinkinys, Vilnius, 1996.
14. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos Konvencija//Valstybės žinios, 1995, Nr.40-987.
15. . Konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar bausmę. Žmogaus teisės: Jungtinių Tautų dokumentai. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 2000, P.149-165.
16. Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo//Valstybės žinios, 1998, Nr. 108-2957.

17. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas//Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288.
18. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Žmogaus teisės: Jungtinių Tautų dokumentai. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 2000, P.9-16.

Europos Bendrijų antrinės teisės aktai

1. Bendroji programa dėl įsisteigimo laisvės apribojimų panaikinimo//Amtsblatt der EG, 1962, P. 36.
2. 59. Tarybos direktyva 73/148/EEB dėl ES valstybių piliečių atvykimo ir apsigyvenimo apribojimų panaikinimo Europos Bendrijų teritorijoje įsisteigimo ir paslaugų teikimo laisvės srityje//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1973, L 172, P. 10.
3. Tarybos rezoliucija 74/520(01) dėl abipusio diplomų, sertifikatų ir kitų kvalifikacijos pažymėjimų tarp Europos Bendrijų ES valstybių pripažinimo//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1974 – C 098, P. 1.
4. Tarybos sprendimas 85/368 dėl abipusio tam tikrų profesinės kvalifikacijos pažymėjimų tarp Europos Bendrijų ES valstybių pripažinimo//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1985 L 199, P. 56.
5. Tarybos direktyva 89/48/EEB dėl bendros aukštojo mokslo diplomų, išduotų išėjus bent trejų metų profesinio mokymo ir rengimo kursą, pripažinimo//Amtsblatt der EG, 1989 L 019, P. 16-23.
6. Tarybos direktyva 92/51/EEB dėl bendros aukštojo mokslo diplomų pripažinimo, papildant Tarybos direktyvą 89/48/EEB//Amtsblatt der EG, 1992 L 209, P. 25.
7. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 99/42/EB dėl profesinio mokymo ir lavinimo pripažinimo//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1999 L 201, P. 77-93.
8. Pirmoji Tarybos direktyva dėl derinimo garantijų, kad apsaugotų narių ir kitų asmenų interesus, Bendrijoje 68/151/EEB.
9. Tarybos direktyva 68/360/EEB dėl darbuotojų ir jų šeimos narių atvykimo ir apsigyvenimo apribojimų panaikinimo Europos Bendrijų teritorijoje//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1968 L 257, P. 13.
10. Tarybos reglamentas 1612/68/EEB dėl darbuotojų laisvo kilnojimosi Europos Bendrijoje//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1968 L 257, P. 2.

11. Tarybos direktyva 75/34/EEB dėl ES valstybės piliečių teisės pasilikti kitos valstybės teritorijoje, pasibaigus savarankiškos veiklos vykdymui//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1975 L 14, P. 10.

12. Komisijos reglamentas 1251/70/EEB dėl darbuotojų teisės pasilikti ES valstybėje po to, kai jie baigia savo profesinę veiklą šioje valstybėje//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1970 L 142, P. 24.

13. Tarybos direktyva 90/364/EEB dėl apsigyvenimo teisės//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1990 L 180, P. 26.

14. Tarybos direktyva 90/365/EEB dėl apsigyvenimo teisės darbuotojų ir savarankiškai dirbančiųjų, jiems jau nedalyvaujant darbinėje veikloje//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1990 L 180, P. 28.

15. Dvyliktoji bendrovių teisės direktyva dėl vienanarių uždarytų akcinių bendrovių 89/667/EEB//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1989 L 395/36.

16. Tarybos direktyva 64/221/EEB dėl užsienio piliečių judėjimo ir įsikūrimo specialiuju priemonių, pagrįstų valstybine politika, valstybės saugumu ar visuomenės sveikata, derinimo//Amtsblatt der Europäischen Gemeinschaften (Abl.), 1964 L 0221-850.

Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimai

1. ETT sprendimas Komisija/Nyderlandai byloje Nr. C-68/89, Sammlung der Rechtsprechung des Gerichtshofs der Europäischen Gemeinschaften, 1991, P. I-2637.

2. ETT sprendimas van Duyn byloje Nr. 41/74, Sammlung der Rechtsprechung des Gerichtshofs der Europäischen Gemeinschaften, 1974, P. 1337.

3. ETT sprendimas Deutsches Versicherungsurteil byloje Komisija/Vokietija, Nr. 205/84, Sammlung der Rechtsprechung des Gerichtshofs der Europäischen Gemeinschaften, 1986.

4. ETT sprendimai byloje dėl gidų Nr. C-154/89, Sammlung der Rechtsprechung des Gerichtshofs der Europäischen Gemeinschaften, 1991, P. I-659.

5. ETT sprendimas Roux byloje Nr. C-363/89, Sammlung der Rechtsprechung des Gerichtshofs der Europäischen Gemeinschaften, 1989.

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija//Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014; Valstybės žinios, 1996, Nr. 64-1501.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų įsigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinis įstatymas //Valstybės žinios, 1996, Nr. 64-1503.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas “Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai//Valstybės žinios, 2006, Nr. 123-4650.
4. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio įstatymo//Valstybės žinios, 1990, Nr.9-224.
5. Lietuvos Respublikos Dėl užsieniečių teisinės padėties įstatymas//Valstybės žinios, 2004, Nr.73-2539.
6. Lietuvos Respublikos įstatymo Dėl užsieniečių teisinės padėties Įgyvendinimo įstatymas//Valstybės žinios, 2004, Nr.73-2540.
7. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso bei 1967 m. Protokolo dėl pabėgėlių statuso ratifikavimo //Valstybės žinios, 1997, Nr.12-227.
8. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl Konvencijos dėl pilietybės neturinčių asmenų statuso ratifikavimo//Valstybės žinios, 2000, Nr.59-1755.
9. Lietuvos Respublikos Įmonių įstatymas//Valstybės žinios, 1990, Nr. 14-395.
10. Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas//Valstybės žinios, 1994, Nr. 55-1046 (iki naujos redakcijos įstatymo įsigaliojimo).
11. Lietuvos Respublikos Akcinių bendrovių įstatymas//Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914 (nuo Civilinio kodekso įsigaliojimo).
12. Lietuvos Respublikos Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymas//Valstybės žinios, 1998, Nr.66-1910; 2004, Nr.171-6306.
13. Lietuvos Respublikos Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo 3, 11 ir 13 straipsnių pakeitimo įstatymas//Valstybės žinios, 2005, Nr.143-5169.
14. Lietuvos Respublikos Gyvenamosios vietos deklaravimo įstatymo įgyvendinimo įstatymas//Valstybės žinios, 2000, Nr.27-717; 2002, Nr.123-5556.21.
15. Lietuvos Respublikos 1965 m. Tarptautinės konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo ratifikavimo įstatymas//Valstybės žinios, 1998, Nr. 108-2954.

16. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso bei 1967 m. Protokolo dėl pabėgėlių statuso ratifikavimo//Valstybės žinios, 1997, Nr. 12-227.
17. Lietuvos Respublikos įstatymas Dėl konvencijos dėl pilietybės neturinčių asmenų statuso ratifikavimo//Valstybės žinios, 2000, Nr. 59-1755.
18. Lietuvos Respublikos Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas//Valstybės žinios, 1996, Nr. 63-1479; 2004, Nr. 60-2120.
19. Lietuvos Respublikos Teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių įstaigų įstatymas//Valstybės žinios, 2000, Nr. 10-236; 2005, Nr. 139-5008.
20. Lietuvos Respublikos Profesinių sąjungų įstatymas//Valstybės žinios, 1991, Nr. 34-934.
21. Lietuvos Respublikos Politinių partijų ir politinių organizacijų įstatymas//Valstybės žinios, 1990, Nr. 29-692.
22. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymas//Valstybės žinios, 1998, Nr. 110-3024.
23. Lietuvos Respublikos Rinkliavų įstatymas//Valstybės žinios, 2000, Nr. 52-1484; 2005, Nr. 149-5416.
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 23 d. nutarimas Nr.796 „Dėl supaprastinto tranzito dokumento ir supaprastinto tranzito geležinkeliu dokumento įvedimo ir išdavimo tvarkos patvirtinimo//Valstybės žinios, 2003, Nr. 60-2728.
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. kovo 1 d. nutarimas Nr. 230 „Dėl Užsieniečių sveikatos draudimo tvarkos aprašo patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2005, Nr. 31-993.
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. rugsėjo 22 d. nutarimas Nr.1037 „Dėl vizų režimo kruizinių laivų keleiviams supaprastinimo“//Valstybės žinios, 2005, Nr.114-4163.
27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 20 d. nutarimas Nr. 436 „Dėl Užsieniečių, kuriems draudžiama atvykti į Lietuvos Respubliką, sąrašo sudarymo ir tvarkymo taisyklių patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2005, Nr. 52-1747.
28. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. vasario 19 d. nutarimas Nr.95 „Dėl asmens be pilietybės kelionės dokumento“//Valstybės žinios, 1993, Nr.8-180, 2000, Nr.72-2240.
29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. vasario 28 d. nutarimas Nr.228 „Dėl užsieniečių atvykimo į Lietuvos Respubliką, gyvenimo joje, vykimo per ją tranzitu ir išvykimo iš Lietuvos Respublikos vykdymo tvarkos patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2000, Nr.19-465; 2002, Nr.123-5615.

30. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. rugsėjo 4 d. nutarimas Nr. 1049 „Dėl Užsieniečių registro įsteigimo ir nuostatų patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2000, Nr. 76-2301; 2005, Nr. 147-5353.

31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. sausio 28 d. nutarimas Nr. 97 „Dėl užsieniečio paso“//Valstybės žinios, 2000, Nr. 10-240.

32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 15 d. nutarimas Nr. 1458 „Dėl valstybinės rinkliavos objektų sąrašo, šios rinkliavos dydžio ir mokėjimo ir grąžinimo tvarkos patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2000, Nr. 108-3463; 2006, Nr. 32-1127.

33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 28 d. nutarimas Nr. 235 „Dėl Užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės studijų Lietuvos aukštosiose mokyklose reikalavimų patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2001, Nr. 20-658; 2004, Nr. 69-2395.

34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. balandžio 20 d. nutarimas Nr. 436 „Dėl Užsieniečių, kuriems draudžiama atvykti į Lietuvos Respubliką, sąrašo sudarymo ir tvarkymo taisyklių patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2005, Nr. 52-1747.

35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos derybinių pozicijų derybose dėl narystės Europos Sąjungoje patvirtinimo“ Nr. 1486 (Lietuvos Respublikos Derybinė pozicija dėl narystės Europos Sąjungoje „Laisvas asmenų judėjimas“)//Valstybės žinios, 2000 Nr. 111-3592.

36. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos derybinių pozicijų derybose dėl narystės Europos Sąjungoje patvirtinimo“ Nr. 649 (Lietuvos Respublikos Derybinė pozicija dėl narystės Europos Sąjungoje „Imonių teisė“)//Valstybės žinios, 2000 Nr. 47-1362.

37. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. liepos 19 d. nutarimas Nr. 1194 „Dėl Nacionalinio Šengeno *acquis* priėmimo veiksmų planas“//Valstybės žinios, 2002, Nr. 74-3192.

38. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. rugpjūčio 25 d. įsakymas Nr. A1-203 „Dėl pragyvenimo Lietuvos Respublikoje lėšų dydžio, kuris gali būti laikomas pakankamu pragyventi Lietuvos Respublikoje, užsieniečiui, prašančiam išduoti leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje, nustatymo“//Valstybės žinios, 2004, Nr. 133-4817.

39. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. lapkričio 15 d. įsakymas Nr. 1V-361 „Dėl Užsieniečių prašymų suteikti prieglobstį nagrinėjimo, sprendimų priėmimo ir jų vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2004, Nr. 168-6196.

40. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. rugsėjo 29 d. įsakymas Nr. 1V-314 „Dėl Europos pabėgėlių fondo lėšų administravimo Lietuvos Respublikoje taisyklių patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2004, Nr. 147-5330.

41. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 07 d. įsakymas Nr. 1V-408 „Dėl Pabėgėlio kelionės dokumento išdavimo taisyklių patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2004, Nr. 180-6659.

42. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr.1V-429 „Dėl sprendimų dėl užsieniečių įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, grąžinimo ir vykimo tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją priėmimo ir jų vykdymo taisyklių patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2005, Nr.4-70.

43. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr.1V-300 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 24 d. įsakymo Nr.1V-429 „Dėl sprendimų dėl užsieniečio įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, grąžinimo ir vykimo tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją priėmimo ir jų vykdymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“//Valstybės žinios, 2005, Nr.117-4246; 2005, Nr. 132.

44. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. rugsėjo 26 d. įsakymas Nr.1V-300 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. gruodžio 24 d. įsakymo Nr.1V-429 „Dėl sprendimų dėl užsieniečio įpareigojimo išvykti, išsiuntimo, grąžinimo ir vykimo tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją priėmimo ir jų vykdymo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“//Valstybės žinios, 2005, Nr.117-4246; 2005, Nr. 132.

45. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2005 m. spalio 12 d. įsakymas Nr. 1V-329 „Dėl leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo bei fiktyvios santuokos sudarymo įvertinimo taisyklių patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2005, Nr.126-4509.

46. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministro 2005 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. 1V-445 „Dėl leidimų nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje užsieniečiams išdavimo bei fiktyvios santuokos sudarymo įvertinimo taisyklių patvirtinimo" //Valstybės žinios, 2006, Nr.5-157.

47. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. rugsėjo 12 d. įsakymas Nr. 1V-330 „Dėl Užsieniečio paso formos patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2003, Nr. 89-4050.

48. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. sausio 19 d. įsakymas Nr. 9/1V-16 „Dėl kelionės dokumentų, tinkamų vykti į Lietuvą, pripažinimo tvarkos ir sąrašo“patvirtinimo//Valstybės žinios, 2004, Nr. 15-467.

49. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. balandžio 28 d. įsakymas Nr.1V-144 „Dėl kelionės dokumentų žymėjimo taisyklių“ patvirtinimo//Valstybės žinios, 2004, Nr. 69-2436.

50. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. lapkričio 24 d. įsakymas Nr.1V-393 „Dėl asmens be pilietybės kelionės dokumento išdavimo taisyklių patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2005, Nr. 142-5139.

51. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gegužės 9 d. įsakymas Nr. ISAK-801 „Dėl Užsienio valstybių piliečių ir asmenų be pilietybės priėmimo į Lietuvos valstybines aukštąsias mokyklas taisyklių patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2005, Nr. 61-2171.

52. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. A1-179 „Dėl leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2004, Nr. 113-4256.

53. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. liepos 5 d. įsakymas Nr. A1-192 „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. liepos 16 d. įsakymo Nr. A1-179 „Dėl leidimo dirbti užsieniečiams išdavimo sąlygų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“//Valstybės žinios, 2005, Nr. 85-3176.

54. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. sausio 19 d. įsakymas Nr. 9/1V-16 „Dėl Europos Sąjungos nustatytos bendros vizos formos“ patvirtinimo//Valstybės žinios, 2004, Nr. 26-830.

55. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. 1V-134 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. rugsėjo 14 d. įsakymo Nr. 1V-292 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės institucijų ir įstaigų, kuriose užsieniečiams yra išduodamos vizos, sąrašo patvirtinimo“ papildymo“//Valstybės žinios, 2005, Nr. 60-2141.

56. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ir užsienio reikalų ministrų 2004 m. rugsėjo 2 d. įsakymas Nr. 1V-278/V-110 „Dėl valstybių, kurių piliečiams arba asmenims, kurie nėra šių valstybių piliečiai, bet turi tų valstybių kompetentingų institucijų išduotus kelionės dokumentus, taikomas oro uosto tranzitinės vizos režimas, sąrašo patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4960.

57. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. rugsėjo 14 d. įsakymas Nr. 1V-292 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės institucijų ir įstaigų, kuriose užsieniečiams yra išduodamos vizos, sąrašo patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2004, Nr. 140-5130.

58. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. sausio 10 d. įsakymas Nr. 1V-18 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. rugsėjo 14 d. įsakymo Nr. 1V-292 „Dėl

Lietuvos Respublikos valstybės institucijų ir įstaigų, kuriose užsieniečiams yra išduodamos vizos, sąrašo patvirtinimo“ pakeitimo“//Valstybės žinios, 2005, Nr. 14-438.

59. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2005 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. 1V-134 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2004 m. rugsėjo 14 d. įsakymo Nr. 1V-292 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės institucijų ir įstaigų, kuriose užsieniečiams yra išduodamos vizos, sąrašo patvirtinimo“ papildymo“//Valstybės žinios, 2005, Nr. 60-2141.

60. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ir užsienio reikalų ministrų 2004 m. rugsėjo 2 d. įsakymas Nr. 1V-280/V-109 „Dėl dokumentų vizai gauti pateikimo, vizos išdavimo, taip pat ir vizos išdavimo pasienio kontrolės punktuose, buvimo Lietuvos Respublikoje turint vizą laiko pratęsimo, vizos panaikinimo taisyklių patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2004, Nr. 136-4961.

61. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ir užsienio reikalų ministrų 2006 m. vasario 6 d. įsakymas Nr. 1V-48/V-14 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ir užsienio reikalų ministrų 2004 m. rugsėjo 2 d. įsakymo Nr. 1V-280/V-109 „Dėl dokumentų vizai gauti pateikimo, vizos išdavimo, taip pat ir vizos išdavimo pasienio kontrolės punktuose, buvimo Lietuvos Respublikoje turint vizą laiko pratęsimo, vizos panaikinimo taisyklių patvirtinimo“ pakeitimo“//Valstybės žinios, 2006, Nr. 18-634.

62. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir Darbo ministro įsakymas”Dėl Socialinės apsaugos ir Darbo ministro 2000 m. birželio 1 d. įsakymo Nr. 62 “Dėl užsieniečių įsidarbinimo Lietuvos Respublikoje pagal darbo sutartį tvarkos patvirtinimo” pakeitimo//Valstybės žinios, 2004, Nr. 46-1542.

Specialioji literatūra :

1. Birmontienė T. ir kiti. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: LTU, 2002.
2. Booth K., Smith S. Tarptautinių santykių teorija šiandien. Vilnius: Algarvė, 2000.
3. Cairns W. Europos Sąjungos teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 1999.
4. Darbo teisė. Vilnius: Saulužė, 2000.
5. Europos žmogaus teisių normų įgyvendinimas Lietuvoje. Lietuvos žmogaus teisių centras, Vilnius, 2004.
6. Europos integracijos studijų centras. Lietuvos integracijos į Europos Sąjungą metraštis. Vilnius: Eugrimas, 2001.
7. Guild E., A. Guide to the Right of Establishment under the Europe Agreements, London, Baileys Shaw & Gillett, 1996.
8. Hartley T. C. EEC Immigration Law, - Amsterdam, 1978.

9. Hailbronner K., Nachbaur A., Die Dienstleistungsfreiheit in der Rechtsprechung des EuGH//Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht (EuZW), 1992.
10. Jaaskinen N. Derinimasis prie Europos teisės. Bendra apžvalga ir Suomijos patirtis. Vilnius, 1998.
11. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos įgyvendinimas. Vilnius, 2001.
12. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2001.
13. Jočienė D. Administracinio sulaikymo problemos Lietuvoje. Teisės problemos. Vilnius, 1998, Nr. 3-4.
14. Jurgelaitienė G., Starkus S. Nelegalios migracijos ir nelegalaus mobilumo prevencija Europoje. Vilnius, 2000.
15. Kūris P., Požarskas M. Tarptautinės teisės apybraižos. Vilnius, 1985.
16. Kūris P. Europos žmogaus teisių konvencijos įtaka Lietuvos Respublikos įstatymams. Lietuvos teisės tradicijos. Vilnius: Justitia, 1997.
17. Labutienė E. S. Įmonių teisinės formos ir steigimas užsienio šalyse. Vilnius: Lietuvos informacijos institutas, 1995.
18. Masiokas J. Lietuvos pasirengimas priimti *acquis communautaire*//Lietuvos integracija į Europos Sąjungą: būklės, perspektyvų ir pasekmių studija. Vilnius: Europos integracijos studijų centras, 1997.
19. Paine T. Žmogaus teisės. Vilnius: Naujoji Rosma, 2003.
20. Paleckis A. Ties Europos greitkelio. Vilnius: Baltos lankos, 2001.
21. Pumputis A. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija ir jos įgyvendinimo mechanizmas. Vilnius: LTA, 2000.
22. Stungys K., Vadapalas V. Naujos teisinės praktikos galimybės: Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Vilnius: Justitia, 1996, Nr. 3.
23. Šakalienė D., Mickevičius H., Uscila L. Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje. 2004: apžvalga, Žmogaus teisių stebėjimo institutas, Vilnius, 2005.
24. Tatham A. Europos Sąjungos teisė. Vilnius: Eugrimas, 1999.
25. Undžėnas B. Užsieniečių įsidarbinimo Lietuvoje reglamentavimo raida ir perspektyvos// Jurisprudencija. Nr.25(17).- Lietuvos teisės universitetas: mokslo darbai, 2002.
26. Usher J. A. Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai. Vilnius: Naujoji Rosma, 2001.
27. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 1998.

28. Vadapalas V. Lietuvos Konstitucija ir stojimas į Europos Sąjungą//„Integracijos žinios“, 1999, Nr. 8.
29. Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Vilnius: MRU, 2005.
30. Vaitiekienė E., Vidrinskaitė S. Lietuvos konstitucinės teisės įvadas. Vilnius: Justitia, 2001.
31. Žmogaus teisės ir laisvės. Lietuvos Respublikos įstatymų ir 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos suderinamumo problemos. Vilnius: Lietuvos Respublikos Seimo leidykla, 1995.
32. Žmogaus teisės. Jungtinių tautų dokumentai. Lietuvos žmogaus teisių centras, Vilnius, 2000.
33. Žaltauskaitė-Žalimienė S. Laisvas asmenų judėjimas pagal Europos Bendrijos teisę: įsisteigimo teisė, Vilnius: Rosma, 2002.

Interneto medžiaga

1. Pagrindinės Europos Tarybos sutartys//<http://www.coe.fr>; Prisijungimo laikas: 2006-06-25
2. Narystė Europos Sąjungoje ir tarptautinis bendradarbiavimas//<http://www.socmin.lt>; Prisijungimo laikas: 2006-09-02.
3. Lietuvos integracijos į ES pasekmių įvertinimo darbai 2000 metais//<http://www.euro.lt>; Prisijungimo laikas: 2006-07-15.
4. Migracijos metraštis//<http://www.migracija.lt>; Prisijungimo laikas: 2006-07-01.
5. Europos Sąjungos portalas//<http://europa.eu.int>; Prisijungimo laikas: 2006-08-25.
6. Lietuvos integracija į Europos Sąjungą. Kas yra ES?//<http://www.integracija.lt>; Prisijungimo laikas 2006-07-22.
7. Politika//<http://www.diskusijos.lt>; Prisijungimo laikas: 2006-11-03.
8. Socialiniai ir politiniai procesai visuomenės nuomonės tyrimų duomenimis// <http://www.sti.lt/europa>; Prisijungimo laikas: 2006-10-15.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas “Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai//<http://www.lrkt.lt>; Prisijungimo laikas: 2006-11-25.

Priedai

1 lentelė. Supaprastinto tranzito dokumentų ir supaprastinto tranzito geležinkeliu dokumentų išdavimas Rusijos Federacijos piliečiams

	2003 ^x		2004		2005	
	išduoti	atsisakyta išduoti ^{xx}	išduoti	atsisakyta išduoti ^{xx}	išduoti	atsisakyta išduoti
Dėl supaprastinto tranzito dokumento išdavimo	2 312	-	3 095	-	4 553	22
Dėl supaprastinto tranzito geležinkeliu dokumento išdavimo	156 416	116	292 922	267	220002	83
Iš viso:	158 728	116	296 017	267	224555	105

^x Nuo 2003 m. liepos 1 d., kai Rusijos Federacijos piliečiams buvo pradėti išduoti supaprastinto tranzito ir supaprastinto tranzito geležinkeliu dokumentai.

^{xx}Patikslinti ataskaitų duomenys.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Konsulinio departamento duomenys.

2 lentelė. Sprendimų dėl užsieniečių prašymų išduoti Lietuvos Respublikos vizą skaičius pagal jų pateikimo vietą 2005 m.

Prašymo pateikimo vieta	Priimti sprendimai	
	išduoti	atsisakyti išduoti
Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos	370 852	871
Pasienio kontrolės punktai	3 224	–
Migracijos tarnybos	5	–
Migracijos departamentas	488	7
Užsienio reikalų ministerijos Konsulinis departamentas	273	-
Iš viso:	374 842	878

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Konsulinio departamento, Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, migracijos tarnybų duomenys.

3 lentelė. Valstybių, kurių piliečiams viza gali būti išduota be fizinio arba juridinio asmens kvietimo užsieniečiui laikinai atvykti į Lietuvos Respubliką, sąrašas

1. Baltarusijos Respublika (iki 30 d.)*
2. Ekvadoro Respublika
3. Kazachstano Respublika (iki 30 d.)*
4. Moldovos Respublika (iki 10 d.)*
5. Nepripažintas teritorinis derinys Taivanas (iki 30 d.)*
6. Pietų Afrikos Respublika
7. Rusijos Federacija (iki 30 d.)*

PASTABA:

*. Vizos nurodytam laikotarpiui išduodamos, pateikus dokumentus, patvirtinančius, kad turima pakankamai lėšų kelionei ir buvimui Lietuvos Respublikoje – 40 eurų vienai dienai. Šis reikalavimas netaikomas, jeigu Baltarusijos Respublikos, Kazachstano Respublikos ir Rusijos Federacijos piliečiams Lietuvos Respublikos vizos išduodamos ne ilgesniam kaip 10 dienų laikotarpiui.

4 lentelė. Grupinės vizos lapas

Eil. Nr.	Pavardė	Vardas	Gimimo data	Lytis	Pilietybė (spausdinamas valstybės kodas)	Kelionės dokumento serija, numeris
Grupės vadovas						
1.						
2.						
3.....						

5. lentelė. Užsieniečiams išduotų Lietuvos Respublikos vizų skaičius pagal jų rūšis

Vizų rūšis	2001	2002	2003	2004	2005
Oro uosto tranzitinė (A)	-	-	-	-	-
Tranzitinė (B)	15 945	13 776	28 413	27 148	54 320
Trumpalaikė (C)	170 596	199 102	256 618	314 700	318 309
Ilgalaikė (D)	369	305	300	674	2 213
Iš viso:	186 910	213 183	285 331	342 522	374 842

**6 lentelė. Valstybių, kurių piliečiai, turintys diplomatinčius ar tarnybinius pasus, į Lietuvos Respubliką gali atvykti be Lietuvos Respublikos vizų, sąrašas
(2006 m. sausio 1 d. duomenys)**

1. Armėnijos Respublika (tik diplomatinių pasų turėtojai);
2. Kinijos Liaudies Respublika;
3. Maroko Karalystė (tik diplomatinių pasų turėtojai);
4. Moldovos Respublika (tik diplomatinių pasų turėtojai);
5. Turkijos Respublika (turintys ir specialiuosius pasus);
6. Ukraina.

**7 lentelė. Valstybių, kurių piliečiai į Lietuvos Respubliką gali atvykti be Lietuvos Respublikos vizų, sąrašas
(2006 m. sausio 1 d. duomenys)**

<ol style="list-style-type: none"> 1. Airija; 2. Andoros Kunigaikštystė; 3. Argentinos Respublika; 4. Australijos Sandrauga; 5. Austrijos Respublika; 6. Belgijos Karalystė; 7. Bolivijos Respublika; 8. Brazilijos Federacinė Respublika; 9. Brunėjaus Darusalamas; 10. Bulgarijos Respublika; 11. Čekijos Respublika; 12. Čilės Respublika; 13. Danijos Karalystė; 14. Estijos Respublika; 15. Graikijos Respublika; 16. Gvatemalos Respublika; 17. Hondūro Respublika; 18. Islandijos Respublika; 19. Ispanijos Karalystė; 20. Italijos Respublika; 21. Izraelio Valstybė; 22. Japonija; 23. Jungtinė Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystė; 24. Jungtinės Amerikos Valstijos; 25. Kanada; 26. Kinijos Liaudies Respublikos Honkongo specialusis administracinis regionas¹; 27. Kinijos Liaudies Respublikos Makao specialusis administracinis regionas²; 28. Kipro Respublika; 29. Kosta Rikos Respublika; 30. Kroatijos Respublika; 31. Latvijos Respublika; 	<ol style="list-style-type: none"> 32. Lenkijos Respublika; 33. Lichtenšteino Kunigaikštystė; 34. Liuksemburgo Didžioji Hercogystė; 35. Malaizijos Federacija; 36. Maltos Respublika; 37. Meksikos Jungtinės Valstijos; 38. Monako Kunigaikštystė; 39. Naujoji Zelandija; 40. Nikaragvos Respublika; 41. Nyderlandų Karalystė; 42. Norvegijos Karalystė; 43. Panamos Respublika; 44. Paragvajaus Respublika; 45. Pietų Korėjos Respublika; 46. Portugalijos Respublika; 47. Prancūzijos Respublika; 48. Rumunija; 49. Salvadoro Respublika; 50. San Marino Respublika; 51. Singapūro Respublika; 52. Slovakijos Respublika; 53. Slovėnijos Respublika; 54. Suomijos Respublika; 55. Švedijos Karalystė; 56. Šveicarijos Konfederacija; 57. Urugvajaus Rytų Respublika; 58. Vatikano Miesto Valstybė / Šventasis Sostas; 59. Venesuelos Bolivarо Respublika; 60. Vengrijos Respublika; 61. Vokietijos Federacinė Respublika.
---	---

¹ Vizų reikalavimo panaikinimas galioja tikrai asmenims, turintiems Honkongo specialiojo administracinio regiono pasus.

² Vizų reikalavimo panaikinimas galioja tikrai asmenims, turintiems Makao specialiojo administracinio regiono pasus.

8 lentelė. Užsieniečių, kuriems neleista įvažiuoti į Lietuvos Respubliką, skaičius pagal pilietybę

Pilietybė	2001	2002	2003	2004	2005
Europos valstybių, tarp jų:	3 523	3 560	5 326	3 861	3 178
-Baltarusijos	626	911	1 032	716	756
-Latvijos	359	383	513	630	257
-Rusijos	1 329	1 175	2 522	1 677	1 493
-Rumunijos	23	75	192	33	15
-Turkijos	13	14	54	116	21
-Ukrainos	745	549	585	344	334
-Vokietijos	147	194	173	68	33
Šiaurės Amerikos valstybių	7	3	5	14	3
Centrinės ir Pietų Amerikos valstybių	14	21	26	18	18
Australijos ir Okeanijos valstybių	-	8	-	2	3
Afrikos valstybių	21	22	16	84	55
Azijos valstybių, tarp jų:	178	428	342	668	290
-Indijos	44	271	61	84	51
Be pilietybės	30	44	47	55	81
Nežinoma	37	50	34	75	29
Iš viso:	3 810	4 136	5 796	4 777	3 657

Šaltinis: Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys.

9 lentelė. Užsieniečių, kuriems neleista įvažiuoti į Lietuvos Respubliką, skaičius pagal neįleidimo pagrindus

Neįleidimo pagrindas	2001	2002	2003	2004	2005
Neturėjo vizos	1 521	1 933	3 849	3 230	2 594
Neturėjo galiojančio kelionės dokumento	687	643	640	172	179
Pateikė netvarkingą kelionės dokumentą arba jo neturėjo	998	769	564	241	159
Vaikas neturėjo kelionės dokumento arba šis dokumentas negaliojo	78	163	189	151	35
Kiti	526	628	554	983	690
Iš viso:	3 810	4 136	5 796	4 777	3 657

Šaltinis: Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys.

10 lentelė. Sprendimų dėl užsieniečių buvimo Lietuvos Respublikoje turint vizą laiko pratęsimo skaičius pagal jų priėmimo vietą

	2003		2004		2005	
	išduoti	atsisakyti išduoti	išduoti	atsisakyti išduoti	išduoti	atsisakyti išduoti
Priimti sprendimai:						
- migracijos tarnybų	1 999	6	951	6	578	1
- Migracijos departamento	-	-	3	-	14	-
Iš viso:	1 999	6	954	6	592	1

Šaltiniai: Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, migracijos tarnybų duomenys.

11 lentelė. Sprendimų dėl užsieniečių buvimo Lietuvos Respublikoje turint vizą laiko pratęsimo skaičius pagal jų rūšį

	2001	2002	2003	2004	2005
Priimti sprendimai:					
- teigiami	2 469	2 102	1 999	954	592
- neigiami	16	7	6	6	1
Iš viso:	2 485	2 109	2 005	960	593

Šaltiniai: Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, migracijos tarnybų duomenys.

12 lentelė. Užsieniečių prašymų išduoti / pakeisti leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje skaičius pagal pilietybę

Užsieniečio pilietybė	Prašymai išduoti / pakeisti leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje				
	2001	2002	2003	2004 ^X	2005
Europos valstybių, tarp jų:	4 041	4 400	4 324	3 907	4 393
- Armėnijos	80	92	110	112	131
- Baltarusijos	529	614	689	871	1 222
- Bulgarijos	7	5	92	124	197
- Rusijos	1 312	1 316	1 271	1 417	1 570
- Turkijos	36	51	71	105	113
- Ukrainos	754	790	639	706	967
Šiaurės Amerikos valstybių, tarp jų:	386	402	447	496	476
- JAV	320	356	402	450	436
Centrinės ir Pietų Amerikos valstybių	30	39	38	47	62
Australijos ir Okeanijos valstybių	12	17	13	15	21
Azijos valstybių, tarp jų:	840	989	960	1 005	1 006
- Izraelio	115	139	167	212	230
- Kinijos	217	283	282	266	225
- Libano	171	167	171	169	149
Afrikos valstybių	32	34	34	45	49
Be pilietybės	97	119	110	97	84
Iš viso:	5 438	6 000	5 926	5 612	6 091

*[skaitant Europos Sąjungos / Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių narių piliečių prašymus, pateiktus iki 2004 m. balandžio 29 d.

Pastaba. Į šią lentelę neįtraukti užsieniečiai, kurie pateikė prašymus suteikti papildomą apsaugą Lietuvos Respublikoje.

13 lentelė. Užsieniečiams išduotų leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje skaičius pagal pilietybę 2005 m.

Pilietybė	Išduota leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje
Europos valstybių, iš jų:	1 092
- Baltarusijos	368
- Rusijos	322
- Ukrainos	277
Šiaurės Amerikos valstybių, iš jų:	202
- JAV	182
Centrinės ir Pietų Amerikos valstybių	10
Australijos ir Okeanijos valstybių	7
Azijos valstybių	220
Afrikos valstybių	17
Be pilietybės	17
Iš viso:	1 565

14 lentelė. Užsieniečiams išduotų leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje skaičius pagal atvykimo pagrindą 2005 m.

Atvykimo pagrindas	Išduota leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje
Užsienietis išsaugojo teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę Pilietybės įstatymo nustatyta tvarka	2
Užsienietis yra lietuvių kilmės asmuo	2
Užsienietis atvyksta šeimos susijungimo pagrindu	477
Užsienietis ketina dirbti Lietuvos Respublikoje	525
Užsienietis ketina užsiimti teisėta veikla	119
Užsienietis ketina įgyti išsilavinimą, mokytis švietimo įstaigoje, stažuotis, kelti kvalifikaciją, dalyvauti profesiniuose mokymuose	225
Užsieniečiui yra nustatyta globa (rūpyba) arba jis yra paskirtas globėju (rūpintoju)	9
Užsieniečio negalima išsiųsti iš Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nustatyta tvarka arba jam šio įstatymo nustatyta tvarka atidėtas išsiuntimas iš Lietuvos Respublikos	3
Užsieniečiui įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nustatyta tvarka suteikta papildoma apsauga Lietuvos Respublikoje	62
Dėl pavojingos organizmo būklės užsienietis negali išvykti ir jam reikalinga neatidėliotina būtinoji medicinos pagalba	3
Atvyksta kaip užsieniečio šeimos narys	138
Iš viso:	1 565

15 lentelė. Užsieniečių prašymų išduoti leidimą nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje skaičius pagal pilietybę 2005 m.

Pilietybė	Pateikti prašymai
Afganistano	2
Argentinos	1
Armėnijos	16
Azerbaidžano	8
Baltarusijos	69
Bangladešo	1
Be pilietybės	89
Bolivijos	1
Brazilijos	1
Bulgarijos	1
Gruzijos	5
Izraelio	9
Japonijos	1
JAV	13
Kazachstano	10
Kinijos	13
Libano	1
Mauritanijos	1
Meksikos	2
Moldovos	4
Pakistano	1
Pietų Afrikos Respublikos	1
Rusijos	209
Serbijos ir Juodkalnijos	1
Turkijos	4
Ukrainos	39
Uzbekijos	1
Vietnamo	29
Iš viso:	533

Pastaba. Į lentelę neįtraukti užsieniečiai, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas Lietuvos Respublikoje.

16 lentelė. Užsieniečiams išduotų leidimų nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje skaičius pagal pagrindus 2005 m.

Išdavimo pagrindas	Užsieniečių skaičius
Išsaugojo teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę	13
Yra lietuvių kilmės asmuo	6
Atvyko gyventi į Lietuvos Respubliką kartu su Lietuvos Respublikos piliečiu kaip jo šeimos narys	79
Neteko Lietuvos Respublikos pilietybės, tačiau gyvena Lietuvos Respublikoje	27
Vaikas iki 18 metų yra gimęs Lietuvos Respublikoje ir jo tėvai ar vienas iš jų turi leidimą nuolat gyventi	157
Vaikas iki 18 metų gyvena Lietuvos Respublikoje ir jo tėvai arba vienas iš jų turi leidimą nuolat gyventi	117
Gavo pabėgėlio statusą	16
Pragyveno Lietuvos Respublikoje be pertraukos pastaruosius 5 metus ir turėjo leidimą laikinai gyventi	107
Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ įgyvendinimo įstatymo 3 straipsnyje numatytas pagrindas	84
Kaip šeimos nariai atvyko gyventi su užsieniečiu, kuris išsaugojo teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę arba yra lietuvių kilmės asmuo, ir kartu gyvena	6
Iš viso:	612

Šaltinis: Asmens dokumentų išrašymo centro prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys.

17 lentelė. Užsieniečių, turinčių galiojančius leidimus gyventi Lietuvos Respublikoje, skaičius

	metų pradžioje, tūkst.				
	2002	2003	2004	2005	2006
Užsieniečiai¹, tarp jų turintys:	28,1	30,5	30,2	32,6	35,3
- leidimą nuolat gyventi	23,3	25,1	25,4	24,9	27,5
- Europos Bendrijos leidimą gyventi nuolat	-	-	-	0,7	0,7
- leidimą laikinai gyventi	4,8	5,4	4,8	5,6	5,4
- Europos Bendrijos leidimą gyventi	-	-	-	1,4	1,7
Gyventojų skaičius²	3 475,6	3 462,6	3 445,9	3 425,5	3 403,2
Užsieniečių sudaroma bendro gyventojų skaičiaus dalis, %	0,81	0,88	0,88	0,95	1,04

Šaltinis: ¹ Asmens dokumentų išrašymo centro prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys.

² Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys.

18 lentelė. Užsieniečiams išduotų leidimų nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje skaičius pagal pilietybę

Pilietybė	2001	2002	2003	2004*	2005
Europos valstybių, tarp jų:	302	1 146	1 301	807	413
- Baltarusijos	26	172	231	163	60
- Rusijos	222	735	741	475	266
- Ukrainos	25	145	191	109	42
Šiaurės Amerikos valstybių	7	9	12	7	14
Centrinės ir Pietų Amerikos valstybių	1	-	-	3	5
Afrikos valstybių	-	2	1	3	4
Azijos valstybių, tarp jų:	16	47	82	66	70
- Izraelio	4	13	23	14	11
- Kazachstano	7	15	28	27	13
Be pilietybės	190	228	212	199	106
Iš viso:	516	1 432	1 608	1 085	612

*Į lentelę įtraukti tik tie Europos Sąjungos / Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybės narės piliečiai, kurie gavo leidimus nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje iki 2004 m. balandžio 30 d.

19 lentelė. Asmenims be pilietybės išduotų ir pratęstų kelionės dokumentų skaičius

	2001	2002	2003	2004	2005
Išduota iš viso, iš jų:	560	508	587	799	698
- pirmą kartą	221	174	129	155	130
- pakeista	339	334	458	644	568
Pratęstas dokumento galiojimo laikas	922	747	682	300	310

Šaltiniai: Asmens dokumentų išrašymo centro prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir migracijos tarnybų duomenys.

Pastaba. Asmens be pilietybės kelionės dokumentus pradėta išduoti nuo 1994 m. sausio mėn.

20 lentelė. Užsieniečiams išduotų užsieniečio pasų skaičius

	2004	2005
Išduota iš viso, iš jų:	31	148
- pirmą kartą	31	138
- pakeista	-	10
Pratęstas paso galiojimo laikas	-	14

21 lentelė. Užsieniečiams išduotų užsieniečio pasų skaičius pagal pilietybę

Pilietybė	Išduota užsieniečio pasų		
	2004	2005	Iš viso
Afganistano	3	18	21
Armėnijos	1	1	2
Baltarusijos		1	1
Irako		1	1
Pakistano		1	1
Rusijos	27	126	153
Iš viso:	31	148	179

Šaltiniai: Asmens dokumentų išrašymo centro prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys.

22 lentelė. Lietuvos Respublikos piliečių ir užsieniečių, kurie atvyko gyventi į Lietuvos Respubliką, skaičius pagal valstybes 2005 m.

Valstybė, kurios atvyko	Iš viso	Iš jų	
		Lietuvos Respublikos piliečių	Užsieniečių
Europos valstybės, iš jų:	5 759	4 103	1 656
- Europos Sąjungos valstybės narės, tarp jų:	3 691	3 162	529
- Airija	423	412	11
- Didžioji Britanija	1 192	1 168	24
- Ispanija	360	324	36
- Italija	112	83	29
- Latvija	195	119	104
- Lenkija	143	81	62
- Švedija	123	105	18
- Vokietija	698	575	123
- Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybės narės, tarp jų:	140	113	27
- Norvegija	104	85	19
- Kitos Europos valstybės, tarp jų:	1 928	828	1 100
- Baltarusija	583	222	361
- Rusija	858	523	335
- Ukraina	336	64	272
Šiaurės Amerikos valstybės, tarp jų:	637	447	190
- JAV	600	428	172
Centrinės ir Pietų Amerikos valstybės	24	17	7
Australijos ir Okeanijos valstybės	23	16	7
Azijos valstybės	310	115	195
Afrikos valstybės	15	6	9
Nenurodyta	21	1	20
Iš viso:	6 789	4 705	2 084

Šaltinis: Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys.

23 lentelė. Europos Sąjungos / Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių narių piliečių prašymų išduoti / pratęsti Europos Bendrijų valstybės narės piliečio leidimą gyventi skaičius pagal pilietybę 2005 m.

Pilietybė	Pateikta prašymų
Airijos	9
Austrijos	23
Belgijos	18
Čekijos	21
Danijos	50
Didžiosios Britanijos	39
Estijos	33
Graikijos	10
Islandijos	6
Ispanijos	62
Italijos	80
Latvijos	159
Lenkijos	199
Liuksemburgo	-
Maltos	-
Nyderlandų	25
Norvegijos	49
Portugalijos	22
Prancūzijos	101
Slovakijos	6
Slovėnijos	15
Suomijos	56
Švedijos	34
Šveicarijos	10
Vengrijos	8
Vokietijos	257
Iš viso:	1 292

Pastaba. Į lentelę neįtraukti Europos Sąjungos / Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybės narės piliečio šeimos nariai, kurie yra trečiųjų valstybių piliečiai.

24 lentelė. Išduotų Europos Bendrijų valstybės narės piliečio leidimų gyventi skaičius pagal pilietybę 2005 m.

Pilietybė	Išduota Europos Bendrijų valstybės narės piliečio leidimų gyventi
Airijos	13
Austrijos	16
Belgijos	16
Čekijos	19
Danijos	53
Didžiosios Britanijos	37
Estijos	34
Graikijos	4
Islandijos	10
Ispanijos	52
Italijos	81
Latvijos	169
Lenkijos	174
Liuksemburgo	1
Nyderlandų	30
Norvegijos	60
Portugalijos	15
Prancūzijos	85
Slovakijos	7
Slovėnijos	7
Suomijos	52
Švedijos	45
Šveicarijos	12
Vengrijos	5
Vokietijos	239
Iš viso:	1 236

Pastaba. Į lentelę neįtraukti Europos Sąjungos / Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybės narės piliečio šeimoms nariai, kurie yra trečiųjų valstybių piliečiai.

25 lentelė. Sprendimų išduoti / pratęsti Europos Bendrijų valstybės narės piliečio leidimą gyventi skaičius pagal pagrindus 2005 m.

Atvykimo pagrindas	Priimti sprendimai dėl Europos Bendrijų valstybės narės piliečio leidimo gyventi	
	išduoti / pratęsti	atsisakyti išduoti / pratęsti
Dirbti Lietuvos Respublikoje	320	-
Užsiimti teisėta veikla Lietuvos Respublikoje	108	-
Teikti paslaugas Lietuvos Respublikoje	83	-
Gauti paslaugų Lietuvos Respublikoje	3	-
Gyventi Lietuvos Respublikoje, turint teisėtą pragyvenimo šaltinį	82	-
Įgyti išsilavinimą, mokytis švietimo įstaigoje, stažuotis, kelti kvalifikaciją, dalyvauti profesiniuose mokymuose	500	-
Gyventi su šeima	184	-
Europos Sąjungos / Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybės narės piliečio šeimos nariai	62	-
Iš viso:	1 342	-

26 lentelė. Europos Sąjungos / Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybės narės piliečio šeimos nariams, kurie yra trečiųjų valstybių piliečiai, išduotų Europos Bendrijų valstybės narės piliečio leidimų gyventi skaičius pagal pilietybę 2005 m.

Pilietybė	Išduota Europos Bendrijų valstybės narės piliečio leidimų gyventi
Baltarusijos	3
JAV	1
Naujosios Zelandijos	1
Korėjos Respublikos	1
Rusijos	5
Tailando	1
Turkijos	2
Ukrainos	2
Iš viso:	16

27 lentelė. Išduotų Europos Bendrijų valstybės narės piliečio leidimų gyventi skaičius pagal pagrindus 2005 m.

Atvykimo pagrindas	Išduota Europos Bendrijų valstybės narės piliečio leidimų gyventi
Dirbti Lietuvos Respublikoje	313
Užsiimti teisėta veikla Lietuvos Respublikoje	106
Teikti paslaugas Lietuvos Respublikoje	85
Gauti paslaugų Lietuvos Respublikoje Gyventi Lietuvos Respublikoje, turint teisėtą pragyvenimo šaltinį	2
Įgyti išsilavinimą, mokytis švietimo įstaigoje, stažuotis, kelti kvalifikaciją, dalyvauti profesiniuose mokymuose	72
Gyventi su šeima	373
Europos Sąjungos / Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių narių piliečių šeimos nariai	205
	96
Iš viso:	1 252

28 lentelė. Sprendimų išduoti Europos Bendrijų valstybės narės piliečio leidimą gyventi nuolat skaičius pagal pilietybę 2005 m.

Pilietybė	Priimti sprendimai dėl Europos Bendrijų valstybės narės piliečio leidimo gyventi nuolat	
	išduoti /pakeisti	atsisakyti išduoti/ pakeisti
Austrijos	1	-
Belgijos	1	-
Danijos	1	-
Didžiosios Britanijos	1	-
Estijos	3	-
Graikijos	2	-
Ispanijos	1	-
Italijos	3	-
Latvijos	20	-
Lenkijos	48	-
Nyderlandų	2	-
Norvegijos	3	-
Portugalijos	1	-
Prancūzijos	3	-
Suomijos	1	-
Švedijos	3	-
Šveicarijos	1	-
Vokietijos	15	-
Iš viso:	110	-

29 lentelė. Užsieniečių, kurie buvo apgyvendinti Užsieniečių registracijos centre, skaičius pagal kilmės valstybę

Kilmės valstybė	2001	2002	2003	2004	2005
Afganistanas	69	8	14	8	5
Albanija					2
Alžyras		1			1
Armėnija	1	2	3	5	3
Australija				1	
Azerbaidžanas	18	10	5	4	5
Baltarusija	32	36	29	34	40
Bangladešas			9		
Egiptas			1	16	2
Ekvadoras					1
Estija	3	8	2	2	
Gana	1				1
Gruzija	4	4	3	2	7
Indija	9	49	25	2	1
Irakas		8	1		3
Iranas	1	1	1		
Izraelis					1
Jemenas			1		
Jordanija			1		
Kamerūnas			1	1	2
Kanada		1			
Kazachstanas	2	3	1	4	6
Kinija		15	9	2	2
Kirgizija	2	5		1	3
Komorai					1
Kongas	1				2
Latvija	5	5	8	8	3
Libanas		1	4	2	1
Liberija					2
Malis			1		
Moldova	19	7	9	1	18
Nigerija	2	4		2	9
Pakistanas	9	6	17	35	8
Prancūzija			2		
Rusija	245	299	144	113	109
Siera Leonė			2		
Sirija					1
Slovėnija	1				
Somalis	1		2	2	6
Šri Lanka	5	1	3		
Tadžikistanas	1	3		1	
Togas					1
Turkija		14	18	2	4
Turkmėnistanas	1	3			
Ukraina	13	20	26	35	17
Uzbekistanas			2	6	
Vietnamas	11	56	15	3	
Vokietija			2	1	
Nežinoma	1	5	16	25	11
Iš viso:	457	575	377	318	278

Šaltinis: Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro duomenys.

30 lentelė. Nelydimų nepilnamečių prieglobsčio prašytojų skaičius pagal pilietybę ir lytį

Pilietybė	2001		2002		2003		2004		2005	
	Vy- ras	Mo- teris	Vy- ras	Mo- teris	Vy- ras	Mo- teris	Vy- ras	Mo- teris	Vy- ras	Mo- teris
Afganistano	14				1				1	
Armėnijos					1					
Austrijos	1									
Baltarusijos		2		2		1				
Be pilietybės		1	2	1	1	1	2			
Estijos						1				
Gruzijos									2	
Latvijos	1		1							
Nigerijos										1
Pakistano							2			
Rusijos	10	8	10	9	9	7	2	5	1	4
Šri Lankos	2									
Ukrainos						2				
Iš viso:	28	11	13	12	12	12	6	5	4	5
	<i>39</i>		<i>25</i>		<i>24</i>		<i>11</i>		<i>9</i>	

31 lentelė. Pabėgėlio kelionės dokumento išdavimas, keitimas ir dokumento galiojimo laiko pratęsimas

	2001	2002	2003	2004	2005
Išdavimas	7	1	-	8	6
Keitimas	11	11	3	4	5
Pratęstas dokumento galiojimo laikas	-	-	-	-	-

Šaltinis: migracijos tarnybų duomenys.

32 lentelė. Užsieniečių, kurie už neteisėtą atvykimą į Lietuvos Respubliką ir / ar neteisėtą buvimą valstybės teritorijoje buvo sulaikyti ilgiau nei 48 valandoms, skaičius pagal užsieniečio kilmės valstybę

Užsieniečio kilmės valstybė	Užsieniečių skaičius				
	2001	2002	2003	2004	2005
Europos valstybių, tarp jų:	156	169	164	172	125
- Azerbaidžano	18	10	5	4	4
- Baltarusijos	32	36	28	32	36
- Moldovos	18	7	9	1	14
- Rusijos	61	60	60	59	28
- Ukrainos	12	19	23	34	17
Šiaurės Amerikos valstybių	-	1	-	-	-
Centrinės ir Pietų Amerikos valstybių	-	-	-	-	1
Australijos ir Okeanijos valstybių	-	-	-	1	-
Afrikos valstybių	5	4	5	19	10
Azijos valstybių, tarp jų:	110	155	114	62	14
- Afganistano	69	8	13	8	-
- Indijos	9	49	25	2	-
- Pakistano	9	6	17	34	6
- Vietnamo	11	56	15	3	-
Iš viso:	271	329	283	254	150

Šaltinis: Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro duomenys.

33 lentelė. Užsieniečių, kurie buvo apgyvendinti Užsieniečių registracijos centre, skaičius pagal kilmės valstybę

Kilmės valstybė	2001	2002	2003	2004	2005
Afganistanas	69	8	14	8	5
Albanija					2
Alžyras		1			1
Armėnija	1	2	3	5	3
Australija				1	
Azerbaidžanas	18	10	5	4	5
Baltarusija	32	36	29	34	40
Bangladešas			9		
Egiptas			1	16	2
Ekvadoras					1
Estija	3	8	2	2	
Gana	1				1
Gruzija	4	4	3	2	7
Indija	9	49	25	2	1
Irakas		8	1		3
Iranas	1	1	1		
Izraelis					1
Jemenas			1		
Jordanija			1		
Kamerūnas			1	1	2
Kanada		1			
Kazachstanas	2	3	1	4	6
Kinija		15	9	2	2
Kirgizija	2	5		1	3
Kongas	1				2
Latvija	5	5	8	8	3
Libanas		1	4	2	1
Liberija					2
Malis			1		
Moldova	19	7	9	1	18
Nigerija	2	4		2	9
Pakistanas	9	6	17	35	8
Prancūzija			2		
Rusija	245	299	144	113	109
Siera Leonė			2		
Somalis	1		2	2	6
Šri Lanka	5	1	3		
Tadžikistanas	1	3		1	
Togas					1
Turkija		14	18	2	4
Turkmėnistanas	1	3			
Ukraina	13	20	26	35	17
Uzbekistanas			2	6	
Vietnamas	11	56	15	3	
Vokietija			2	1	
Nežinoma	1	5	16	25	11
Iš viso:	457	575	377	318	278

Šaltinis: Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro duomenys.

34 lentelė. Užsieniečių, kuriems buvo surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolai dėl Administracinių teisės pažeidimų kodekso (ATPK) straipsniuose numatytų administracinių teisės pažeidimų, skaičius pagal padarytus pažeidimus

Administracinis teisės pažeidimas	Užsieniečių skaičius				
	2001	2002	2003	2004	2005
ATPK 206 straipsnis (užsieniečių atvykimo į Lietuvos Respubliką, gyvenimo joje, vykimo per ją tranzitu ir išvykimo iš jos tvarkos pažeidimas)	573	496	645	509	1 335
ATPK 206¹ straipsnis (leidimo nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje, asmens be pilietybės kelionės dokumento, pabėgėlio kelionės dokumento ar užsieniečio paso sugadinimas ar praradimas)	127	125	166	173	232
ATPK 206² straipsnis (gyvenamojo ploto suteikimas užsieniečiams, neturintiems paso ar jį atitinkančio dokumento, kelionės dokumento, Lietuvos Respublikos vizos, leidimo laikinai apsigyventi ar leidimo nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje)	9	6	10	15	2
ATPK 206³ straipsnis (priėmimas į darbą arba sąlygų verstis kita veikla, iš kurios būtų gaunamos pragyvenimo lėšos, sudarymas užsieniečiams, neturintiems leidimo dirbti, leidimo laikinai apsigyventi ar leidimo nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje)	3	2	3	4	-
Iš viso:	712	629	824	701	1 569

Šaltinis: 2001 - 2004 m. - migracijos tarnybų duomenys, 2005 m. – migracijos tarnybų ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys.

35 lentelė. Užsieniečių, kuriems buvo surašyti administracinių teisės pažeidimų protokolai pagal Administracinių teisės pažeidimų kodekso 206 straipsnį (užsieniečių atvykimo į Lietuvos Respubliką, gyvenimo joje, vykimo per ją tranzitu ir išvykimo iš jos tvarkos pažeidimas), skaičius pagal pilietybę

Pilietybė	Užsieniečių skaičius				
	2001	2002	2003	2004	2005
Europos valstybių, tarp jų:	384	319	413	342	977
- Armėnijos	22	16	20	22	21
- Baltarusijos	55	63	70	60	149
- Rusijos	167	155	195	172	654
- Ukrainos	48	35	53	48	92
Šiaurės Amerikos valstybių, tarp jų:	35	16	31	23	16
- JAV	34	15	30	22	14
Centrinės ir Pietų Amerikos valstybių	5	2	2	5	6
Australijos ir Okeanijos valstybių	2	1	1	1	1
Afrikos valstybių	7	9	9	3	9
Azijos valstybių, tarp jų:	82	52	73	77	99
- Izraelio	9	11	9	16	13
- Kazachstano	13	10	20	18	20
- Kinijos	9	8	19	13	5
Be pilietybės	42	69	73	36	227
Nežinoma	16	28	43	22	-
Iš viso:	573	496	645	509	1 335

Šaltinis: 2001 - 2004 m. - migracijos tarnybų duomenys, 2005 m. – migracijos tarnybų ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys.

36 lentelė. Užsieniečių, kurie buvo sulaikyti už neteisėtą atvykimą į Lietuvos Respubliką ir/ar neteisėtą buvimą valstybės teritorijoje arba kuriems buvo paskirta alternatyvi sulaikymui priemonė, skaičius pagal kilmės valstybę 2005 m.

Užsieniečio kilmės valstybė	Užsieniečių skaičius			Iš viso
	Sulaikytų tik 48 valandoms	Sulaikytų ilgiau kaip 48 valandoms	Apgyvendintų Užsieniečių registracijos centre netaikant judėjimo laisvės apribojimų	
Europos valstybių, tarp jų:	15	125	5	145
- Baltarusijos	2	36		38
- Rusijos	8	28	1	37
- Ukrainos	3	17		20
Centrinės ir Pietų Amerikos valstybių		1		1
Azijos valstybių		14	1	15
Afrikos valstybių		10	2	12
Iš viso:	15	150	8	173

Šaltiniai: Migracijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centro duomenys.

37 lentelė. Asmenų, kurie išvyko gyventi į užsienio valstybes, skaičius pagal pilietybę 2005 m.

Pilietybė	Asmenų skaičius
Europos valstybių, iš jų:	14 805
- Europos Sąjungos valstybių narių, tarp jų:	13 753
- Latvijos	45
- Lenkijos	64
- Vokietijos	80
- Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybių narių, tarp jų:	24
- Norvegijos	16
- Kitų Europos valstybių, tarp jų:	1 028
- Baltarusijos	203
- Rusijos	546
- Ukrainos	155
Šiaurės Amerikos valstybių, tarp jų:	179
- JAV	163
Centrinės ir Pietų Amerikos valstybių	11
Australijos ir Okeanijos valstybių	3
Azijos valstybių	192
Afrikos valstybių	16
Be pilietybės	365
Iš viso:	15 571

Šaltinis: Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys.

38 lentelė. Užsieniečių, kurie išvyko gyventi į užsienio valstybes, skaičius pagal valstybes 2005 m.

Valstybė, į kurią išvyko	Iš viso	Iš jų	
		Lietuvos Respublikos piliečių	Užsieniečiai
Europos valstybės, iš jų:	13 013	11 194	1 819
- Europos Sąjungos valstybės narės, tarp jų:	10 456	9 841	615
- Airija	2 073	2 063	10
- Belgija	115	106	9
- Danija	153	124	29
- Didžioji Britanija	4 223	4 157	66
- Ispanija	794	770	24
- Italija	248	201	47
- Latvija	192	120	72
- Nyderlandai	137	126	11
- Prancūzija	208	154	54
- Švedija	299	279	20
- Vokietija	1 473	1 363	110
- Europos laisvosios prekybos asociacijos valstybės narės, tarp jų:	310	285	25
- Norvegija	237	220	17
- Kitos Europos valstybės, tarp jų:	2 247	1 068	1 179
- Baltarusija	702	438	264
- Rusija	1 113	512	601
- Ukraina	274	94	180
Šiaurės Amerikos valstybės, tarp jų:	2 119	1 910	209
- JAV	2 010	1 816	194
- Kanada	109	94	15
Centrinės ir Pietų Amerikos valstybės	37	27	10
Australijos ir Okeanijos valstybės	48	39	9
Azijos valstybės, tarp jų:	323	119	204
- Izraelis	126	71	55
Afrikos valstybės	30	16	14
Nenurodyta	1	1	-
Iš viso:	15 571	13 306	2 265

Šaltinis: Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys.

39 lentelė. Užsieniečių, kurie buvo įpareigoti išvykti iš Lietuvos Respublikos, skaičius pagal pilietybę

Pilietybė	Užsieniečių skaičius				
	2001	2002	2003	2004	2005
Europos valstybių, tarp jų:	351	193	374	435	865
- Armėnijos	19	12	16	19	21
- Azerbaidžano	7	2	6	7	23
- Baltarusijos	81	45	66	68	184
- Rusijos	162	61	172	229	465
- Ukrainos	40	33	57	76	110
Šiaurės Amerikos valstybių, tarp jų:	13	4	11	21	15
- JAV	11	4	9	20	13
Centrinės ir Pietų Amerikos valstybių	3	3	2	1	7
Afrikos valstybių	5	4	4	6	13
Azijos valstybių, tarp jų:	63	35	80	95	116
- Kazachstano	11	8	20	48	33
- Kinijos	8	12	14	13	6
- Pakistano	8	-	12	-	2
Be pilietybės	6	5	6	9	8
Iš viso:	441	244	477	569	1 024

Šaltinis: 2001 - 2004 m. – Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys, 2005 m. – migracijos tarnybų ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus

40 lentelė. Užsieniečių, kurie buvo išsiųsti iš Lietuvos Respublikos, skaičius pagal pilietybę

Pilietybė	Užsieniečių skaičius				
	2001	2002	2003	2004	2005
Europos valstybių, tarp jų:	262	227	234	136	148
- Azerbaidžano	25	14	16	4	5
- Baltarusijos	60	50	44	43	38
- Rusijos	91	86	92	49	53
- Ukrainos	25	29	32	20	22
Šiaurės Amerikos valstybių	-	1	-	1	-
Afrikos valstybių	1	-	6	24	7
Azijos valstybių, tarp jų:	53	66	117	37	22
- Indijos	4	18	39	2	1
- Pakistano	4	4	2	20	8
- Vietnamo	32	18	50	-	3
Be pilietybės	26	17	19	8	12
Iš viso:	342	312	376	206	189